SİMAVİ YAYINLARI / ROMAN TAŞ TOPLAYAN KADIN GERT HEIDENREICH

SİMAV YAYINLARI

Gert Heidenreich

taş toplayan kadın

ROMAN

GERT HEIDENREICH

*

TAŞ TOPLAYAN KADIN

SİMAVİ YAYINLARI
ROMAN DİZİSİ: 34

Özgün Adı:
Die Steinesammlerin

Kapak Tasarımı: Mengü Ertel

© Simavi Yayınları 1992
Peperverlag'dan alınmıştır

Baskı:
Ercan Ofset
Tel: 541 58 58

ISBN.975-7408-26-3

GERT HEIDENREICH

Taş Toplayan Kadın

Almancadan Çeviren:
Yüksel Pazarkaya

Gert Heidenreich, 1944 Eberswalde doğumlu, İnning am Ammersee'de yaşıyor. Oyunlar, romanlar, denemeler ve şiir yayınladı. Bu romandan önceki iki kitabı da, **"Geç Doğuşun Lütfu"** (Die Grane der sputen Geburt), öyküler, (1986) ile şiir kitabı **"Demir Babalar"** (Eisenvuter) (1987) Münih'teki Piper Yayınevi yayınları arasında yer aldı.

Julian ve Johannes için

Yetersiz nedenlerle bile olsa, açıklanabilir bir dünya, bildik bir dünyadır. Oysa, birdenbire düşlemi ve aklın ışığını yitirmiş bir evrende insan, kendini yabancı olarak duyumsar. Onda Yitik sılanın anısı ile kutsal bir ülke umudu olmadığı için, bu sürgünden kurtuluş da yoktur. İşte insanın yaşamında ki bu ayrışma, saçmalık duygusunun ta kendisidir.

Albert Camus

I

Yine eline yalnız kâğıt, işaret ve havadis geçiyor. Yine ben senin beklediğin, hatta geçmişte istediğin kişi değilim: eyleme geçen, kalıbını kımıldatan biri.

Gerçekten denemelerim sende hep-son yıllarda daha çok açıklık kazanmış olsalar bile-tümcelerin ardında kendimi gizleyebileceğim kuşkusunu uyandırdı. Senin, sözcüklerle, yaşamı ayırmana, tümce istifini, bir odasından öbürüne kaçıp durduğum ve sonunda, dilekşart kipine düşkünlüğüm için kullandığın deyimle, duvar kâğıdıyla kaplı gizli kapılarından yok oluvereceğim bir yapı olarak görmene artık alıştım.

Aslında böylesine tümce yapıları, diyelim, günün birinde böyle birini kuracağım, sırçadandır. Tümcelerimde ben her zaman denetlenebilir, her zaman salt saydam olacağım; orada sokakta, bir pankartın altında, arkadaşlarla birlikte olduğumdan yargıya daha açık.

Bırak, kimin doğru ve başarı vadeden yolu seçtiğini tartışmayalım. Sen, "somut" dediğin, düzeni değiştirme uğraşında kal. -Bana da, en azından büsbütün çaresiz olmadığımızı umabileceğimiz bir belirsiz düzeni, kendi düşlemimin araçlarıyla izsürme düşkünlüğümü bırak.

Gelmeyeceğim işte. Şimdiye değin olduğu gibi,yalnız haberler ulaşacak benden sana. Beklentilerinden, düş kırıklıklarından sonra, şimdi de senin kızgınlığını düşünüyorum. Hakkın bu senin. Yoksa sildin mi beni, düştün mü hesaptan: harekette biri daha eksik. Yine gelirim, biçimindeki tezcanlı bildirimlerim, bana şimdi güvenilmezlik suçlamasını yüklüyor. Ölüm korkusunu ne denli keskin duyuyorsak -bunun için nedenlerimiz artık iyice yadsınamaz oldu-, beni hesaba katmak da o den-

li kuşkulu.

En son anda -her türlü eylem ve düşünü, bu öngörülebilen anla ölçütleme eğilimini, bu korkunç eğilimi geçen yıl geliştirdik- herhalde atlılara karşı koşacaksın. Ben de gözlerimi kapayıp, büyülü bir deyiş bulacağım. Zira, gelenler atlılarsa, onlara karşı yalnız imgeler işe yarar.

Kış boyunca burada, sarp kıyıdaki Etretat'ta kalacağım. Kendimi savunmak ve senden bir şey saklamak istemiyorum. Bana yanıt vermen gerekmez. Artık yüksündürecek denli uzun boylu dinledik birbirimizin korkularını.

Koy. Hep sezon süresinde görüyorsun onu. Bir şey kalmıyor ondan geriye. Gri üstüne gri sıralanıyor, üç devasa katman: basamak basamak dalgalara inen kayalık alan, Atlantik, üstü de gökyüzü- korkumuzn karşı sahiline değin. Ağır gövdeler gibi birbirinin üstüne abanmış üç katman. Sürekli fırtına denizi yuvarlıyor, üstündeki gökyüzünü örseliyor. Gövdelerin arasında öğütüldüğümü düşlüyorum, güpegündüz bunu düşlüyorum, otelin önünde, yüksek cam perdelerin koruduğu bomboş kordonda.

•

Yaz dekorunun artıkları. Midyecilerin sergileri, şimdi rıhtımda ıslanmış köpekler gibi uzanan, hasırla örtülü kayıklar, üstleri kapatılmış, kahverengi halatlar yerde paslı çelik tellerin yanında kıvrım kıvrım dolanıyor- fazla yaklaşma, üstüne atlarlar, zehirlidirler.

Yaz hâlâ kafanda. Gölgesiz ışık hâlâ içine siniyor, içinde severek yüzdüğün renkler, pas sarısı tebeşir kayalığından öteye süt yeşili denize, gök mavisine, bulut beyazına değin- yalnız Barok kiliselerde gördüğünü, söylemiştin.

Gerçekten: Hepsi yaz konukları için resmedilmiş. Güz sonlarına doğru fırtınalı yağmurlar renkleri yıkıyor, ıslak karton ortaya çıkıyor, kurşun grisi ve çamaşır suyu grisi ve taş grisi. Üç ay boyunca gösteri sirki. Şimdi çadırlar söküldü. Ortalık: çiğnenmiş, pis, anlamsız.

Bazen yürüyüşe çıkanlar, rüzgâra karşı yandan eğilerek, topçu korunaklarına kadar gidip gelme savaşı veriyorlar. Çoğunlukla artlarından küçük köpeklerini çekiyorlar; onlar da yampiri yampiri sahiplerini izliyorlar, ıslak asfaltta yeltek bacaklarla. Plastik yağmurluk giyinmiş çocuklar, mazgalların

önüne kadar fırtınada sündürülüyorlar. Anababalar beton duvarları göstererek çene çalıyorlar, rüzgâr sözleri ağızlarından koparıp götürüyor. Böyle olduğu iyi, çocukları hiç mi hiç ilgilendirmiyor Fransız-Alman tarihi; kendilerine kayısı ezmeli akıtma alınacağı sözü verildiği için mızmızlanmıyorlar.

Ne düşünce hani, aralıkta Etretat... Yıkım gibi.

Elini alnına koyup hep biraz yakıştırma etkisi yaratan tavırlarından biri-, diyorsun ki: Aralıkta insan kendi dört duvarında kış uykusuna yatar ya da emeklilerin ve kuşların peşinden güneye göçer- madem canımız soğuğu çekiyor, o zaman gövdelerimizi siper etmemiz gereken ölüm tuzaklarına karşı üstümüzde cesaret donduralım!

Haklısın. Sen beni, Alman su püskürtücülerine karşı görevimi yerine getirmem için uyarırken, ben yüzümde Norman fırtınalarının tadını çıkarıyorum.

Yok, paylaştığım korkularınla eğlenmiyorum senin. Salt o mu, bu mu daha çılgın ayırdedemiyorum yalnız; umut diye elimizde bir tek bu sahte üstünlük nitemleri kaldı.

Kaçıyor muyum? Tehlike alanı dışında olmak için, burada mı kalıyorum? Yerlerin anlamsız olduğunu kaçış köşelerinin, hedef çemberinin içine alındığını biliyoruz. Herkesin başına gelme, geleceğin yok edilme ve geçmiş için bir kurtuluş kalmama olasılığı denli kesin ve bayağı başka bir şey yok; kin ve sevgi vaktinin geçmiş olması. Uydumuzu, çıkışsız, minicik tasavvur edecek denli düşlemgücümüz var. Şu andan itibaren artık hep hazırlıklıyız.

Yazın, çimenlerden geçip tebeşir kayasına yaptığım yürüyüşlerde, papatyalar koparıp, yapraklarını saya saya yoldum: Olacak, olmayacak... Son yaprakta, olacak, çıkınca, uçurumun ucundan öteye bakar, ufkun nasıl buharlaştığını görürdüm, sonra karaya döner dalardım; bir tür çılgınlık çullanırdı üstüme. İnekler ortadan ikiye ayrılır, içlerinden sinek sürüleri fışkırır ve gökyüzünü karartırdı.

Çocukken okula kadar adımlarımı sayardım, okulun kapısı önündeki son basamağa kadar tek ve çift sayıları. Bazen bunlar ölüm kararı olurdu.

Artık okuyamadığımız işaretler vardır. Onları yeniden keş-

fetmek mutluluk değildir- ama programlardaki en son belirsiz artık da tanımlanabilirdi ve ben son kararın zaman ve zeminine ilişkin sorunun yanıtını bulmuş olurdum. Bazen, duaya durabilmeyi diliyorum. Bilici olmayı: Martıların kayalıklardaki yuvalara taşıdıkları balıkların iç organlarını okumak... Uyarmak, giderek protesto etmek için değil. Artık hiçbir hazırlık yapmıyorum. Olası olduğu için, yalnız ileriyi gördüğümden değil, olup biteni bildiğimden, salt bir onur kırıntısını koruyabilmek içinbizden bağımsız bir tasarımın varlığına dair azgın istem; önlenemez biçimde gerçekleşenin ve nedeninin böyle zavallı bir biçimde kendi başarısızlığımızda yatmadığı...

Benim aradığım avuntuyu bilmiyorsun. Sen başka birini hazırladın: Yenilgi anında, en azından insan olarak elinden geleni - sen böyle ifade ediyorsun: insan olarak elinden geleni- yapmış olmanın hoşnutluğunu duyacaksın. Bense, -lütfen, beni doğru anla-, insan olarak elden gelenden korkuyorum.

Çantamı hazırlamıştım, kararım benden önce gitmişti, eve varmıştı. Her zamanki gibi bir bardak Chablis'i kahvaltımla birlikte getirdiğinde, Vatinel'den hesabı çıkartmasını rica etmiştim. Kasım sonundan beri, aşağıdaki lokantayı kapattıktan sonra, otel konuklarına birinci kattaki bir küçük odada servis yapılıyor. Çoğunlukla burada yalnız oturuyorum. Hafta sonlarında bazen Paris'ten çiftler geliyor, cuma gecesi burada oluyorlar, çevrelerine göze batar bir gizlilik yayıyorlar. Ya da renk renk sarılıp sarmalanmış olarak, anababalarının gönülleri ferahlasın diye, çarpıp yanaklarını kızartsın diye zayıf, soluk benizli çocuklarını rüzgâra çıkaran aileler. Benim masam pencere tarafında. Koy, bakış açımın içinde, en az bir gün eski gazete önümde.... Bazen iki günlük birden gönderiliyor. Telaşla sayfaları çeviriyorum, ama neyi aradığımı bilmiyorum.

Bu sabah alışdınız geçti. Odamı toplamıştım, bagaj sandalyemin yanında duruyordu, Duchemin on ikiye doğru arabayla burada olacaktı, saat on üç yirmide de Le Havre'de trende oturuyor olacaktım.

Bunları, seni yatıştırmak, ya da yanlış umutlar uyandırmak için yazmıyorum. Ama dışarıya göz atmam, rıhtımı, çakıllı sahili, bu sabah nerdeyse dümdüz olan denizi, ıslak koyu tebeşir

kayalıklarını yordamlamaydı bir çeşit- tıpkı, veda ederken, alışılmamış uzunlukta bir bakışla bir yüzün onayını ararcasına.

Belki veda ederken ayrıntıları algıladığımız özel bir dikkatti bu; belki de bir yenilginin itirafı anlamına gelen yola koyulmaya karşı gönülsüzlüğümdü: Çantamda buraya gelişimden umduğumuz test yoktu. Tasarımı bile yoktu. Yalnızca suç sorunu üzerine birkaç düşünce. Buranın, dinginlik içinde düşünebileceğim, bizim için önemli tümceleri yazabileceğim bir yer olduğu fikrine hangimiz saplandık acaba...

Bu an o silueti ilk kez çakıl taşlarında yürürken gördüm.

Koyda yalnız değildi. Ötede kablo bocurgatın yanında ilk balıkçılar dönüyor ve teknelerini sahile itiyorlardı- karinanın altında taşların gıcırdadığını işitiyor gibiydim.

Aradaki mesafeye karşın- o, kabaran suların sürüklediği ve üzerinde yumruk büyüklüğünde ve yuvarlak taşların bulunduğu setlerin, ortadakinin, üzerinde yürüyordu -onu belirgin görüyordum: koyu örtülere sarınmış bir kadın.

Adımları yavaştı, ama yorgun değildi. Eğilmiyordu, ama beğenen de değildi.Dik ve hareketleri kendinden değil de, dıştan geliyormuşçasına amaçsız. Dünyanın dışında çok yukarlarda asılı ve gitgelleriyle yalnızca Etretat koyunu yalıyan- dolayısıyla korkunç uzunluğuna göre, nerdeyse kıpırdamayan- bir sarkaç kendisine eşlik ediyormuşcasına.

O zamandan beri izliyorum onu. Sözün tam anlamıyla onun peşindeyim. Daha da kötüsü, düşlemimde ona pusu kuruyorum. Gerçekten gözümden yitince, bir sokak köşesinden dönünce, ya da bilmediğim bir kapı kemerinde yok olunca, tahminlerim başlıyor: Benden nereye kaçmış olabilir? Ve niçin?

Onu hemen Fransızlarla Almanların tarihlerinin kafamdaki imgesinde sorumlu bir kişi yaptım.

İçimde belirsiz bir şey onu gençleştirdi, genç bir askerle karşılaştırdı, Ulrich adında bir adamla... taşlarla ilgili bir işi vardı Almanya'da.

Bunu nereden çıkardığımı, bilmiyorum. Hiçbir şeyi mistikleştirmemeye uğraşıyorum. Olduğu gibi söylediğim için, böyle gizemli geliyor kulağa. Hiçbir şeyi geri almak mümkün değildi

artık: Düşlemimde bir kez göründükten sonra, Ulrich içimde varlığını sürdürüyordu, bir Alman askeri, taşçı belki, belki Güney Hessen'den, D'li, ve burada 1944 yılında o zaman genç olan kadına rastladı. Benim istediğim için değil. Bu öyküler- bunlardan sayısız var- , dans pistlerinin renkli ışık zincirleri altında geçen hoş aşk öyküleri değil. Bunlar, kadınlarla rastlantıların egemenlik sağladığı işgalcilerin arasındaki ürperti dolu, sonu ıssız öykülerdir. Hepimiz biliriz onları, ama gerçekliklerinin ortaya çıktığı her defasında şaşırırız.

Buluş, düşün? Belki de biz düşünerek gerçeği yaratıyoruz. Korkumu biliyorsun, bizim kesin savaşı, gerçeğin tasarımlarımızı izlemekten başka seçeneği kalmayıncaya değin durmadan betimlememiz, düşlemlememiz, çağırmamız. Ya da sezinlediğimiz şeyi sınama baskısı altına sokmamız kendi kendimizi...

Savaş içinde bir genç kadın. Burada ve o zaman onun için savaş, önünden geçip giden birlikler, anlatılıp duran cinayetler dışında ne anlama geliyordu? Ama aynı zamanda, uniformalarının altında, savaş olmasaydı sevimli insanların da bulunması gerektiğine dair umut?

Ve böyle biri, gerçek kimliğini göstermekten korkar. Üniformasının içinde bir şeye adanmıştır. Adandığı şey sürdükçe, her tavrında egemenlik vardır. Belki bilir: Bu uzun sürmez, sonra onu ileriye ve yukarıya götüren salıncak, yine gerisin geriye sallayacak, egemenlikten koparıp firara salacaktır. Böyle rastladı genç kadın Ulrich'e dönüş yolunda: Birliğinden ayrılmış, açmazların ortasında, yanında daha iki kişiyle birlikte yabancı ülkede esenlik arıyordu, şimdiden üç yanlı sarılmış olarak: müttefikler, direnişçiler ve Alman hafiyeleri tarafından.

Hâlâ böyle bir savaşı düşünmek, resimler arasında bana hep saçma geliyor: birlikte hareketlerini, tüfekli üniformalıları düşünmek. Ama, son savaştan da ancak Otuz Yıl Savaşlarından olduğu kadar ders alabileceğimizi, ne denli kesinlikle bildiğimi sanıyorsam, son savaştan asıl dersi alamamış olduğumuz, gözümüzde kaçmış olacak daha herhangi bir şeyin olduğu düşüncesinede o denli sıkı sarılıyorum. Sonradan ortaya atılan "bir daha katiyen", tek formül olarak pek bir işe yaramadı.

İstemlere, yaşam hedeflerine, özimgelere ne olduğunu, daha

kesin bilmek istiyorum. Savaşlar üzerine bilginin, kafamın içindeki ateş çemberlerinin şimdi tek odağı var: insanlar.

Ayaklarına postal geçirilen insanlar ve postalların tabanına dikilmiş bir yön. Ve ellere ameliyatla bir tepke yerleşmiş. Bunu kimin, hangi nedenden, ne çıkarlar için ve hangi yöntemlerle yaptığını, biliyoruz. Ama niçin işliyor bu? Postallardan yüreğe çıkan nedir, ellerden kafaya giden nedir? Peki, doğal korku niçin böyle dilsiz kalıyor, böyle karında kısılmış, saldırıda ishale, geri çekilmede ülsere indirgenmiş?

Postalın tabanı, yönü yitirdiği, tepkenin artık aranmadığı zaman, Ulrich el ve postalla ne yapıyor? Ona yararlı olması gereken, artık zarar vermeye başladığı zaman?

Ve ne yapıyor genç kadın, pusulasını şaşırmışa rastladığı, düşman imgesi karşısındakiyle örtüşmediği için, düşman üzerine öğrendiklerini uygulayamadığı zaman?

Savaş içindeki insanların bir idil özlemlerinden doğmuyorsa bu, ona köyün dışında bir caddede, açık havada rastladı kadın. Ama geçmiş savaşlarda insanların, hiç değilse bazen kendi çevrelerinde barış içinde hareket edebildiklerini, çekinmeden kavrayalım. Zira, eski savaşların ateş araları ve coğrafi boşlukları vardı. Bir düşüneyim, kadın, bir kez olsun, yollarda askeri birlikler yokmuş gibi davranmak ve kıvrık tüylü sığırların yayıldığı avundurucu manzarayla gönenmek için, köyün sonundaki uzun, alçak evlerin arasından çıkarak, otlaklara gitmiş olsun; özgürmüş, kurtarılmış gibi dışarda dolaşmak ve kayın dizilerinin üstündeki beyaz bulut parçalarını seyretmek için. Kadın gençti.

Karşılaşmayı tasarlamakta kararsızım: İkisini de zora koşan bir an bu.

Hâlâ yüzünün giderkenki yüzü olduğunu sanıyor. Oysa, çoktandır eski yüzü değil, bir yerlerde yitirdi, stratejik önemi olmayan çiftlikler için döğüş sırasında, çevresindeki çatırtı patırtı ortasında bir küfür bile savuramadan, tersine kendisinin sakındığı yabancı bir gezide keşfedilmemek için, minnacık, hiç mi hiç belirsiz, yalnızca küçük, bir çocuk olmak istedi. O zamanlar, ya da daha sonra bir zaman bu iğreti yüzü düşmüştü - derisi gömlek değiştirmişti: Budalaca gururunu ve anababasının

kendisine yakıştırdığı kahramanlığı artık kimse onda görmez oldu.

Orada, dışarda taş toplayan kadına rastlayan, artık kendini gizleme gücü bile olmayan, tükenmiş bir yüz. Evet, hâlâ dik yürüyor, ama nereye gittiğine hiç aldırmıyor. Dört gün açlık bir kafayı kurukafa, ayakları da tahta bacak yapıyor. Üstte bulutlar savruluyor, sağda ve solda inekler bön bön bakıyor, dikenli tel paslanıyor, yabancının ardında yol bitmiyor, zaman durmuyor, her şey devinim içinde. Yalnız askerle genç kadın birbirlerinin önünde bir resimdeymiş gibi duruyorlar, ama ikisi de, devinimsiz duruşta deneyimsiz. Hiç durup kendimizi dinlemeden, hep ileriye doğru yaşarsak, işte böyle anlar üzerimize çullanır.

Kadın önce üniformasını tanıdı onun mutlaka. Onun yüzüne de yönelmeye cesaret etmek için gereksinim duyduğu sürede, egemenlik ve ezilginliğin bütün resimleri, şiddetin bütün söylentileri ve söylemleri kudurganca gövdesinden geçti.

Kadını görmezden gelmeyi denedi. Kalan son gücüyle hileye başvurdu, kadını es geçmek istedi. Tek dileği görülmemekti: Gölge, geceleyin bir köşe, tıkılacak bir yapı. Ve uyku. Adı olmasın istiyordu, hele ulusu hiç. Bilinmeyen, adsız bir ülkeyi aramak için yollardaydı. Bu haliyle bize benziyordu: Dünyaya genel bakışta bir ölü noktaya özlemimize.

Kadın katolik olarak eğitilmişti. Her rastlaşmanın temelinde, onun inancına göre, tanrısal bir tasarım yatıyordu. Öyleyse, onun yüzünü bulmalıydı. Ama bulduğu, yalnızca bir yüz artığıydı, yalnızca görülmeme yakarısıydı: Tanıma beni, bir an, yanıldığını düşün ve daha hızlı akan bulutların altında yürümeğe devam et, geriye dönme, arkanda kentler yanıyor.

Kadın, metni başka türlü okudu. Bana yardım et. Acı bana.

Ve bunu okuyunca, resimler silindi, ürkü gövdesinden sıvışıp gitti. Sakindi.

İçinde yer ve zaman bulunmayan bir çemberle askerin ve kendisinin çevresinin çevrildiğini, duyumsadı, şimdi ikisi tarafından imlerle doldurulması gereken, doğada ve tarihte beyaz bir leke: bir başlangıç.

Başını kaldırdı. Yalnızca bir deviniyi sezdirme. Kendi içinden değil de, dışardan gelmiş görünen bir şey. Birisi işaret parmağıyla onun çenesini kaldırmışcasına, bakışını indirmek ve

onun yolunu açmak olanağı yasaklanmıştı.

Kadının içinden geçenleri bilmiyordu. Ama artık salt teslim olduğunu duyumsadı - gövdesinin zayıflığı yüzünden değil, kadının kaldırılmış yüzünün, onun karşısına diktiği kuvvetten de değil; sadece bu küçük deviniden sonra hiçbir şeyin belirsiz, artık hiçbir şeyin riya olmaması gerektiği için.

Öylece durdu ve kadının bakışına dayandı. Onun arkasında dar, arduvazlı damların altına sinmiş evleri gördü. Buydu demek kadının köyü, oraya dönebilirdi, orada korunmuş köşeler ve sorgusuz sessizlik vardı. Ve tıpkı kadının çenesinin kalkıklığı gibi, onun da gövdesi şimdi, bir üçüncü kişi tarafından oynatılıyormuşcasına, evlere ve genç kadına doğru eğiliyordu. Sallanmamak için olanca çabayı gösteriyordu. Görünümünün hafifçe eğilimi, kadın için bir yanıttı.

Bir insan nasıl saklanır? Ona nasıl bakılır? Tasarlıyorum: Ben, tıpkı içimizde sakladığımız insanlara bağımlı olduğumuz gibi, sakladığım kişiye bağımlı olurdum. Belgeler okudum, filmler gördüm, başkalarına bir sığınak sunan insanlar hep cesur kişiler. Kendi korkularını aşıyorlar. Ve saklanan kişiler hep sakar davranırlar, kurtarıcılarını tehlikeye sokarlar.

Yetmişli yılların ikinci yarısında, cumhuriyetimiz birdenbire av toplumuna dönüştüğünde ve biz de tilkilerin tarafına düştüğümüzde, aklında mı, o zaman arkadaşlarımızı nasıl tasnif ediyorduk, anımsıyor musun hâlâ? Kimin yanında, diye düşünüyorduk, kimin yanında saklanacak yer aramaya başlayacaktık. En sevdiklerimizden değil, zira onlar arkadaşlarımız olarak işlenmişlerdi, biz de onlarınki olarak işlenmiştik. Ve öbürleri, dış çevredeki tanıdıklar? Ailesi olan, sayılmıyordu. Kimseyi, konukseverlik yüzünden, çoluk çocuğunu tehlikeye düşürecek duruma sokmamalısın. Ya çocuksuzlar, tek başına yaşayanlar? Onlarsa, seçtikleri yalnızlıklarında kimseyi yük edinmezler. Şu sonuca vardık: Onu zora koşmadan ve kendi vicdanını dayanabileceğinden fazla bir yükün altına sokmadan, seni saklayacak kimse yok - sığınma için yalnız tanımadıkların kalıyor, kapı zilindeki isimle riski göze alacaksın.

Bu bir oyundu. Hoş bir oyun değildi. Yine de, öylesine ciddi bir tehlikenin içinde yüzmüyorduk. Niçin oynuyorduk öyley-

se? Tilki olmayı istedik mi? Ardından kovalananların yalnız onurları dışında, aynı zamanda buna düşkünlükleri de mi var. Ve bir koruyucu düşkünlüğü? Kendimizin herkese bir çatı ve sığınak sağlayacağımızdan emin değil miydik? Ve bu yüceltici bir duygu değil miydi, düşlemimizde böylesine yürekli olmak, arananların bizim yanımızda rahat etmeleri için odalar hazırlamak?

Bununla günün birinde isimlerimizin, karanlık zamanlarda aydınlık kalmışlar arasında geçeceğini hesaplamıyor muyduk? Yoksa bu salt, her şey olup bittikten sonra Alman geçmişinin iyilerinden sayılma gereksinimi miydi?

Bir insan nasıl saklanır? Buna hazırlıklı değilim. Özellikle odaların yan yana düzayak dizildiği Norman evlerinde. Evet, tınazlar var, elma cenderelerinin durduğu sundurmalar, şarap ve elma şarabı sikera saklanan nemli mahzenler. Otların ve yarasaların asılı durduğu basık kilerler, üstünde serçelerin tırmık sesleri çıkardığı güneşin ısıttığı arduvaz. Evinin bir köşesine genç kadın, Alman askeri Ulrich'i yerleştirdi.

Onun için kolaydı, yalnız, babası güneyde, Vichy Hükümetinin yanlısı; erkek kardeşi, on altısında bile değil, kaçıp direnişçilere katılmaya gitti; annesinden ancak Noel'den Noel'e, yılbaşında Cezayir'den bir tebrik kartı; kızı da oraya gelmeliymiş, orada neşe, para, sevinç ve sıcaklık bulurmuş. Ama kız, göğü tarlaların balçık toprağı gibi ağır ve birkaç saat sonra hemen ıpışıl, eğnik ve sınırsızca geniş olabilen, kendi yöresinde kaldı.

Köy tutkun. Ama gizlere yer yok. Alman, ilk uykudan sonra, bir gece, bir gündüz, bir gece, yine ayağa kalkmak istiyor. Evde elma rakısı var, ama ona ekmek, et gerek. Genç kadının olağandan çok alış veriş etmesi dikkati çekiyor. Hele bak, pek de kadın kadıncık, diye şakalaşıyor fırıncı kadın. Kimin onu bu hale soktuğunu, soruyor kasap, kimin onu böyle acıktırdığını? Buradan ta sahile kadar delikanlıları iki elin parmaklarıyla saymak mümkün... Yok, saklanan birinin tedariği nasıl yapılır, bilmiyorum.

Yol boyunu bilmek istiyorum. İlk yüz-yüze-gelmekten, çenenin belli belirsiz kalkışından, istemeden gelen eğilimden itibaren.

Kafalarında düşmanlık olan iki kişi. Birinin yardımına tükenmişliği yetişiyor. Kadınınsa, belki Katolik mezhebi. Ama bu yetmez. Umudum nerden kaynaklanıyor? Nedir bu? Savaşım verdiğim bu kırıntı, uğruna taş toplayan kadını her gün, sahilde nasıl yürüdüğünü ve taşları kaldırdığını ve dikkatle baktığını ve kendi bildiği, onlara bağışladığı tarih içlerinde gizli mi, diye onlarla konuşur göründüğünü, gözlemem.

Yol boyu: felaket tasarımlarımıza uymayan bir şey için rica aynı zamanda. Açık, basık kuliste bulmak mümkün: Kontunun arazisi. Şato hâlâ orada duruyor, satılık duruyor - bir zamanlar iktidarın merkezi ve simgesi, şimdiyse anısı bile yok, tavı gitmiş, hep kapalı pancurların ardında sanki büzülmüş, uzak, kayınların oluşturduğu rüzgâr siperiyle korunmuş. Otlaklar, tarlalar, cadde şimdi bana yakın, orada asker, burada genç kadın. Oteldeki odamda ışığı söndürerek, böylece terkediyorum onları ve karanlıkta uyanık uzanarak, her gece olduğu gibi, kendimi bugünkü korkumuza karşı savunmaya başlıyorum.

Claude'u düşümde gördüm; birisinin onu alacaklılarından saklamasını söyleyen Claude'u. Yaz arkadaşımız Claude, ressam, sözde iki yüz bin Franklık borçlarını nişan gibi taşıyordu. Ama şişesi kırk Franktan aşağı hiçbir şaraba güvenmiyordu.

Geceleyin aşağıda sahilde oturuyorduk, taşların üstünde ateş yakmıştık, ay dopdolu ve turuncu denizin üstüne inip asılmıştı. Dışarda mor sis vardı.

Beni saklamanız lâzım, diye gülüyordu Claude. Rouen'den biri peşine düşmüş, ona üç yıllık boya ve tuval parası veren biri. Ama karşılığında henüz tek bir resim alamamış. Ahmak anlamıyor satmam gerektiğini, diyordu, Claude. Onun tebeşir sahili manzaraları, sana Turner'i anımsatırdı, el kadar bir akvarel armağan etti. Nerede saklayalım seni, diye sormuştur - otelde mi? Ve gülüşmüştük.

Oyun da olsa, işin içinde şu düşünce yok muydu, gelecekte bir gün yazılabilirdi, biz ikimiz bir zamanlar Claude X.'i, sonraları ünlenen büyük X.'i, para babalarının elinden kurtarmış ve böylece yüzyılın en büyük yapıtlarının kapatçıların eline geçmesini önlemiştik? (Hiçbir anlamı olmayan bir söz daha: yüzyılın yapıtı.)

Uyandım, salyam akmış ve yastık kılıfında yüzümün altında soğuk bir leke yaymıştı. Düşte güldüm, gülerek uyandım, yüzyılın yapıtı sözünün saçmalığını da birlikte düşlemiştim.

Durumumuzu ne denli iyi biliyorsam, ya da bildiğimi sanıyorsam, yok etmenin çelişkili sayıları tasavvurumda ne denli belirgin, üzerinde yıkılmış kentlerin ve harab olmuş alanların çizildiğini haritalar oluştururs a - suçsuzluğumuzun son resimleri-, sabahleyin denize ilk bakış da bana o denli şaşırtıcı geliyor. Aşağıdaki taşların üzerinde en erken devinimler: yengeç çolumlarıyla balıkçı çocuklar. O zaman anlıyorum: Bir kez daha bize rüzgâr var.

Bu resmi algıladıktan sonra, evin içini dinliyorum. Eski bakır borular bağırıyor ve ötüyor, birisi su alıyor: barış.

Yine pencere.

Koyda taş toplayan kadın kendini dinliyor. Durup, yavaşça, eğilmeden, elini taşlara uzatıp, birini tutmadan, doğrulup, taşı yüzünün çok yakınına kaldırmadan, evirip çevirip sınayıp, kadınla erkeğin ortak bir tarihleri olup olmadığını sormadan önce, direnç göstermek zorundaymış gibi görünüyor.

Alman askerine karşı savunma amacıyla silahlanma nedeni olmasına karşın, o zaman elindeki taşları düşünmedi. Ama taşlarla Ulrich'e isabet sağlamak olası değildi - yumuşak, içine işleyebilir,kendi halinde, dikkati çekmemeye çaba gösteren, neredeyse utangaç. Hayır, kesinlikle ellerini bile düşünmedi. İneklerin sabırlı gözleri üzerlerinde, ikisi de bu karşılaşmanın kaçınılmazlığını duyumsadı. Artık hiçbir keyfiliği içermedikleri için, güzel diye adlandırdığımız anlardan biri.

Ulrich'in ne dediğini, nasıl bilebilirdim. Onun gibi birisi hazır cevap değildir, hazır jest bile değildir. Öylece duruyor ve kendisinin de bildiği gibi, yengiyi genç kadın kazandığı için, her şeyi ona bırakıyordu. Bir filmde olsa "açım" demiş olabilirdi ya da: "Yorgunum", ya da: "Size bir şey yapmam", kadınsa bunu zaten biliyordu. Uzun bir sekans, ardından yakın çekim, kadının yüzü gelirdi... Bizden uçup gideni filmde saptamak için, çırpınan denemelerimiz. Yakında bizi çevreleyen bütün gerçeği filmlere devirmiş olacağız ve görüntülerde, hiç değilse görüntü olarak yaşamaya devam etmek için, kendimizi de ar-

dından atacağız.

Beni şaşırtacak denli kesin biliyorum: İkisi de tek söz söylemedi. Adı gibi biliyorum bunu. Ve Ulrich adını, taş toplayan kadının yaşadığı köyde bir mezar taşında bulacağımı. Bunu nasıl bildiğimi, sorma. Bunun için bir açıklamam yok, ama biliyorum ki, o, kilisenin gölgesindeki küçük gömütlükte tel Alman adı.

Köye "Secretville" diyorum - Etretat'ı gösteren haritalarda bu ad yazılı değil. Bu, umudumun son yeri ve bu son gelecek umudunu şimdiden kartografik olarak saptamaya cüret gösterecek denli dediğim dedik değilim. Ulrich'in orada, bana doğum ve ölüm tarihleri hakkında tam bilgi verecek mezar taşı var.

Sana birkaç gün yazmadım. Bilmiyorum, sana iki yabancının öyküsüyle ne kadar yüklenebilirim, geçmişteki dilin -zira hesaplanabilir bir gelecekte dil bizim artık pusula olmayacak durumları için sevgi sözcüğünü sunduğu iki kişinin. Bilmiyorum, bu öykü, durmadan korkunuza söz geçirmeye çabaladığınız günlük yaşamda senin için yine de bir şey ifade eder mi? Benim yaşamım, kendi kendime verdiğim görevdeki başarısızlığımdan beri, koya, koyu çevreleyen teşebir kayaları Falaise d'Amont ve Falaise d'Aval ile taş toplayan kadının bunların arasındaki yoluna indirgeniyor.

Bu koy ikimize de, dar çerçevemizden öteye, hâlâ özgürlük demek olan denize bakışımızın açılması için, uygun göründü. Korkunun dar açılarından kurtulmak için, bu yerin uygun olduğunda hemfikirdik. Barış yanlıları, kendilerini bir eylemden öbürüne zorladıkları zaman, bizim taktikçi olarak düşkünleştiğimizden yakınmıştın: askerlerin benzeri. Stratejiler geliştirmişiz, bozmuşuz, hele pek de genç olmayan, yeni bir yüz toplantılarda göründüğü zaman, ufak umut şimşeklerinden nerdeyse kör...

Ve sonra, televizyon haberlerinde kusursuz bir savunma sisteminde bilmem kaçıncı bilgisayar yanılgısının bildirildiği, sendeki olduğumuz o akşam - ve hemen gelen avuntu: On bir dakika içinde çözüm sağlanmış, - aygıtı kapatıp birden bağırdığın zaman, vazgeçmeliyiz diye, boşuna uğraşlarımızı hemen bırakmalıyız diye, asıl hareket çoktan bizi ezip geçti diye, ve onun

adı ölüm diye; suçun, eğer suç sorusunun hâlâ bir anlamı varsa, en azından bizde olmadığını biliyoruz, diye zayıf bir sesle karşılık verdiğimde - senin de sessizleşip oturduğunda, bardağına yeniden şarap doldurduğunda ve çok sakin bir sesle söylediğinde:

Suçu ortadan kaldırdık.

Bu saptamanın tınısı hâlâ kulağımda, bunu salt haberleri okuyanın ses tonuyla söyledin: İyi akşamlar, sayın seyirciler, suçu ortadan kaldırdık.

O gece bir dolu şaraptan sonra ikimiz de kafalarımızı kırmak istedik, kuytuları, koridorları ve köşeleri püskürtmek ve fırtınayı salmak istedik. En baştan, yeniden, yepyeniden başlamak istedik, şaşmalar ve düşlemlerle, öylesine aşırı duyarlılıkla araştırdığımız buradan ve şimdiden kaçmak istedik. Gelecek için cesaret bulmak için, geçmişi gezebileceğimiz bir yöreye gitmek istedik. Denize gitmek istedik.

Niçin Fransa? Ah, belki de yalnızca eski Alman sanısı, orada devrim öncesinde olduğu gibi hâlâ yürek var diye, hâlâ bizim için atıyor diye, hâlâ Voltaire yaşıyor, hâlâ çalınmış beyni ve biz Rousseau'yu kendi çocuklarına gösterdiği gaddarlık için bağışladık diye. Ve Diderot'nun Jacques'ı şimdi, bizim için, bir kez daha büyük yaşam dizisine, her şeyin yazılı olduğu role karşı kuşkusunu dile getirdi: "Peki ya rolde yazılıysa! Jacques şu, şu gün boynunu kıracak. Ve o zaman Jacques boynunu **kırmayınca**? Büyük rolün yazarı kim olursa olsun, böyle bir şey sizin için mümkün müdür?"

Başından beri ne kadar saçma, bu koyda durup, eski soruyu düşünmek: Suçu ortadan kaldırdık mı?

Kaldırdık, ama deniz bu korkunç gerçekten hiç etkilenmiş görünmüyor. Yaradış, tacının nasıl kendi kendisini uçuruma yuvarladığını, kılı kıpırdamadan seyrediyor.

İlk gece, taşlara karşı sessiz, gece yarısına değin oturmuşken ve taşlardan, bizden ve şapırdayan Atlantik'teki yıldızlardan başka var olan bir şey kalmamışken, bana yardımcı olmayı denedin. Dedin ki: Tetik başındakiler en az haftada bir kez dışarıya gönderilmeliler, bir sahile, geceleyin.

Seni onayladım. Ama biz haklı değildik. Bunu ancak, yaşlılar için suçlu olabilmenin ne anlama geldiğini, denize açıkla-

mak için, haftalar geçirdiğimden beri biliyorum. Atlantik gülebilir. Çevren çizgisindeki görüş alanımın iki ucundan çıkarak, hışırdayan bir kıkırtı biçiminde başlayan, ortaya doğru koşup birleşen, sonra bütün genişliğiyle üstüme doğru kabaran, her dalgayla için için bir kahkahaya dönüşerek köpüklenen, kayalara vurup çatlarken gümbürtülü bir gülüşe bütünleşen ve ayaklarımın ucunda inleyerek, soluğu sönen bir hışırtılı kıkırdamayla başlıyor.

Suçsuzluğumuzun yalnızca odalarda, bürolarda, silolarda, sığınak ve koruganlarda bir ağırlığı var- bakış kapatıldığı sürece.

Burada anonim cinayet ve büyük hesap makinalarının kurallarıyla suçun nasıl ortadan kaldırıldığı üzerine yazmak istiyorum, bilgisayarlara nasıl vicdan programlanacağı konusundaki sibernetik spekülasyon üzerine. İkimiz de, buranın, İncil'deki kurgunun belki de gerçekten iyi, büyük bir deneyimden çıkartılmış bir tasarım olup olmadığına dair, bana yabancı bu düşünceyi göze almam için, uygun bir yer olduğunu sanmıştık: Kovuluş-Abraham-kurtuluş... Ve ne var şimdi elimizde? Iskata çıkarılmış bir Kant. Ve benimle alay eden bir Atlantik.

Alman askerlerinin daha kiminle tartışmayı düşündükleri, öfkelerini kime -ne mutlu ona- kusmak istediklerini bildiren haberin mektubumu kahvaltı masasında açınca, buraya salt önemsiz olarak varıyor. Belki de K. postanesinde oldukları sanılan anlam yutan cinler onu iptal etmişlerdir; belki de benim, böylesine şeylerle ve onlara çıkmakla her türlü ilişkiyi kesme kararım artık kesinleşmiştir. Direncimizin işte kuşkuyla karşıladığım sözlerden biri daha), nerede tükeneceğini, biz şaşmasız biliyorduk hep. Hakarete uğramış katiller.... hadi canım.

Günlerden beri nerdeyse yalnızca koydaki taş toplayan kadınla uğraşıyorum. Bazen odadan çıkıp aşağıya iniyorum, rıhtımın beyaz tahta korkuluğuna dayanıyor ve saatlerce onun taşların üstünde yürümesini seyrediyorum. Henüz onun eğilmesini ve taşlara dokunmasını değil, şimdilik yalnızca onun gidişini keşfetmek istiyorum.

Çocukken, Richert'in adaletsiz bir yargıcı anlatan bir masalını okudum. Yaşamının sonuna doğru bir gece, düşünce üç

dev küpün durduğu geniş bir fundalığı görüyor. Bir kız çocuğu onu küplere götürüyor ve içlerinde ne olduğu sorusunu yanıtlıyor: Birinde senin döktüğün kanlar; ikincisinde senin yargıların yüzünden akan gözyaşları; üçüncüsünde de yoksullardan çaldığın ekmekler. Ve yargıç ürkerek sorar: Bu kadar çok mu? Küplere bir merdiven dayama -bunlar, o zaman benim için oturduğumuz dört katlı apartmandan daha yüksektiler-, ve kanları, gözyaşlarını ve ekmeklerini küçük bir tasla yoksullara taşıma izni alır. Onun seyirttiğini gören kişiler çocuklarına şöyle derler: Bu yargıç, **adaleti geri taşıyor.**

Taş toplayan kadının ona benzeyen bir yanı var. Düşlemimde onun telaşla yürümesine karşın, kadınsa, küplerinin kırıklarını yerde aramak zorundaymışcasına, nerdeyse güçlükle adım atıyor.

Kadını; ona benzer kılan, benim.

Vatinel beni kendine dert ediniyor. Benim, oteli terkedince, evin önündeki terasta yüksek cam duvarların ardındaki sıraya oturup hep bir yere daldığımı gözlüyor.

Bana, Fécamp'ta kumarhaneye gitmemi önerdi, Le Havre'de eğlenceli barların adreslerini veriyor,- mutlaka karısının dikkatini çeken bir gizlilik havasında -kadın adları yazılı kâğıtları tutuşturuyor elime. Karısı buna şaşmıyor. Katherine, nerdeyse Vatinel denli geniş, ama yüzü, Vatinel'in bıyığından ve durmadan kıpraşan minicik gözlerinden gelen hareketliliğe sahip değil. Katherine düz yüzlü ve rengi- hemen hemen med ve cezir ritmiyle- sabahın solukluğundan akşamın parlak kırmızılığına değişiyor.

Önceki gün beni akşam yemeğine çağırdılar. Boş lokantada aile masası, gece on bir. Ve taş toplayan kadınla ilgili sorum üzerine, Katherine, balıktan ete geçiş arasında elma şurubu içerken, dışardaki o kadının üzerinde durmaya değmez, yanıtını verdi. Hiç değmez, diye ekledi.

Vatinel, elma dondurmasına Calvados koydu ve genç mutfak yardımcısı Şiri- doğru adını bilmiyorum, olasılıkla dengesiz sesi yüzünden burada yalnız Şiri deniyor ona- küçük, kara, sert çizgili kafasıyla şerbet kabına abandı ve belirgin bir iştahla kaşıklamaya başladı.

Besbelli hoşa gitmeyen bir konuyu açmıştım. Aynı anda,

doğum yapan kadınların çığlıklarının acıdan değil de, çocukların gelecekleri için aldatıldıkları açmazının çığlıkları, diye düşünüyordum. Dondurmamı yerken, kendini bir cani olarak görüyordum. Şiri, kaşığımı ağzıma götürüşüme dikti gözünü.

Katherine kuzu sırtını parçaladı. Vatinel, dondurmanın bulandırdığı Calvados'u yudumluyordu.

Mimiklerle doldurduğumuz suskun süresinde çığlıklar yankılandı.

Şöyle bolca sarımsak sevmeniz, ne iyi, dedi Katherine. Ve başka konulara daldık.

II

Bugün otobüste onun iki sıra arkasında oturuyordum. Heyecanlıydım.

Toplanmış otel terasında, cam duvarın korumasında oturup, onun Falaise d'Amont ile Falaise d'Aval arasında koyda bir baştan bir başa nasıl yavaş yavaş yürüdüğünü seyretmek, bana huzur veriyor. Ama yürüyüşünü birden kesip, hızla taşlardan yukarıya doğru gelirken, eski kalaslardan merdiveni çıkarken ve her basamakta beyaz korkuluğa sertçe yapışıp, hamleyle kendini yukarıya çekerken, sonra beton rıhtımdan geçip, öbür yanda taş merdivenlerden Victor Hugo Meydanına doğru inerken, içimde bir huzursuzluk doğuyor.

O, görüş alanımdan yitince, bir yerde solup gidinceye dek düşlemimde onu Rue de L'Abbé-Cochet'te yürümesine devam ettirmek için, kendimi demir sırada oturup kalmaya alıştırmıştım.

Ta ki bir kez onun yukarda rıhtımda başını çevirmesine değin. Benim yönüme. Yansıyan camlardan beni görmüş olamayacağını, sanmama karşın, bu bakışla aramızda bir bağ kurdu. Ertesi gün, otobüsünü beklemeye başladığı eski kapalı çarşıya kadar onun peşinden gittim.

Çarşıdaki eski kitapçıda, gönülsüzce Proust'ta yapılan indirimleri inceleyip, bir yandan da küçük camdan köşeleme otobüs durağını gözümden ayırmamak için, eğilip büzülürken, kendimi bir dikizci gibi, bir hafiye gibi hissediyordum. Onun çehresinden çok uzaktım daha. Kitap tozlarıyla eski kitapçının hafif idrarlı havasının karışımından oluşan koku, saklandığım yeri iyi seçtiğim duygusunu veriyordu. Onu bir çok kez otobüse

binerken, bir bilet alıp, kendine bir yer ararken gördüm; her zaman bomboş otobüsün orta yerlerinde ikili bir koltuğa oturuyor. Otobüs kalkınca ben de başımı çevirdim, onun önündeki camlarla eski kitapçının camları karşılıklı yansıyıp birbirini kamaştırarak, karşılıklı gözden silininceye değin.

Oyunu kuşku uyandırmadan sürdürmek için, geçtiğimiz haftalarda bir çok kitap edindim ve antika kitapçıyı haberi olmadan, yardımcım olarak satın aldım.

Etretat'ın içinden otele doğru dönüş yolunda- otobüs onunla birlikte takır tukur, dolana dolana koydan yükselip, düzlüğe, kışın kapanan tatil evlerinin hemen ardında başlayan yoksulluğa erişirken- dikkatimi kentin kulisine yöneltiyorum, kirişlere, tahta oymalara, şimdi alaca ışıkta bile ayırt edilebilen renklere: sarı kerpiç, öküz kanı, yengeç bozu beton, ıslak kara arduvaz.

Göz, kayalıkların ucundan düşünceye dek, ya da kara içlerine doğru ufuktaki kayın dizilerine takılıncaya dek bakabildiğin, geniş, yağsı ışıyan, kavlı kalın zırhlar biçiminde sürülmüş kış tarlaları arasında, yağmurdan parlayan şoşede gidiyor çoktandır.

Bazen- park yerinin yakınındaki bistro denilen o daracık yerde şarapla kaymaklı midye ve pırasa yerken- kendimi ondan yukarılara doğru çekiyor, otobüsünün üstünde uçuyorum, sessizce, rüzgâra bir martı gibi dik dalarak; ve içinde, orta yerlerde, yanında boş olduğunu bildiğim ikili bir koltukta, onun oturduğu altımdaki otobüs, bu manzarada tek ufak devini; buradan, yukardan bakınca, denize karşı güvenli olabilmek için, sahilden yeterince uzakta görünmeyen siyah şerit üzerinde nasıl da hızlı hızlı kayıp gidiyor.

Midye yerken, olasılıkla martılar gibi aptalca bir surat takınıyor, oturduğum yerde kuvvetli rüzgârda sarsılıyorum. Ve genç, şişko Leleu, Vatinel'in yeğenlerinden biri hiç kaldırmadığımdan emin olmasına karşın, benden üçüncü bardak beyaz şarabı esirgemeyecek denli kibar. Yazın, art arda dört defa akıtma ısmarladığından beri, onda kredim yüksek.

Onun arkasından otobüse binmeyi tasarlamamış, içimi buna hazırlamamıştım. Ama güdümleniyormuş gibi hareket etmek

de, beni korkutmuyordu. Bir şey kolumu hareket ettiriyor, kitabı yeniden destenin üstüne kaydıran elimi açtırıyordu, bir şey beni antika kitapçıdan çekiyor, otobüsün içine doğru itiyordu. İki kez sordu sürücü nereye gitmek istediğimi ve ben çaresiz bir an bir menzil bildiremeden öyle durmanın utancını duydum. Le Havre'e kadar bir bilet aldım. Aralıktan arkaya doğru yürürken, başımı eğdim. Fécamp pazarında hani birlikte aldığımız kasketten yağmur suyu ayaklarımın ucuna damlıyordu.

Beni katiyân keşfetmemeliydi. Onun yüzüne bakmaya hakkım yoktu.

Otobüste yedi kişi oturuyordu. Sayılarından başka bir şey anımsamıyorum. İkili bir koltuğa iliştim, ancak ondan sonra başımı kaldırınca, taş toplayan kadının arkasında ona istediğimden daha yakın bir yere oturmuş olduğumu gördüm. Aramızda yalnızca boş bir sıra vardı. Kapılar tıslayarak kapandı, dizel motoru böğürdü, bizi iyice çalkalandı, bütün otobüs titredi, bütün kenarlar çift çizgi oldu. Buğulu camlardan yağmur taneleri yuvarlanıyordu, izleri ırmaklı bir arazi, bir delta oluşturuyordu.

Önümde onun kaba dokumalı kara örtüye sıkıca sarılmış başını gördüm. Ense üstüne doğru bir saç düğümü beliriyordu. Onunla aramda sıranın zeytin yeşili, baştan aşağı çatlaklar bulunan plastik döşemesi, arkalıkların üstündeki yıpranmış, kromu lekeli tutunma demirleri.

Islak, içten buğulu camlardan dışarıyı görmek olanaklı değil. Önde, sürücünün orada, sol silgeç duru bir bölüm açıyordu. Sağdakiyse, seğriyor ve hâlâ kendini savunan bir hayvan gibi gerisin geriye düşüyordu.

Yön saptama olanaksız. Hareket halindeydik gerçi, ama yön ve hız konusunda bir ipucu yok. Zamanı da belirleyemedim. O ve ben ve rastlantısal altı refakatçi daha, bizi, bu kolay yemi inine sürükleyen titrek bir hayvanın ağzında oturuyorduk.

Hâlâ kalkıp, öne giderek, özür dilemek üzere, taş toplayan kadının yanına oturabilirdim. Niçin? Ve neden şimdi? Son tümcemize, son bakışa doğru kesin hedefle ilerlemiyor muyduk? Bu durumda itiraf da gerekmez mi, en azından bir denemek? Bayan, sizi çok uygunsuz bir biçimde gözledim ve izledim, yaşamınıza sızdım, lütfen, beni bağışlayınız. Korkum, istemime karşılık veren imlerin ayırdına varamamak. Koydaki bakışı ba-

na ipuçları verir gibiydi. Ne için? İşte ben de bunu bulmaya çalışıyorum.

Durakları bile saymadım. O, yerinden kalktığı zaman, Etretat'ta otobüse binerken olduğu gibi, yine gövdemin dışında bir yerden bir deviniye itilmeyi bekledim.

Sürücü durdu, orta kapı açıldı.Taş toplayan kadın indi. Telaşla ayağa kalkıp, kapıya doğru gittiğimde, sürücü gülerek, henüz Le Havre'e gelmediğimizi, iç dikiz aynasına seslendi. Secretville'e gitmek istiyordum, diye yanıtladım, otobüsten atlayarak, kalkıp önümü açması için, yol kenarında bekledim.

Taş toplayan kadın, şoşenin karşı tarafına geçmiş ve köye dönemeçsiz dalan asfalt bir arayola sapmıştı bile. Köyün silüeti bana, yazın Cany-Barville'e yaptığımız bir gezi sırasında geçtiğimiz ören yeri Le Tot'u andırıyordu- o yerin çıkışında bir tehlikeden sıyrılmışlık duygusuna kapılmıştık.

Ona önde epey mesafe verdim. Görüntüsü, arduaz damlarla kaynaşınca, onu izlemeye başladım ve köyün girişinde ona yaklaştım devrilmiş elma ağaçlarının yattığı çitlenmiş çayırların arasında. Solda sazlı damı çökmüş yoksulca bir köy evi, sonra üstü oluklu teneke ve plastik örtülerle kaplanmış bir kulübe, önünde eğri bir benzin pompası, paslı, kaidesi soluk camla çevrili.

Tek katlı bağdadi evler. Dar bir ön bahçe, iki keçi. Sonunda bir çeşit merkez, iki mıcır yol meydana açılıyor. Ortada bir ada ve nişan yeri olarak, köyün savaş ölüleri için bir anıt, üzerinde genç bir askerin durduğu, kare biçiminde kalker taş, bakışında kahramanca bir anlam yok, tüfeğinin kabzasını çizmesinin dibine dayamış, ağır paltosunun önü açık, başında bir şey yok. Kaideye kazılmış bütün herkes için bir ölü.

Soldaki mıcır yol hafif yokuş yaparak mezarlığa gidiyor. Mezarlar arasındaki büyük doğal taşlardan yapılmış kilise pek muhteşem, iğne gibi sivri bir kulesi var.

Mezarlığın beyaz boyalı, tahta parmaklıklı kapısına bir oğlan sıkıca abanmış, bir ayağıyla itip yerden hız alarak, kapıyla sallanıyordu.

Yolun karşı köşesinde bir içkievi, bir ekmekçi bir bakkal.

Taş toplayan kadının izini yitirdim. Evler, onun öyküsünü benden gizledi. Saat akşamın altısı, ortalık hâlâ aydınlık, ama

ayak üstü bir bardak kırmızı şarap içtiğim içkievinin barı koygundu. Daha geride masada oturan iki adamı, içeriye girip de kapıyı ardımdan kapayınca, iskemlelerini sürtmeseydiler, hemen farketmeyecektim. Kısa traşlı saçıyla genç bir adam olan meyhaneci, tahta oyuncaklarla oynayan bir çocuk gibi dalmış, sigara paketlerini kasanın yanında dümdüz kuleler halinde istifliyordu.

İki adam, dönüp bana bakmadı. Dikkatimi çeken bir özellikleri yoktu- alışılmış mavi, yıkanmış iş giysileri. Her halde kaba kırmızı elleri vardı, katılıktan nerdeyse hareketsiz, ineklerin sağımını karılarına bırakıp, elleriyle ısırgan otlarına dalan kişiler.

Burdan değilsin? diye sordu meyhaneci.

Yok.

Otobüsle geldiniz. Etretat'tan?

Evet.

Yağmur çok.

Evet.

Geridekilerden biri kesik güldü. Hıhı, dedi öbürü. Meyhaneci; bugün başka otobüs dönmüyor artık, dedi.

Bunu düşünmedim. Burada bir konukevi var mı?

Hayır, bayım, bir konukevi yok burda.

Çaresiz sırıttım, içkimi bitirdim, ödeyip, meyhanecinin beni nereye yerleştirebileceğini düşünmesine fırsat vermeden, çıktım.

Meydanın ötesinde mezarlığın kapısı, rezelerinde hâlâ sallanıp duruyordu. Ciyak ciyak inleme sesi, oğlanı rahatsız etmiyordu. Bana, hayranlığımı çeken bir para toplayıcıyı anımsatıyordu; adam bir eliyle de biniş parasını alıyor ve pantolonun cebine dalıp paranın üstünü karıştırıyordu. Anımsadığım bir tek atlı karınca var çocukluğumda ve orada para toplayıcı olmak isterdim.

Mezarlar arasındaki çakıl yola çıkan iki taş basamak, basılmaktan değirmileşmiş ve parlamıştı. Çit ve çalılar arasında hiçbir şey gizlenmiyordu. Taş plaklar, döğülmüş demir haçlar, bazılarında yaşayanların resimleri, kimsenin kullanma ereğini düşünmediği anlarda çekilmiş. Çocuklarının arasında büyük ve

sert bir eğitici gibi, Secretville kilisesi ortada mezarların arasında duruyor. Yağmur taşlara parlaklık veriyor, isimleri çarpıtıyor. Kimsenin park olarak hafifsemeye yeltenmediği bu mezarlardan, benim ne denli severek geçtiğimi, biliyorsun. Onlar, neyseler, açıkça o. Ve mezar taşlarıyla haçlar birbirlerine eğimli oldukları için, konuşuyor etkisi uyandırıyorlar. Ufak imler, geride kalanların arada bir yaptıkları ziyaretleri sezdiriyor: solmuş çiçek demetleri, devrik vazolar, kilise yerinde durdukça, yanması gerekmeyen rüzgâr lambaları. Bir kez, ölülerin isimlerini çalıyor, daha sonra kendi yarattığım kişilere vermek üzere, not ediyorum, diye beni kınadın. Ama ben kendimi talancı olarak görmüyorum.

Kilise avlusunu daha alçaktan geçen bir yoldan ayıran, mızraklı arka çite yakın bir yerde, taze kırılarak bir granit plâkanın üzerine konulmuş taflan dalının kuvvetli koyu yeşili dikkatimi çekti. Uca doğru sivrilen parlak yapraklar ölünün adını örtüyordu. Oyulmuş 1918-1967 sayılarını okudum. Günün ve ayın da belirtilmemiş olması, beni şaşırttı- yalnızca yıl sayıları, tıpkı tarihteki işlevleri, kesin doğum ve ölüm tarihlerini ihmal ettirebilecek denli önemli kişilerin anıtlarında olduğu gibi. Normandiya'nın bu köşesinde biz, küçük, nerdeyse ölmüş yerleşim yerlerinde ressam ve yazarların adlarına da rastladık. Niçin burada da olmasın? Niçin Secretville'de de olmasın? Eğildim. Dalı kaldırdım.

Heins Ulrich. **Horticulteur**. Bir bahçıvan. Alman isimli bir bahçe sanatçısı, yanlış yazılmış.

Bu yazıyı beklemiştim. Yine de beklentiyle karşılaşma arasında bir darbe vardı, kafamdaki isimle taşın üzerindeki harfler arasında.

Bu, yeni bir usun beklenmekte olduğum imi miydi?

Ve kim onu benden gizlemeye çalıştı? **İster istemez** bulacağım biçimde belirgin de saklasa?

Dalı yine yerine koydum. Kırıldığı yer hâlâ beyazdı, birisi onu biraz önce, mezarlığın batı yakasına sınırlanan arazide yetişen defne çitinden kırmış ve mezartaşı plâkasına koymuş olmalıydı. Düşündüğümüz şeyin, gerçek olarak karşımıza çıkmasının ne anlama geldiğini, anlıyor musun?

Yazın üstünde duran dalla ilgili bütün öbür açıklamaları,

dalı yerinden kaldırmakla yine yerine koymak arasındaki saniyelerde yadsımıştım.

Döndüm ve oğlan çocuğunu mezarlığın kapısında dileniyor gördüm. Beni gözlüyordu. Onun yanından geçerken, bir sigara rica etti.

Daha şimdiden mi içiyorsun?

Evet, mösyö üşüyorum.

Ana caddede bir kez daha dönüp, savaşanlar anıtına baktım. Oğlan bana el sallıyordu, sigarayla. Ağır adımlarla şoseye doğru yürüdüm.

Daha ikinci araba durdu: bir R 4, damında uzun bambus boruları ve yuvarlak siyah fırçalar. Müşteri aramak için yöredeki yerleri dolaşan bir baca temizleyicisi. Evet, Etretat'a bu akşam varacakmış, elektrikli süpürgenin yanına sıkışabilirmişim. Ama daha önce Tilleul'e uğrayıp, bazı kişileri, bacalarının mutlaka temizlenmesi gereğine ikna etmeye uğraşmak istiyormuş. Şansı açık değildi ve biz de böylece beklediğimizden daha erken vardık Etretat'a. Guy de Maupassant Caddesinde indim.

Vatinel,akşam yemeği için kuzumantarlı kuzu uykuluğu hazırlamıştı. Kurulmuş sofrada kendimi ödüllendirilmiş gibi hissettim; sanki, uzun zamandan beri sürüncemede kalan bir işe sarılmışım ya da otların azıp kapattığı yeni keşfedilmiş bir yoldan otları, çalıları temizlemişim ya da nihayet içine yerleşebilmek için, eskilerle dolu bir odayı boşaltmışım gibi. Uzun zamandır yokluğunu duyduğum bir neşe doldurdu içimi- tıpkı çocukken babamın, banyo odasının penceresinde, kuzeyde, bitmez bir kışın ardından artı on iki dereceyi okuyup, şöyle dediği zaman gibi: Evet, bugün dizine kadar olan çoraplarını ve sandaletleri giyebilirsin.

Gülümsüyorsunuz? diye sordu Vatinel.

Lâl iyi.

Tasarladığın bir şeyi, gerçek olarak algılandığın zaman, neye uğradığını, söyle bana. Yok, onay duygusunu demek istemiyorum. Geçmişte kesin belirlemiş adlar verdiğimiz, dehşet sanrılarını ne yapıyorsun: Holocaust. Apokalips bize, **zira** gerçekleşecek diye mi, yoksa olur da gerçekleşebilir diye mi betim-

lendi? Elbette, diye yanıtını işitiyor gibiyim, onu kovmak için, düşlemimizde kendimiz yarattık.

Ama olay yalnızca dehşet aracılığıyla tersini oluşturmak değildi. Erek aynı zamanda, o sözde bilgilendirme akşamlarının ardından, garipsi bir sükuna ermiş havayla toplantı salonundan caddeye çıkıp avunmuş olarak günlük sahte huzuru algılamak için, sonu resimleme ayiniydi, töreniydi- en dehşet verici masalların bizi alıştırdığından daha korkunç. Yoksa, betimlediklerimizin ardından nasıl uyuyabilirdik... Evet, biz bu, "Bir kez daha", "Şimdi", "Belki yarın"ı yaşadık. Ama bu, bilinçti. Yaşam görüştür, görüş yoluyla kanı. Kurtaracak hiçbir şeyin kalmadığını görünce, herkesin ancak o zaman kurtarmak istediğini, ikimiz de biliyoruz; en olası seçenek olarak belgeler ve sayılarla donattığımız ateş ve ışın kulisi karşımıza çıktığı zaman...

Sonuçta imgeleme sığmayanı önceden çözümlemeye yarar us, düşlemse, engellemeye. İyi ve cesur. Bense, buna inanmıyorum artık. Yaygınlaşmış ussuzluk durumunda, ussal kaldığımız yanılgısını apaçık biçimde besliyoruz. Ve zaten çoktan kanmışlara sesleniyoruz. Sevindiğin yüz binler yok artık- onlar için uyarı da gerekmez. Ve bunca insan, içlerinde aşırı ağırlıkla dışa yatan, gerçeğe devrilen, her bir yaşam evresinin hassas dengesine dalan resmi taşırsa, korktuğumuz şey o zaman, belki de daha kesin biçimde ortaya çıkmaz mı?

Akşamleyin öngördüğümüzü, sabahleyin, güzelce örtülü olarak, belgeleyen haberler bile bizimle bağdaşık değil. Sihirle kovmak istediğimiz silahın, geri teptiği haberi verilince, içimizden geçen nedir? Dehşet mi katlanıyor? Hayır, duruluyor ve günlük olağan hale geliyor.

Bugün, Secretville'den dönerek, eminim ki: Çoktan, epeski zamanlarda, durmadan öngörülmüş, saptanmış, düşlenmiş, kehanette bulunulmuş şeylerin hep yeniden muskacılığını yapmaktan vazgeçmeliyiz. Gerçek de değişerek ardından gelsin diye, düşlem tasarımını değiştirmeye başlamalıyız. Ben bunun adına- şimdi bir çığlık atacağını, biliyorum- us diyorum.

Geceleyin otel odasının penceresi önündeki küçük masamda - dışarda d'Antifer Burnu'ndaki fenerin zayıf refleksi düzgün aralıklarla gök ve denizden oluşan karanlık kütleyi silip geçiyor- taş toplayan kadının öyküsünü görüyorum. Zalim bir öy-

kü. Suçlamanın ve felaketin öyküsü. Koydaki kadının görünümü gibi arkaik. Mevsim ufak avuntularıyla geçip gitti.

Onu görünce, niçin savaşı düşünmek zorunda olduğumu, biliyorum. Hepimiz savaşla doluyuz, bütün Avrupa onun kokusunu alıyor sanki, tıpkı kesimlik hayvanların celep kokusu almaları gibi. Ve taş toplayan kadının öyküsünde niçin suçu düşünmek zorunda olduğumu biliyorum. Çünkü, umudum bundandır. Suç ve yasta, içimizdeki bu yok olmak tehlikesiyle karşı karşıya, tehdit altında bulunan yaşamı sürdürebilme gerekçelerinde. Ucuna dek götürüldüğümüz, belki orada birbirimizi keşfedip, yüzümüze bakabileceğimiz uçurumlar. Selâm işaretleri, sonra konuşmak.

Teknolojinin, olayların gidişine bir baskısı olmadığını, keyfiyet zorunluluğu, otomasyon olmadığını, haddini bilmez bir kesinlikle biliyorum. Bunu, taş toplayan kadını ilk kez gördüğümden beri biliyorum. Onun varlığını ilk kez bildiğimden beri. Onun ilk kez Alman Heinz Ulrich'e rastaladığından beri, Secretville'in ardındaki dar asfalt yolda, ve dile getiremeden bildiğinden beri: Yalnız biz ve binlerce yıllık denememiz var.

Acınası deneme, gökten inen selâmet bildirileri ya da aydınlanma yoluyla yükümlendirildiğimiz o güzel, tehlikeli özgürlükten yırtıp çıkmak için: yanlış davranabilmemiz özgürlüğünden. Çocuklarımızı, daha ilk yalanlarıyla bu özgürlüğün kapısını açmaya kalkar kalkmaz, gerisin geriye ölümcül doğrumuza itiyoruz. Hiç bir şeyi daha başka yorumlayamadan, dönüştüremeden, büyüyorlar.

Bu yüzden -bunu sana Antifer fenerin ışık gölgeleri arasında yazıyorum-, bu yüzden, suçsuzluğun teknolojisi, sahte doğrularımızın silahları. Şunu demek istediğimiz için: Hayır, biz suçlu olamayacağız! Elimizden kayıp giden şeyler, buluşlar, şalterler, düğmeler. Sapmadan eski yolumuzdan gidiyoruz. Kendimizi, bize yüklenen seçime karşı savunuyoruz ve- buna hiç inanmamama karşın, böyle yazılı olmasından dolayı gönül borcum var- kovulmaya karşı. Orada çekinmeden öldürebilmek için, cennetsel suçsuzluğa geri dönmek istiyoruz. Ama cinayet dışarda işleniyor, o kovuldu ve bunun için tam tanımlandı.

Secretville.

Yalımlar savaşından köyün sükûnuna: Heinz Ulrich'in tek ereği buydu. Orada karanlık olurdu, orada gizlenebilir ve erişilmez olurdu- görülmez olurdu, kanısınca. Bu istemin Kabil'den bu yana, katilin bir parçası olduğunu, bilmiyordu.

Genç kadını Jeanne d'arc olarak düşünme. Belki on dokuz yaşındaydı ve kendisini ona teslim etmiş bir insanın bakışını taşıyamaz durumdaydı. Yarı yılda bir kapımızı çalıp, kapının önünde eğilerek bize mutluluklar dileyen, "Patron"la konuşmak isteyen ve sonra eski bir alışkanlıkla koridordaki iskemleye yönelip oturarak, kahvesini bekleyen uzak yol sürücüsünün geldiği o sıradan anda bile, biz de aynı durumla karşılaşıyoruz. Bir saat sonra, bildiğimiz gibi, banknotun sırası gelmiştir, daha önce bahçede çalışmayı önerir, ama uygun mevsiminde gelmez, "yukarda, Kuzey Almanya'da" yakında başlayacağı işlerden söz eder. Bize yalanlar uydurması, onun şanındandır. Ve ona parayı erkenden uzatarak, bizde işgal etmek istediği bu zamanı dolandırmamak da, bizim kendi kendimize saygımızdandır.

Taş toplayan kadın caddede çark etti ve köyüne döndü. Askerin, onun dönüşünü kaçış olarak yorumlamak zorunda kalmasına fırsat verecek bir ivedilikle değil; onun kendisini izlemesine davet anlamına gelecek denli yavaş da değil. Onun ardından geleceğini, daha ilk adımda biliyordu kadın, ama ona karar verme şansını tanırken, istendiği güvencesini vermedi. Ta ki, evine girip, ardından kapıyı açık bırakıncaya dek.

Adam, kendi ardından kapatabildi. Çok uzaklarda kaldı kontun, şatosu, bu şatoyu ele geçirip, son adama değin tutma buyruğu çok gerilerde.

Kadın, ana babası evde yokken, arkadaşlarını eve çağıran bir çocuk özgürlüğüyle davrandı. Ekmek için tahtaya bir bıçak koyarken, duraksadı.

Adam hâlâ korridorda duruyor ve mutfağa bakıyordu. Kadın, ekmeği, üstünde bir topak içyağla tabağı, tuzluğu masaya bıraktı.

Asker mutfağa girdi, taş yerin beyaz ve kırmızı baklava biçimindeki dörtgenlerinde sessiz yürümeye çalıştı, küçük pencereyi arkasına alarak oturdu, ensesinde ışığı duyumsayınca döndü. Genç kadın başını salladı. Adam ekmeğe uzandı. Kadın, ki-

lerden elma şarabı testisini çıkardı, şömine rafından bir bardak aldı, testiyle bardağı ekmek tahtasının yanına koydu: bir an için onun eliyle kendi elini aynı zamanda gördü.

Sonra kadın yavaşça kapıyı yürüdü, kapı kasasına yaslandı. Adam kıpırtısız oturuyordu, sağ eli ekmeğin üstünde. İsten kararmış, mavi beyaz çiçekli şömine çinilerine gözlerini dikmişken, korkuyordu, kadının, ekmek kesmeğe kalkarsa, onun soluk olduğunu saptayacağından. Büyük bir telaşla yapıştığı bıçak, elinden kayarak, masanın üstünden şöminenin külüne fırladı.

Bir davranışla kadın, kapı kasasından ayrıldı, dışarı çıkıp, kapıyı ardından kapadı.

Adam kalktı, masayı dolandı, bıçağı külden çekip yerine sildi ve iskemlesine, evet, artık kendi iskemlesine döndü. Bir somun kopardı, bıçağı domuz yağına daldırdı, sürüp tuzladı, hâlâ kurtulduğuna güvenmiyordu, yumuşak, donuk yağla tuz taneciklerini damağında duyumsarken, burnunun direğine yüklenen gözyaşlarına karşı dişlerini sıkarak, pencereye döndü ve kadının dışarda durup, akvaryumda bir balığa bakar gibi, içeriye, ona baktığını gördü.

Adam sırtını ona döndü, testiden bardağı doldurdu, hemen hemen hiç çiğnemeden lokmaları yudum yudum aşağıya itti, midesi boynuna kadar saplandı, bir bıçak yüzünün ince acısıyla. Yeni lokmalarla acıyı dindirdi, ağır ağır harekete geçen bir makine gibi, postallarıyla mutfağın tabanında tepindi ve çene hareketlerinin ritmiyle yumruklarını masaya vurmaya başladı, yutkundu, hava yutkundu, testi ve bardak ve ekmek tahtası ve bıçak büyük kasnakta dansa başladı, ağzı açıldı, Heinz Ulrich güldü, kesik, aksırarak, bir lokomotif gibi kısık kısık solumağa başladı, biyeller ve tekerlekler harekete geçti, Heinz Ulrich yola çıktı, gözlerini soğuk mutfak şöminesine dikerek evine gitti, diğer erlerle eve, Paris, Verdün ve Metz üzerinden, tahta külünün altında bir yerdeki D.'ye kadar eve vardı, çatı taşçı işliği, ULRİCH MEZAR VE ANI TAŞLARI'nın kesilmiş mermer blokları arasında eğik duruyordu, kömürleşmiş, parmak kalınlığındaki tahta parçalarının çarparak öldürdüğü anne ve babası şöminenin ortasında yatıyorlardı, yaz göğü mavi beyaz çinilenmişti, raylar koptu, lokomotif şöminenin ardındaki dökme demir levhasının önünde durmaya çalıştı, lokomotif kazanı çar-

pışma anında patladı, Heinz Ulrich bulaşık lavabosuna atlayarak kustu. Sonra pompalayarak, fıslayarak soludu, asker ceketinin iç cebinde bir sigara aradı.

Genç kadın dönmüştü ve elini ona uzatıyordu.

Bir insana onuru nasıl verilebilir? Antifer Burnu'ndaki fenerin yansımalarını görüyorum, oteldeki su borularının sesi kesildi, vaktim var.

Hiçbir şeyi kaçırmadığımız ve gerçeğin batıp gidebildiği, şiirsel ve umutla imgelerin doğabildiği gece saatleri bunlar. Savaşları geceleyin başlatma fikri, her şeyden önce düşleme indirilmiş bir darbedir. Ödümüzü aldık: Düşlerimize karşı o zamandan beri gece nöbeti bile para etmiyor.

Şimdi ben siyah pencere dörtgeninden dışarıya bakarken, çağdaşlarım televizyon ekranlarına, tarife tabelalarına, denetleme ışıklarına gözlerini dikmişler ve benim gece zamanımın, hatta düşlerimin onların uyanıklığı sayesinde mümkün olduğunu iddia ediyorlar.

Bugün buraya, olağanlığı özellikle vurgulayarak takındıkları tavra göre, herhalde gizli bir hafta sonu için gelen çift, şimdi bu binanın herhangi bir odasında, akşam yemeğinde konuştukları şeyi unutmuşlardır: yakalanmaya karşı güzel korku.

Vatinel, hergelenin teki. Bu tür insanları genelde benim işitebileceğim bir masaya oturtuyor. Benim malzemeye gereksinimim olduğunu sanıyor. Ve herhalde geceleyin sana yazdığım bu haberleri makinada tıkırdattığımı işitirken, keyifle gülümsüyor. Umarım, benim yakınıma oturttuğu çiftler, beni, yemekte okuma gereği olan biri olarak anılarına sokarlar ve bana acırlar.

Şimdi bir su borusu uğulduyor. Biri yıkanıyor, susamış. Huzur.

İki gün sonra yılın sayısı değişiyor ve ben, kutlama alışkanlığını ihmal etmek istemiyorum. Bu yıl başladığında, ikimiz de açan gökyüzünde yalnız tehdit gördük. Geceleyin durup, sıkı sıkı kafamıza yapıştık ve sen, fişekler üzerine bilginle, ne kadar çok havai atış olanağı var diye, nerdeyse tüm umutlarını yitirmek istiyordun. Gelecek yılbaşına, korkuya karşı bizim barışçı resmimiz olarak bak. Uzaydan bakınca, dünyamız çiçeksi ışıyor- oysa son, bununla karşılaştırılmayacak denli şamatalı

görünürdü. (Karşılaştırılmayacak... Orwell beni yakaladı.) Bırak insanlar, sarısalkımlar ve çarkıfelekler yaksınlar, bırak kasımpatları ve dalya çiçekleri, tez geçiciliklerine karşın, düş olarak parlasınlar, protesto olarak değil, bu denli katılığa yaramaz şeyler. Ama boşuna im olarak. Boşuna olan yapılmalıdır, uçup gider yoksa, bize de, gerçekten inanamadan, başarı umudu olan kalır.

Akşam üstü güneşin sudaki geniş izinde taş kaydıracağım ve sıçrayan ışıklar benim selamım olacak. Belki dua edeceğim: öteye, batıya yönelerek, kıyılmamak için. Şeylere biçimini kendi sözlerimizin verdiğini bilen son ve tek kişi olsam bile; konuşarak olayları harekete geçirdiğimizi; bu deneyimle bir tek ben kalsam ve yalnız kendi başıma, nerde olursa olsun her yere ulaşabilecek bir tek tiz ve düz sesi hançeremden çıkarmayı deneyecek durumda olsam- yine de dener ve göğsümden sıkabileceğim son nefese değin, bunun bir korku çığlığı mı, yoksa barışçı bir titreşim mi olduğunu dinlerdim.

Claude, müziğin bizim durumlarımızı hep bir yüzyıl öncesinden betimlediğini, savlamamış mıydı? Beethoven son malzeme savaşları çağını, Richard Strauss insanların kökünün kurutulacağını, Mahler insan sonrası yeryüzü çağını ve diğerleri o zamandan beri dışardaki buzul durumu?

Yine de; denize bakınca, her şey bana temelli bir ritm içinde sonsuza dek güvenceli görünüyor: Bir dalga diğerini yanıtlıyor, uyak ve uyağın yankısı. Deniz bizden öteye var olduğu sürece, uydumuzda söyleşi susmamıştır.

III

Kar yağıyor. Tek tük tüysü kar topacıkları yere değince, camlaşarak eriyip gidiyor. Otelin önündeki ağacın ve iki ortancanın üstüne Katherine, kesilmiş plâstik torbaları örttü. Yoğun beyaz havanın altında rıhtım siyah uzanıyor. Arkasında yalnızca benim deniz ve kayalıklarla ilgili bilgim.

Kar seyrek olur burada, kıyıda.

Ordu yönetimi asker Heinz Ulrich'i buna hazırlamamıştı- Kar savaşı Rusya'ydı, Normandiya çamur savaşı. Balçık, nemli beton koruganlar, şatolarda küflü ana karargâhlar ve Maquis'den genç adamların gece baskınları. Kötü donanmışlardı. Maquisliler, ellerindeki aletlerle, tarla gereçleriyle, kazma, kürek, saman çatalı ve baltayla öldürüyorlardı. Ulrich hiçbirine rastlamamıştı, ama birlikte, her köylüde, her okul çocuğunda direnme gizli, diye anlatılıyordu. Maquisliler, Alman askerlerine sivri, keskin kenarlı kırılmış arduvaz apışlıklarıyla baskın yapıyorlardı, öbür bölükten biri böyle tepelenmişti: bir arduvaz parçası derince ciğerine saplanmıştı. Heinz Ulrich onu tanımıyordu, ama o andan itibaren zihnine yerleşti.

Şimdi, kar tipisinde her yerden gelebilirlerdi ve denizin üstündeki kar perdesinin ardından müttefikler rahatça çıkartmalarını hazırlayabilirlerdi.

Yer adlarını bile aklında tutamadığı bu kör olası ülkeye ne sürüklemişti onu? Neydi onu D.'den alıp, Fransa'ya getiren?

Hitler değil. Almanlar onu buraya getirmişlerdi. Birinci büyük savaşın canileri, oğullarını ve torunlarını cinayetlerinin yerine geri gönderdiler. Cesetleri çiğneyip yürüyün, diyordu buy-

rukmarş sırasında ayaklarıyla nereye bastığını düşününce, Heinz Ulrich baygınlak geçirebilirdi; bu yüzden, bunu düşünme alışkanlığını attı.

Böyle miydi? Mezartaşı kesmeyi ve yontmayı öğrenmiş biri, bir fırıncı ya da tesisatçıdan ölümü görmemeye daha mı kolay alıştırır gözünü? Adını söyleyemediği köylerden birinden geçip, tutuklanmış altı Maquisli için SS tarafından kurulmuş altı darağacını gördükleri zaman, onun talihinin yaver gitmesini istiyorum; kendi takım komutanının, "idamların ifası" biçimindeki SS buyruğuna karşı gelmiş olmasını.

Ya da daha sonra bir direnmecinin kurşuna dizilmesine katılması gerekmişken - elleri sırtında bağlanmış, bir samanlığın tuğla örülü duvarı önünde hazır duruyordu direnmeci. Bir köylünün iki öküzüyle gelip, öküzleri çayırına sürmek üzere, geçmek için izin isteyince, Ulrich diğer dört kişiyle birlikte dar asfalt yolda dizilmişti. Adama yol verildi ve yavaşça salınıp geçen hayvanların siperinde kurban; samanlığın köşesinden koşup kaçtı. Ardından kurşun sıktılarsa da, yalnız biri nişan aldı ve vuramadı.

Pencerenin önündeki kar tipisine bakıp, taş toplayan kadının bugün gelip gelmediğini, salınan kar topacıkları arasında arayışını sürdürüp sürdürmediğini, ya da taraçasında kıştan zarar gören bitkileri örtmekle meşgul olup olmadığını bilmeden, pencerenin önünde dışardaki kar tipisine bakarken, asker Heinz Ulrich'e böylesine bir talih diliyorum. Belki orada da tıpkı burada koyda olduğu gibi sakin salınarak yürüyordur, betuliye ve defne çitleri, üç sürgünlü elma ağaçları, ortancalar arasında gidip geliyordur ve taş toplayıp seyrettiği özenle fidanların üstüne sayvan ve saman seriyordur. Bu, onun şimdisi, o bitkilerle yaşıyor. Ve Heinz Ulrich'in mezar taşındaki "bahçıvan" yazısı beni yanıltmıyorsa, sürgün daldırmayı, gülleri aşılamayı, meyva ağaçlarını islâh etmeyi taş toplayan kadının yanında, ki o zaman daha taş toplayan kadın değildi, öğrendi. Bu iş, taşçı elleri için mutlaka kolay olmadı: canlı olana dokunmak, yabancı bir toprakta kazmak; bir çeliğin tutmaması, bir bahçıvan için de tanımsız suç duyguları; Heinz Ulrich'i zorluyorum.

Bahçeyi çapalıyor ya da gül yetiştiriyor diye, birisini barışçı saymak için, ne kadar az çaba gerekiyor... Sen de, haberler

kulağa ne kadar berbat çalındıysa, o kadar çok saksıyı taraçaya koyarak, bize bir cennet kurgulamadın mı? Bu bir yargı değil. Yalnızca bir yanılgının saptanması. Biraz düşünseler kendilerinde hiç uyanmaması gereken bir kuşkuyu dağıtmak için, polislere harcanan bunca çiçek! Ne çocukça bir şey, çiçeklerle güvensizliği aşmak istemek! Namlularda karanfiller... Nasıl da dev boyutlu bir yanılgı!

Evet, buna ben de katıldım, böyle bir avuntuya eğilimim var. Herkes, çiçeklerle kendine bir parça suçsuzluk, sevgi, gelecek satın alıyor. Ama botanik bahçesini kent çevreliyor, kentin çevresinde de roketler duruyor.

Doğa bilimcilerin apokalipsi nasıl tanımladıklarını bana okurken, insan kurbanlarının sayılarında çok sakin kaldın. Ama yalnızca en basit otların yaşama devam şansı olabileceğini bildiren yere gelince, ağladın.

Kendimize karşı işlediğimiz suçları ne denli hafife alıyor, suçsuz olarak ilân edilen doğanın ölümünden ne denli büyük acı çekiyoruz. Kendimize bir başka imge bulma özleminden, nasıl çarpığız, kafadan ve yürekten çarpık, bize şöyle seslenen usun ötesinde: **Biz** yıkımcılarız, bu makam ve bu yükümlülükle yaradılıştan atıldık **bir tek** özgürlükle yalnız: hükmedilen buyruğu yerine getirmeme ve daha önce armağan olarak horladığımız şeyi, yorucu bir çabayla geri kazanma.

Deniz kardan duvar ardında gözümden çekilince, hemen buraya gelmemizin nedeni olan soruyu yeniden sorabilirim. Evet, her şeyden elimizi ayağımızı çekelim, masa, yatak, dolaptan daracık köşeye sürünelim! Bağışla, bunlar, kendimiz üzerine düşünürken, anılarda, us bulamamaktan doğan çaresiz öfke nöbetleri.

Taş toplayan kadını koyda yürürken seyredince, onun hareketlerinde tarihten bir artık keşfediyorum - ve bu kadının, hiç değilse bir tek insanın, **adaleti geri getirmeyi** başarmasını, umuyorum.

Onu görmeyince, bana sunulan imin elimden alındığı duygusuna kapılıyorum ve aczim beni yakıyor.

Bunu sana haber vermek, beni rahatlatıyor, şöyle diyeceğini bilsem de: Sözcükler, yine yalnız sözcükler. Ve niceleri umar-

sızlığa benden daha derin batmışlar-susarak, bizim huzursuzluğumuz oldukları için, susturulmuş.

Saatler önce bugünkü notlarımı yarıda kestim. Şimdi, geceleyin biraz ısındı hava, rüzgâr çıktı, rıhtım fenerlerinin önünde yağmur eğik ışıldıyor.

Öğleyin Şiri kapımı çaldı. Plastik mantosu, ağır lâstik çizmeleri içinde bir Noel masalı kişisi gibi görünüyordu. Alçak sesle dışarıya gelmemi rica etti.

Sıkı giyinin, mösyö, biraz yolumuz olacak. Ayakkabılarınız sağlam mı?

Ne yapmak istediğini sormak, boşuna olacaktı: Bütün tavırları ve kısık, yine de kaçık sesi, bu konuda konuşmak istemediğini kanıtlıyordu.

Görülmeden çıktık otelden. Kar gözlerimin içine esiyordu, Şiri telaşla önden gidiyordu, adımımı ona uyduramayınca, kolumdan yakalayıp, rıhtım boyunca Falaise d'Amont yönünde çekti. Yükseğe gerilmiş perde gibi kayalıklar önümüzde görünüdü. Beni nereye götürüyorsunuz, diye sordum.

Notre-Dame-de-la-Garde kilisesine.

O ayazmayı biliyorum.

Hayır, bayım, onu bilmiyorsunuz.

Kayaların üstündeki Nungesser anıtına giden dağ yoluna sapmak istedim. Şiri yine koluma yapıştı.

O yola değil, mösyö.

Ama kayalıklara yaya yoldan tırmanmak tehlikeli. Ortalık ıslak ve bir şey görünmüyor!

Tasalanmayın, yolu biliyorum ve görülmememiz iyi.

Biliyorsun, ayağımın altındaki yer sağlam değilse, halim kötüdür dağlarda; hafif bir kayşat, kaygan bir çimen bile beni kütleştiriyor, alnımdan terler boşaltıyor - bunun için bir uçuruma gerek yok, hafifçe eğik bir alan yeterli. Korku için elle tutulur bir vesile bulup, kuşkulu korkularımızdan gözle görülür, somut bir korkuya kaçmak için, yazın birkaç kez katlandığım Falaise d'Aval yaya yolu da benim için tam bir eziyetti.

Şimdi kestirme yolları seçen, kaygan balçık yollardan yukarıya tırmanan, durduğum ve ne bir adım yukarıya, ne bir adım aşağıya atmak istediğim zaman, sabırla beni bekleyip, elini

bana uzatan Şiri'ye teslim olmuştum tamamen.

Kar nerdeyse dikey düşüyordu, şimdi yağmur ve sisle karışmış olarak. Solumuzda bir yerde kayalıkların uçurum kenarı, yukarımızda bir yerde umudettiğim düzlük vardı. Şiri, iki metreden fazla benden uzaklaşınca, hemen bağırıyordum ve gülmediği için ona müteşekkirdim. Ayaklarımızın altında oluklar dağ aşağı akıyordu, beni de birlikte aşağıya sürüklemek için, nerdeyse suyun çevik hareketine bakmak yeterdi. Tasavvurumu değiştirmeyi, geniş oylumlarda düşünmeyi denedim: Sisin ardında İngiltere'nin güney ucu uzanıyordu - böylesine mesafelerde uçurumlar önemini yitiriyor. Ve gerçekten sakin olmayı başardım. Yol da zaten artık daha az dik gidiyordu. Kurumuş devedikenleri ve böğürtlen sürgünleri arasından çiğnenerek yere indirilmiş bir dikenli tel çite eriştik ve alanı, küçük kiliseyi gördüm.

İkimiz birlikte de bir kez burada yukarda bulunmuştuk, ağustosta ve saçağın altındaki tabelayı okuduk. Alman birlikleri tarafından yıkılıp, uyarı olarak yeniden yapıldı. Birisi, siyah keçe kalemle yanına bir gamalı haç çizmişti. Baban, anımsıyor musun, Alman askerlerinin Rusya'da komünistlerin kapattıkları kiliseleri tekrar açarak, halkın hizmetine verdiklerini sana anlatmıştı. İmdi - burada kiliseler açıktı.

Mendiline tükürüp, gamalı haçı sildin. Böyle sahteliyorsun şimdiyi, dedim. Ve sen yanıtladın: Hiç olmazsa, bir şey yapıyorum.

Şiri, kapının yanındaki bir duvar girintisinden anahtarı aldı, kiliseyi açtı, beni içeriye çekti. Diz çöküp, haç çıkardı. Gözlerim alacaya alıştı ve Şiri, hâlâ diz çökerek, sunağın altını işaret etti.

Orada, mösyö.

Bir taşı gösteriyordu. Tebeşir sahilinin hemen her koyunda bulunabilecek, açık gri, yumruk büyüklüğünde, nerdeyse dümdüz bir biçimindeki bir taşı.

Bir yıldan fazla bir zaman önce onu buraya getirdi, mösyö. Kimse almıyor yerinden. Aşağıda sahilden aldı onu, buraya taşıdı ve sunağın altına, şimdi durduğu yere koydu.

Niçin?

Bunu söyleyemem. Ama onu sordunuz. Bir gün birisinin

onu soracağını, hep biliyordum. Yalnız bu kişinin bir Alman olacağını düşünmemiştim.

Ayağa kalktı ve beni kiliseden çıkararak kapıyı kapadı, anahtarı yine oyuğa koydu.

Şimdi caddeden gidin, dedi. Bayır aşağı yol sizin için tehlikeli.

Hızla düzlüğü geçti, siste eriyip gitti. Anahtarı alıp, kiliseye tekrar girip girmemek konusunda tereddüt ettim. Anma tabletini okudum. Yazının yanında yine gamalı haçlar. Bu kez kazınmış. Olasılıkla, düzen sever turistlerin yanlarında taşıdıkları türden bir çakıyla.

Otele geldiğimde, Şiri masaları servise hazırlıyordu artık. Açık kapıda durdum, ama Şiri dönüp bana bakmadı.

Akşam yemeğine Duchemin geldi ve soluyarak masama oturdu. İşlerden, şoför okulundan ve araba kiralamaktan söz ettik; haftada iki kez balığa çıkıyor.

Fazla tutulmuyor artık, diye ofladı, değmiyor. Eğlence olsun diye işte ve aile geleneğinden olduğu için.

Şiri bize servis yaptı. Ne bir kabul işareti, ne bakışında bir soru.

Kar ikinci gününde. Öğle üzeri arabaların damında incecik kalıyor, akşamları yağmur ve sisle eriyor. Köyün üstünde gergin bir hava var. Deniz pek sakin. Havalar dönmeyince, yaşam burada donmuş görünüyor. Rüzgâr, sahilin soluğudur, buranın sakinleri fırtınalarla, soğuk durgunlukla olduğundan daha kolay başa çıkıyorlar. Ne berbat değil mi, diye soruyor Vatinel ve sel fırtınalarıyla yağmurların yukarda St. Pierreau-Port ve Les-Grandes-Dalles'te rıhtımları ve caddeleri söküp götürdüğü ve kaya yamaçlarından çamur çığlarının kopup köyleri bastığı iki yıl önceki kışı hayranlıkla anıyor. Oy, diyor, görmediniz mi? Sel, caddenin beton örtüsünü yufka gibi paraladı, dehşetti! Ve bütün yüzü gülüyor.

Taş toplayan kadını görmediğim iki gün. Gözlerim yollarda kaldı, sabırsızlıkla bekledim. İmlere süre tanımak gerektiğini, zorlamamak gerektiğini, bilmeme karşın ve kadının, benim kendisine yapıştığımın ayırdına varabileceği korkuma karşın, onu buraya çekmek için, büyülü bir tören geliştirdim, onun

eksikliğini duyduğum yollarda dolandım, kitapçıda saklandım, otobüsü bekledim, gizlice onu bana getirmesini sipariş ettim.

Yine antikacıdan kitaplar almak zorunda kaldım. Adamın Hölderlin düşkünü olduğu anlaşıldı. Yıllardan beri, iddia ediyor ki, "Ins heilignüchterne Wasser" dizesini çevirmeye çalışıyormuş. Zaman kazanmak için, Flaubert'in "Trois Contes"inin resimli bir baskısının ilk istenen fiyatını saatler süren bir pazarlıktan sonra üçte ikisine indirdim; ve o, evlâtlık verilmiş bir çocuğu veda için giydiriyormuş gibi özenle eski bir gazete kâğıdına sararken, sordum:

Mösyö, diyelim bir müşteri yıllarca dükkânınıza geliyor, durmadan ve her defasında mevcutları gözden geçiriyor ve günün birinde yine yıllardır rafta kalmış bir kitabı alıyor, buna ne dersiniz?

İmdi, biraz kafadan kontak derim, ama aradığını sonunda buldu diye kendisini kutlarım. Ve olasıdır, fiyatı arttırmayı denerdim...

Aynı kişi ama ertesi gün yine size gelip, yeniden rafların önünde uzun zaman bir aşağı bir yukarı giderse, aynı sınayan bakışla?

Ah, o türden bir müşteri diyorsunuz! Onlar sevimsiz müşterilerdir. İnsanın havasını, zamanını çalarlar, olasılıkla bir evleri yoktur ya da ısıtma masrafını tasarruf etmek isterler.

Yok, onu hesaba katmıyoruz.

O zaman aklıma bir tek gerçek düşkün tipi geliyor. Kitaplığı yanmıştır ve kitap kitap yeniden satın almaktadır.

Kitaplarını yeniden topluyor?

Bir anlamda öyle.

Yitirdiği bir kitabı ama ilk bakışta tanımaz mı?

Antikacı, sol eliyle dükkânın içinde, bütün dünya çemberini kucaklarcasına bir kavis çizdi.

Belki dört, belki beş bin cildim var burada. Çoğun kendim bile, aradığımı bulamam. Belki, bir baskının nerede durduğu, düşte bana görünsün diye, bazen geceleri burada uyurum...

Hoşnut göründüm. Bir çözüm beklercesine, muhteşem, yumuşak çenesini öne doğru uzattı, Flaubert cildini verdi bana. Parasını öderken, elime bakmadı. Yüzüme baktı ve onun bakışı altında şöyle söylediğimi işittim: Koyda taşlar arayan bir kadın

tanıyorum.

Bir hanımefendi, dedi ve kasasındaki banknotlar arasında paranın üstünü aradı. Bir hanımefendi, diye yineledi. Violette'yi diyorsunuz, biliyorum. Evet, adı Violette, çocuklar onu böyle çağırırlar. Niçin? Çocukların neyi niçin yaptığını nerden bileceksin. Violette'nin, ancak mevsim geçtikten ve yağmur son turistleri de kaçırdıktan sonra gelecek denli görgüsü var. Aldırmayın ona siz... Yıllar önce, sahilde bir aşağı, bir yukarı gidip gelmeye başladığı zaman, çocuklar peşinden koşar ve terbiyesiz tekerlemeler söylerlerdi. Ama şimdi dinginlik var. Bırakın öyle kalsın, mösyö. Siz Alman değil misiniz? Bakın. Bizi huzurumuzla baş başa bırakmak için, yeterli nedeniniz yok mu?

Dilsiz başımı salladım, paketimi koltuğumun altına kıstırıp, cam kapıyı açtım. Arkamdan seslendi:

Kitaplarımı okuyun, mösyö, bende yeterince ölüm bulursunuz! Dört bin cilt! Bana gelin, koya gitmeyin!

Koştum, koştum ve ancak çivili hatılları taşlara inen rıhtımdaki tahta merdivenin son basamağında durup kendimi dinledim.

Yumuşacık rüzgârı yüzümde duydum. Ancak ondan sonra, sisin yükseldiğini ve denize görüşü açtığını gördüm - ürpererek devinen ve ince bir köpük şeridini hafifçe taşlara iten pullu, griyeşil bir deri.

Bu beyaz eteğin önümde ağır ıslak bezlere sıkıca sarınmış boylu siyah endam. Çocuklardan başka ona kimse Violette dememeliydi, ve kimse, hele hiçbir yabancı onu şimdi eğilmiş başının birkaç metre üstünde tehdit eden bir yük gibi salınan sisin altında görmemeliydi. Ben onun için bir yabancı değildim. Ona el edebilir, Flaubert'in gazeteye sarılmış öykülerini başımın üstünde sallayabilirdim. Hayır, arayışından çelmemek için, ona el sallamadım. Yalnızca, benim için düşünülmüş imi, onun hepimiz adına çabasını anladığımı göstermek istedim... Onun arayışıyla kendi arayışımı birleştirdim ne densizlik! Öylece durdum, çoktandır yol bilmeyen, baygın, ahmak, saçma sapan ivedi başarı peşinde bir kılavuz!

Yoksa bu yalnızca ferahlama mıydı: Nihayet yine rüzgâr, yine görüş, dönüşüm, değişim umudu? Artık bu denli bu sahil-

den biri mi oldum? Antikacı, koyu dünya için, saklanacak yeri, düşünecek zamanı olmayan dünyamız için imge olarak mı almıştı? Kuşların, bitki çitlerine ya da kaya oyuklarına inanacak denli bilge ya da alık oldukları yer.

Avuntuya gereksinimim yoktu. Özgürdüm, imimi yanıtlıyordum. Ona öyle yakındım ki, ıslak örtüleri omuzlarımda duyumsadığımı sanıyordum.

Niçin Violette'nin kendisinin suçlu olduğunu varsaydım?

Gelecek suçumuzun sezisini taşıdığına inanmak daha kolay olurdu.

Daha da kolayı, biz kaygısız olalım diye, kendi üstümüzden attığımızı birlikte sürükleyerek, koyda bir aşağı bir yukarı yürüdüğüne inanmak: Erken, sabah haberlerini dinlerken, sıyırdığımız, aynaya baktıktan sonra, duyup attığımız her şey, onun bükülmüş görünümüne yükleniyordu ve yerdeki taşların ağırlığına salıyordu.

Ona tasalanmadım. Ben el sallayandım. Kitabı indirdim. Bana bakmamıştı. Onun ardındaki Atlantik'i ve öbür ucunda oyuncuların sahilini gördüm.

Baban için ne kadar da kolaydı, ölümden kısa bir süre önce suçunu başka türlü yorumlamak; Rusya'da askerken kiliselere girilmesini sağladığını söylüyordu, ölüm halinde durmadan kiliseleri ve içindeki insanları yakmadığını; yok, kapalı kapıları açtığını, özgürlük getirdiğini, ibadetleri yeniden mümkün kıldığını... ne Haçlı Seferi ya! Nasıl ustalıkla yerleştirilmişti iyilik kötülüğün içine - ve hemencecik hazırdık onu sakınmaya.

Taş toplayan kadın, bana sakınmadan sakınmayı öğretiyor. Yumuşamamaya eğilimim günden güne artıyor. Onun deneyi yüzünden, kolaydan bağışlayıcılığımız benim için kuşkulu oluyor.

Bizdeki küçük ya da büyük canilerden hangisi, adaleti geriye getirme şansını buldu? Bunun için her şeyden önce zenaatlarından uyandırılmaları, delirmeleri ve kendi tarihimizden baştan aşağı hastalanmaları gerekirdi: Kendi kendini imhanın kıyısına kadar yas. Ve sonra, yıkımın, en acı sancılar içinden, sonsuz bir yavaşlıkla ekmeği gözyaşlarını ve kanı geri getirmek

için, çabaları büyürdü. Ama biz onları bağışlayarak, haklılığa geçirdik. Daha da kötüsü, onlara şu çağrıyı yaptık: Devam edin, kesmeyin, yas tutmayın- yoksa, sonra öbürlerini de, bağışlandıkları düşünden koparırsınız.

Bu, dosdoğru çizgi. Salt perspektifin artık o denli caniyane boyutta olmadığı nedeniyle, kendimizi her şeyin yeniden yoluna girdiğine ikna ettik.

Bu suç yitimine protestomuzu yerleştiriyoruz, sen, ben ve yüz binlercesi. Kimin aklı erecek bize?

Tarihin dolaysız devamında yaşadığımızı daha fazla bilmezden gelemem: Hitler'in yüzyılında. Amerikan yüzyılında değil, Rus yüzyılında da değil, hayır. Şeytani eylemleri, meleklerin anonim suçsuzluğu içinde gerçekleştirebileceğimiz bir sistem bularak, Hitler'i aşmak istemimizin korkunç düşkünlüğünde.

Bu sistemin, her birimizin içinde var olduğundan eminim. Hepimiz öğrendik bunu ve tutup kolayca içimizin güvertesinden dışarıya boca edemeyiz- sonra nereye, bu, düşünülecek en zehirli şey.

Bir suç bilinci humması, vebası,salgını diliyorum. Sistem, alnının ardında bir kurşun çekirdeği gibi oturdukça, kimsenin başını kaldırıp gökyüzüne bakamamasını diliyorum. Açlığı güneyden kuzeye doğru diliyorum, sınırsız güçsüzlüğü: Açlık, susuzluk çeke çeke kumanda masalarında ve ekranların önünde oturalım, ayağa kalkacak takatımız olmadan, dillerimiz şişmiş ve susmuş. Fevkalade hızlı hesap aygıtlarının, artık bize hiçbir şey demeyen verileri işlediğini görelim diye, yakarıyorum. Felaketten **önce** felaketi istiyorum, sondan önce acıklı artığı istiyorum, ölümden önce ölmeyi.

Bir tasarın var? diye sorduğunu işitiyorum. Bunun için ne yapıyorsun?

Her türlü tasarının çok uzağındayım. İlenmeler tutuyorum yedeğimde, kendim için de. Çocukken, anababamı melek olarak görmeye başladığım yere dönecek denli alçalıncaya değin. Taş toplayan kadının yanında çıraklığa başlayacağım. Ona gideceğim.

Bu karar sana yazarken doğdu, benden acaba şimdi ne beklediğini, düşünürken. Uzakta benim için, aşkın ateşini vazeden

bir azizesin. Senin Almanya'da bir tribüne çıkıp, bir demet mikrofona seslendiğini görüyorum: Kendinizi tanıyın!

Ama, benim dinleyerek sana hak verdiğim, topluluklar karşısındaki konuşmalarında alkış dehşet için miydi- orda senin ya da benim için basit gerçekler dışında, yani kurtuluşumuz olduğunu savlayan ahmaklık dışında, başka bir şey ortaya çıktı mı? Ve aklımızı karşısına diktiğimiz?

Akıllıca bir şey miydi? Tebeşir kayaları önünde uçan martılar artık füze donanımlı ucubelere dönüşüyorlar ve ben kendi kendime fısıldamak zorunda kalıyorum: Martı bunlar, çığlıkları seni öldürmez! Ve yazın, yukarda tebeşir kayalarının üstünde sıcak otlarda uzandığımız zaman da, kendi kendime demek zorunda kaldım: Alarm değil, yabanarılarıyla böcekler vızıldıyor yalnız!

Kendi kendine fısıldayana bu güven nerden geliyor?

Bizimkini önceden haber veren, hayvanların alarmı yok mu? Ve kim diyor, caddelerde: Durun!, diye bağırmanın, taşlar taş toplayan yaşlı bir kadının peşine düşmekten daha önemli ve daha umut verici olduğunu?

Öğleden önce serin, maviyeşil Secretville otobüsüne bineceğim. Taş toplayan kadının yeri boş olacak. Bütün açıklığımla, belirsiz, ama herhalde bahçecide beni bekleyenime yaklaşacağım. Benim ve sürücünün dışında otobüste üşüyen bir karaderili oturuyor olacak, turistlerin bulunduğunu sandığı başka bir yerde, belki Yport'ta satmak istediği oyma işlerle dolu kenevir çuvalıyla bir Senegalli. Otobüste benimle alışverişe girişmeyi deneyecek: Hakiki abanoz, mösyö. Ve ben, mallarını hangi hapishanelerden aldığını sormak istememe karşın, güleryüzlü kalmaya çalışacağım. Niçin burda iniyorsunuz, diye soracak bana Secretville'de burda bir şey yok ki. Ve bana son bir öneride daha bulunacak, sürücünün düğmeye basıp, kapının tıslamasına ve Senegalli'nin ürkmüş olarak kolunu geri çekmesine değin, açılan kapıdan bana talih getiren bir fildişi bilezik uzatacak.

Secretville'e giden caddede duracağım, rüzgârdan parçalanmış bir gökyüzünün altında ve iyi bir yolda olduğum duygusuna kapılacağım.

Şimdi anayol boyunca yürüyorum, dikenli çitlerin önünden,

inekleri selamlıyorum, ılık gözlerini; bir adımımı öbürünün önüne atıyor, durmuyorum. Kara daladikenler sana baş sallıyorlar, evleklenmiş tarladan bu yana bir traktörün takırtısı esiyor. Böylece solmuş otların sardığı benzin istasyonuna, köylü evlerinin kaba topraksarısı cephelerine ulaşıyorsun. Arduvaz damlar yanıyor: gölgesiz aydınlık.

Mezarlığın kapısında oğlan, o zamanki gibi, avarelik ediyor, beni tanıyor. İstemek zorunda bırakmaksızın, ona bir sigara tutuyor, ateş veriyorum. İkimiz de dumana bakıyoruz.

Sanki yuvaya dönüyor ya da herzamanki ziyaretlerimden birini yapıyormuşum, yüzüncü kez Heinz Ulrich'in mezarına giden yoldan geçiyormuşum gibi, bildik geliyor köy bana.

Granit tablet, ışığı yansıtıyor. Oğlan peşimden yürüdü, yanımda duruyor, sessiz, kıpkırmızı donmuş yüzüne törensel bir anlam vermeye çalışıyor, sigaralı elini öbürünün üzerine kavuşturuyor. Diyorumki:

Mezara bir şey koyalım. Çiçek almayı unuttum.

Anlıyor, hemen çite koşup bir dal kırıyor ve onu tam ismin üzerine koyuyor. Sonra izmaritini yere atıp basıyor, siyah lastik çizmesinin burnuyla üstüne çakıl eşiyor. Demek o zaman da dalı buraya sen koydun?

Evet.

Niçin?

İşte, bir yabancı köye gelince, hep yaparım. Tanımadığım birisi gelince, ismin üzerine bir şey koymam gerekiyor.

Çiçek ve fidan yetiştiren kadın mı verdi bu görevi sana?

Hayır. Babam.

Susarak duruyoruz uzun uzun. Birden dönüyor oğlan, haçların arasından çıkışa doğru koşuyor, kapıya tırmanıp, dayanak duvarına çarpıncaya dek kapıyı savuruyor.

Geçerken veda ediyorum.

Tütünbar'da tek müşteri benim. Sigara alıp, yine caddeye çıkıyorum. Oğlan yok artık ortalıkta.

Şimdi Secretville'in insansız bir yer olduğunu savlıyabilirim.

Öğle. Bakkal kapalı. Tek ses, evlerin mahya köşeleriyle arduvaz döşenmiş batı cephelerine vuran rüzgârdan çıkıyor.

Dörtyol ortasındaki savaş anıtının yanında dururken, dünyanın insansız nasıl olacağını seyrediyorum: nefes tutan sessizlik değil. Boğulmuş, tıkanmış, akmış hiçbir şey yaşamı bizsiz düşünmemeye alıştığımız için, korktuğumuz gibi, öyle.

Daha çok bir sualtı dünyasının kayıtsızlığı-bizim çözülmemizden sonra eşyalar, şeyler sapasağlam. Ve kendimizi yok ettiğimiz zaman, eksikliğimizi kimse duymayacak mı, sorusu; bizim hareketimizi özleyecek bir şey olmayacak mı sorusu, bu yerin öğle sıcağı tarafından keyifle yanıtlanıyor: Hayır, hiçbir şey olmayacak. Eksikliğimizi duyacak hiçbir şey, bizi arayacak hiçbir ses. Biz uzaklaşır uzaklaşmaz, taşlar varlıklarını yine yalnız kendileriyle açıklayacak.

Caddenin solundaki çiçek ve fidan yetiştirme bahçesinin uzun tuğla binasına kadar köyün çıkışına doğru yürüyorum; ön bahçeye girip, "satış" yazılı oku izliyorum. Ok gibi uçları bir kahverengi, bir beyaza boyanmış bel yüksekliğindeki demir çite geliyorum. Kapı açık duruyor.

İki yanı yumruk kadar yuvarlak taşlarla çevrili mıcırlı orta yoldan tarhlar arasına giden dar yollar ayrılıyor. Dil balığının iskeleti biçiminde düzenlenmiş. Taze çapalanmış toprak, çeşitli boy ve türden birkaç çit, sütbeyazı örtüden tüneller altında tarhlar. Arka kısımda ışıyan plâstik şeritler, bir deste parlak sarı çuval, bir yığın çürüyen bitkisel atık.

Ne istiyorsunuz,mösyö?

Violette, evin arka tarafındaki daracık tuğla döşeli yolda duruyor. İlk kez onun yüzünü yakından ve aydınlık görüyorum. Yaşlı bir kadın olarak düşünmüştüm onu, keskin çizgilerin azlığı beni şaşırttı. Sıkı bir yüz. Yanına yaklaşılmaz. Mağrur.

Hiçbir zaman bir sarkacın hareketine boyun eğemezmiş gibi, dimdik ayakta duruyor. Ancak ondan sonra eve yaslanmış olduğunu görüyorum, kolları ve ayrık parmakları duvarda. Bitki isimleri söylemek istiyorum. Ama şimdi mevsimi olmayanlar aklıma geliyor yalnızca. Bakışıyor, susuyoruz, başını yavaşça geriye çekip eve dayıyor, saç tokası taşlara değinceye ve sanki zorlama bir kararla yine başını duvardan çekinceye kadar.

Aslında kapattık.

Evet. Yalnızca bir bakınmak istedim,şu sıra ne-

Burada gördüğünüz her şeyi ekebilirsiniz, mösyö. Çitler dikebilirsiniz. Elma, şeftali, kiraz fidanlarım var. Yalnız ortancaların zamanı değil şimdi.

Biraz bakınabilir miyim?

Başını sallıyor. Taşlı kenarların arasından, gıcırdayan mıcırlarda, meyva ağaçlarının bulunduğu sonuna kadar gidiyorum yolun. Arkalarında tel örgülü bir çit, sonra ürünü kaldırılmış bir mısır tarlası. Balçık keselerden yürümeye devam etmeyi çok isterim, şapırdayan toprak denizinden geçmeyi çok isterim, ama ardımdan baktığını ve dönmemi beklediğini, biliyorum. Kendi kendime diyorumki: Geri dön, eve giti, ona bir açıklamada bulun. Dönüyorum, o an eve girip, ardından parmaklıklı kapıyı kapattığını görüyorum.

Cadde tarafından bir çan sesi geliyor ve fidanlığı terkedince, dört yol ağzının yakınında bir kasabın kamyonetini görüyorum. Oluklu saçtan yan kapağı kalkık, sucuk ürünleri satışa sunuluyor, kasap sol eliyle çıngırağını sallıyor, sağ eliyle de açık sürücü kapısından direksiyona yapışıp kornaya basıyor. İki kadın görünüyor mezarlığın karşısındaki sokağın gölgesinden.

Tütünbar'da jambonlu sandviçle bira ısmarlıyorum. Genç barcı beni gözetiyor. Grileşmiş perdeden caddedeki et satışını gözden kaçırmıyorum. Kapının yanındaki cama alnını yapıştırıyor oğlan. Ona el sallıyorum. Masada sandviçini mideye indiriyor, elinin tersiyle burnunu kuruluyor, ikinci sandviçiyle birlikte bir pernod istiyor, barcı çok sulandırılmış bardağı tabağının yanına koyuyor.

Adın ne ki senin?

Julien.

Lokmalarımızı çiğniyoruz, barcı beş Frankla oynuyor, iki parmağı arasında çeviriyor ve eğimli bar masasının kenarında fır döndürüyor, hızını yitirip tam düşecekken parlak sallantısından alıyor ve yeniden kenarda döndürüyor, ağzını şapırdatıyor, zaman geçiyor, paranın dansı zamanı bölüyor.

Julien tabağına yapışıp, bir tereyağı bulaşığını yalıyor, tabağı dikkatlice yerine koyuyor, iki yeniyle ağzını sıvazlıyor, sütyeşili pernod'sundan son yudumu alıp soruyor:

Onun kardeşisiniz, değil mi?

Kimin kardeşi?

İşte şu Alman'ın?

Çek arabanı! diye sesleniyor barcı, Julien şimşek hızıyla buyruğa uyuyor, kapıyı ardından vurup kapatıyor.

Bakmayın ona siz, diyor barcı hesabı alırken. Bu çocuklar iliklerine kadar bozulmuşlar. Bu velet, ötede Criquot yakınındaki "Kunduz Mahallesi"nden geliyor, hepsi asalak, çocuk parasıyla geçiniyorlar ve kamışlarıyla kendilerine ev yapıyorlar...

Kasabın arabası gitti, beş kadın hâlâ birarada duruyor, konuşmalarını, ben yanlarından geçerken kesip selâmlıyorlar beni.

Secretville'in çıkışında Julien benzin pompasına yaslanıyor, elini uzatıp sigarasını alıyor ve şoseyi gösteriyor.

Acele edin, otobüs nerdeyse gelir, koşmamız lazım! Violette'yi durakta bekler görüyorum. Otobüs geliyor.Violette'yi alıyor.

Son otobüstü bugün, mösyö.

Evet.

Benzin pompasında duruyor ve aynı zamanda otobüste oturuyorum, Violette'nin iki sıra arkasında. Yaşamım bölünüyor. Ayrılıyor. Kendimi yitiriyorum.

Birkaç günlük bir mesafe kazanmama karşın- yine oteldeyim, ateşim çıktı, Katherine bana baktı,- ne olduğunu, hâlâ tam olarak söyleyecek durumda değilim.

Giden bir trenin penceresinden benimle yürüyen, ayrılan, birleşen, yine ayrılan rayları seyrettim. Çılgın bir hızla raylar birbirine ekleniyor, bir yana sapıyor, diğerleri ondan fırlıyordu. Sanki hepsi benden geliyordu, hepsi birden hem bendim, hem de yabancı bir şey. Heinz Ulrich bendim, ben kendimdim çokça, burada Julien'in yanında, orada Etretat'a giden otobüste. İki sıra kendimden önde oturuyordum, taş toplayan kadındım, evde dapdaracık huzurumuzdaydım, savaştaydım, iki kez: geçmişte ve gelecekte.

Sonra hareket yavaşladı, demiryolu hattı ışıdı: bir nehir, kendimdim. O da ikiye ayrıldı. Bir deltaya bölündü ve bütün su kollarında benim yaşamım yüzüyordu. Hepsi denize döküldü.

Bir çok başkasıyla karışmaya başladığım yerden, çoğaltılmış olarak geriye bakıyordum. Ve artık adı olmayan delta, ovada dineldi, bir ağacın tepesindeki dallar gibi zamana yükseldi.

Basık bir mutfakta masada oturuyordum, şömine yanıyordu, masanın öbür ucunda yaklaşık on altı yaşında bir delikanlı duruyordu. Yüzünü, taştanmış gibi donukken, bir başka, daha sonraki karşılaşmadan biliyorum. Beni kandırmaya çalışıyordu, onu dinliyordum, her tavrından gençliğin kararlılığı konuşuyordu. Onun zaptedilemeyeceğini, biliyordum. Ona yalvardım. Masanın etrafından yanıma geldi, bana sarıldı ve ayrıldı. Yüzümü tahta masaya indirdim, korumak çabasıyla başımı kollarımın arasına aldım- ve ellerimde bir kadının saçını duyumsadım. Ayağa kalktım, mutfağın küçük penceresinden dışarıya bakıp sendeleyerek geceye dalan bisiklet ışığını izledim, camda yansıma gördüm. Ben taş toplayan kadındım, onun ardından ağlayan genç kadın, yıllarca onun için ağlayan.

Sonra otelde pencerenin önündeki masama oturup sana yazdım: "Gelecek defadan sonra, bizim için ağlayacak kimsenin kalmayacağını, durmadan yinelememiz gerekecek; bir tek insanın anısında yaşamaya devam edeceğimiz avuntusu bile olmadan, hepimiz yanıp gideceğiz."

Bütün odaya yılankavi dağılan bir tomara bu cümleyi yüz kez, bin kez yazdım. Onları kesip, üstünde bu cümle yazılı parçaları kentlerde dağıtmalısın.

Savaş patırtısı altında kaygan bir çukura atladım, çamurlu bir tarlada yuvarlandım. Parlak bir siyah semender. Tarlanın derin bir yarasında, doğumundan öncesine dönmeyi diledim. Üstümde demir parçaları ve zehir gövdemi arıyordu. Üniformamdan bir el koparıp, kendimi toprağın derinlerine deşeledim, parmakları, hepsini, çelik miğferin altına sokmaya çalıştım ve titredim- baba sopasından titrer gibi titredim. Gel n'olur, ölüm, çabuk gel, diye bağırırdım çocukken. Yetişkin adam olunca, babamın arabasıyla bir kurbağa ezdim, aşık kemikleri sürünmeye devam ediyordu, tıpkı benim askerden siperde başsız süründüğüm gibi, ta ki sevişenlerin yumuşak gövdelerine çarpıncaya değin, onların altına sokulup, artık sıcaklıklarında kalakaldım, kendim de yalnızca pırlanan bir artık olarak. Patırtı nihayet dindi. Üstümde ağır insanlar. Ve onların üstünde gönül

açan bir sessizlik.

Sonra otobüste taş toplayan kadının arkasına oturdum, koltukların krom lekeli tutunma demirleri yanmış deriydi, sürücü vitesi geçirdi, Violette başını bana döndürüp gülümsedi. Yüzü, benim yüzümdü.

Siperde üstümdeki umutları yuvarladım, tüfeklerin oluşturduğu engeli, siperin kenarından yukarıya doğru süründüm, ellerimle beni gülümseyerek karşılayan bir yüze çarptım. Onuru kenara ittim, altımda ot olduğunu duyumsadım, yana doğru yuvarlanıp, omzumla demire çarptım, bir bazukaya, onu kaldırdım, tabancalarını çekmiş diğer iki kişiye doğru koşup bağırdım: Ordan değil! Beni yakaladılar. Onları betimleyemem: İki canlı toprak parçasıydılar, benim gibi iki başsız, çıkışı arayanlar, labirentten çıkış yolunu.

Üçümüz yabancı bir çayırdan tökezleyerek eve yöneldik, salt eve, etek ucuna eve, dizlerimizi yaraladık ve uluyoruz, küçüğüz, çalışkuşundan küçük...

Niçin bazukayı yanında sürüklüyor?

Niçin soruyorsun? Bunu yapmak ya da yapmamak için bir neden yok.

Evde kurutucudan çamaşır alıp özenle sarı plastik sepete istifledim, gömlekler, bebek giysileri, çocuk uyku tulumları, üniformalar, sonsuz sayıda üniforma silindirden üstüme üstüme taşıyordu, kaçtım onlardan, ot demetlerinden, çamaşırhane kokusunun içinden, hey be! diye bağırdı refakatçilerimden biri, hey be, orada çamaşır kaynatılıyor, müthiş, çamaşır suyunun kokusunu alıyor musun, yine barış var! Bir elma ağacının gövdesine sarıldık, savaş alanının orta yerinde bir inek bön bön bakıyordu. Bunu unutmuş Ami'ler diye güldü öbürü, bunu hiç görmemişler! Ve ben bazukayı dizlerimin üstünde tutuyordum.

Otobüs sakinleştirici titriyordu. Etretat'a inen serpentinlere varan dönemeçte üstüste dizilmiş araba lastikleri değerlendirilmeyi bekliyordu. Otobüs sürücüsü geri vitese geçirdi. Yahu, ne yapıyoruz, diye sordu çelimsiz çocuksu asker, ne yapıyoruz be, kirişi kırıyoruz?

Evet, kirişi kırıyoruz, dedi öbürü elma ağacının altında kara yüzünü altmış yaşında tahmin ettim. Kirişi kırıyoruz. N'olacak?

Tabancasıyla elmaları tehdit etti. Her yerde ölüm var, biz

üçümüzse, aylakistan bolluğundayız ve ötede Normandiya ineği kuyruğunu kaldırarak işedi.

Yazdım sana, Heinz Ulrich'in savaş ortasında bir ineğin işediğini görme şansı olduğunu. Bu yüzden uyanıp, çenesinin kahramanlığını kahkahalarla rahatlattığını ve öbür ikisinin de birlikte güldüğünü. Üç Almanın, Normandiya'da bir çayırda, barışın ne olduğunu kavradığını: başka yerlerde patlar, parçalar ve "vatan için" kanlar dökülürken, çarpışma arasında işeyen bir inek.

Taş toplayan kadın, kendi barışının uzun öyküsünü biliyor. Bu, Heinz Ulrich'in, nedenini bilmeden, yanında taşıdığı bazukanın öyküsü. Bu, o zaman, Maquis'e, direnme hareketine katılmak isteyen ve veda sırasında masanın etrafını dolaşıp beni kucaklayan kardeşinin öyküsü. Onun bisiklet lambasının ışığının ardından baktım, pencere camında kendi yansımı görüp, o andan itibaren onun tasasına düşmekten, haber almadan da ilgimi sezgimin önüne çıkarmaktan ve belki, en son olarak, onun ruhu için dua etmekten başka bir şey yapamayacağımı, bildim.

Bu dua yüzünden kentlerden gelerek, başkentin caddelerine aktık, beyaz güvercinli mavi afişler taşıdık, polisleri öptük, bize kapısını açan, çay ve yağlı ekmek sunan herkese sarıldık- böylece, her birimiz bir tutam korkusunu avucunda taşıyarak, dualar ederek küçük kasabayı sel gibi bastık. Bu bizim şenliğimizdi. Bu bizim barışımızdı.

Ve şehir içi gettosunda, cam cephelerin gerisindekiler, bıraktılar eğlenelim diye, gülümsediler, kendilerinin de inanmadıkları bildirileri ve boşaltma planlarını imzaladılar. Ellerini görüyordum açıkça, dolma kalemi, ağır kağıdın üstünde parmaklarının güzel ağırbaşlılığını- suçsuzluk böyle görünür, böyle arı, bütün zamanlar için böyle saklanabilir... Barışmadan yana türküler söyledik ve camların ardındakiler el salladılar, şarkı söylememize izin verdiler, akşamleyin göstericilerin olaysız biçimde götürülmelerinin tasasını çektiler. Yakında her şey geçip, anı, düşümüz, gündüz düşümüz öbürlerinin alayında batıp giderdi.

Caddelerden geçiyor ve yürüyüşümün pencerelerin ardındakilere çocukça geldiğini biliyordum.

Yürüdüğüm taşlara bakıyorum, taşların tarihlerini araştırıyorum. Kimler yürüdü bu taşların üstünde, hangi amaçla; çizme tabanlarına dikilmiş hangi buyrukları adımlardan dinlediler? Artık susmaya son vermelerini, diledim. Eğilip onlardan birini gevşettim, çıkarıp elime aldım- taşla yüz yüze gelmem onu konuşkan kılmalıydı. Ama susmayı sürdürdüğü için, sarstım, inatçı şeyi, ahraz taşı, başımı kaldırdım, coplarla karşılaştım, tanınmaz yüzlerin önünde aşağı eğilmiş camsız yüz siperleri. İlk darbe koluma indi, taş elimden düştü, daha sonraki darbeler kafama ve omuzlarıma indiler, bir uçtan bir uca vızlayıp geçen, yakan bir sancı karnımda...

Dallar gökyüzünden yere döküldü.

Delta çekildi.

Nehir daraldı, parlak bir iz gibi fırladı gitti.

Raylar yaklaştı, son demiryolu uzamı altımda bitti.

Başımın altında bir eli duyumsadım, ağzıma bir şey aktı. Bir ses işittim.: O kadar kötü değil. Ses değişti: Hadi bakalım, mösyö, biziz yine işti.

Odanın tavanı baştan aşağı çatlaklar, kıymıklar. Uyanırken hâlâ bunun delta olduğunu düşünüyorum.Ağzımda dümdüz bir şişe ağzı, burnuma içki kokusu çıkıyor. Öksürerek ayaklanıyorum.

Tamam, tamam, mösyö, diye gülüyor şişeyi ağzıma dayayan. Yatağın kenarında diz çöküyor, tanımıyorum onu. Secretville'de olduğumu biliyorum, ama hangi evde olduğumu bilmiyorum. Önümdeki şişik yüz, kırmızı damarcıklardan sıkı bir örgü. Pencerenin önünde Julien'in silüeti.

Oda, küf kokuyor. Duvarlarda üstüste yapıştırılmış duvar kağıtları kabarıyor, üstteki açık yeşil, sandık lekeli.

Ayakucumda katlanmış bir yığın yorgan duruyor; yatak ahır kokuyor.

Kahve? diye soruyor adam.

Julien, karşı ışıktan ayrılıyor, bir çaydanlığa su dolduruyor, masanın üzerindeki ocağa götürüyor, beyaz bir hortum, lavabonun altındaki gaz tüpüne uzanıyor.

Nerdeyse ilkyardım arabasını çağıracaktık.

Gri keten giyinmiş adam kalkıyor. Ağır, nerdeyse topallayarak masaya yürüyor, iki büyük fincana çekilmiş kahve koyuyor.

Demek, siz mösyö Ulrich'in kardeşisiniz?

Hayır.

Haha, yine yalan ha?

Parmağını kırıp, bükümüyle oğlanın şakağını itiyor. Oğlan, ikinci vuruştan eğilerek kurtuluyor ve gülüyor.

Farketmez, ister kardeşi olun, ister olmayın. Ne olursa olsun, yabancılar için mezarımız yok artık, bir daha yıkılacağınız zaman, kendinize başka bir yer arayın.

Ayağa kalkmayı deniyorum, duvara dayanarak, lavaboya gidiyor ve yüzümü yıkıyorum. Kurtarıcım bana mendilini uzatıyor.

Şuraya oturun, kahve sizi kendinize getirir.

Sonradan öğrendiğime göre, birdenbire -otobüs gözden uzaklaşmıştı- dörtyol ağzına koşmuş, birkaç adım sonra düşerek bayılmış öyle yerden kalmışım. Jülien, babasına, yıllardır kapalı olan benzin istasyonunun sahibi olarak bilinen Jules Guerin'e koşmuş. İkisi beni bir el arabasıyla, karısı "Kunduz Mahallesindeki" Julien'in beş kardeşiyle birlikte yaşadıkları iki odalı ortak evlerinden kovduktan sonra, Julien'in babası yaşadığı benzin istasyonunun arkasındaki sundurmaya getirmişler.

Eskiden burada saygın bir kişi olan Guerin- benzin istasyonunun yanı sıra o zaman bir de garaj işletiyormuş ve bütün çevrenin en iyi araba tamircisi olmakla övünüyormuş-, sefil bir ayyaş olmuş, işler gittikçe kötü gitmeye başlamış ve sonunda gösterişli evi de sattıktan sonra, petrol şirketine olan borçlarını hiç ödeyemez duruma düşmüş. Onu ve karısını sosyal bir konuta yerleştirmeleri de, onu iyice perişan etmiş. En büyük oğlu, birkaç yıldır "Tütünbar"ı kiralamış. Anasını inkâr etmiş, ama babasıyla bir anlaşma yapmış: ihtiyar aileyi rahat bıraksın diye, onun rakı, şarap ihtiyacını karşılıyormuş. Julien, üç oğlanın ortancası, dolu şişeleri babasına taşıyor, boşları da götürüyormuş.

İyi yürekli, küçük bir piç bu, diyor Guerin ve çıplak avcuyla oğlanın başına vuruyor. Yalan söylediği için, ona kızmayın, anasının kötü etkisinden.

Julien sundurmadan koşup çıkıyor, biraz sonra bize beyaz ekmekle keçi peyniri getiriyor. Sonra Guerin onu eve yolluyor.

Uzunca bir süre masa başında çıplak bir ampülün altında

oturduk ve kırmızı köy şarabı içtik.

Bilmelisiniz ki, mösyö eskiden burada çok hareket vardı. 1970'e kadar köylüler iyi beslenirlerdi, fideciden alışveriş etmek için, uzaktan insanlar buraya gelirlerdi, bir lokanta bile vardı, şimdi okul var orda, kötü bir okul, öğretmen burada oturmuyor, çocukları nasıl tanıyabilir ki, Allaha şükür, benim çocuklarım ne kadar az mümkünse, o kadar az okula gidiyorlar. Ötede, Criquot'un ardında şatonun yanında büyük bir hara vardı, kibar kişiler gelir ata binerlerdi, hepsi benden benzin alırdı, kocaman arabalar, beyim, epey girerdi içinde. Şatoda bikez birisi bir film bile çevirdi. Ama şimdi? Köylüler bir şey kazanmıyorlar, atlar satıldı, turistler için golf yeri düzenlemek istiyorlar, ama bir şey olacağı yok, şatoyu da kimse istemiyor... Nerden mi geliyor bu? İnsanların biti iyice kanlandı, onun üzerine sosyalistin tekini belediye başkanı yaptılar, işte burdan geliyor, bana sorarsanız, beyim. Kocakarılar köyün üzerine bir lânet çöktü, diyorlar, ve kilisede diz çökmekten dizleri bereleniyor. Ama lânet değil, sosyalistler buna neden...

Mezarda yatan Alman'ı tanıyor muydunuz?

Tabi, mösyö Ulrich kibar bir adamdı, nelere katlandı, aferim valla. Ama siz onun kardeşi değilsiniz, öyleyse size ne ondan? Bırakın adam huzur içinde yatsın.

Heinz Ulrich'in ruhuna içti, kalan şarabı bardağa doldurdu, sigaralarımı içti, eski araba motorlarından söz etti ve sonunda beni dışardaki çayıra işemeye davet etti. Bu durumda bakışlarımızı gecenin duru göğüne kaldırdık.

Bakın, dedi, işte bu bana bedava. Temmuz ve ağustosta yıldızlar bile yağıyor. Bir dilekte bulunmuyorum, ama kendi kendime diyorum ki: Durumu benden iyi olan herkesin evinde bir helası var. Ama işerken ne görüyor? Hiç.

Guerin, geceleyin beni sundurmasında alıkoydu. Yatakta benim yatmama ısrar etti, bacaklarına iki battaniye sararak, kendisi de sandalyede uyudu.

Sabahleyin benden yatak ve yemek için elli Frank istedi. Siste dörtyol ağzına yürüdüm, yüzüme çiğ vuruyordu. Otobüste de üşüdüm - sabahın ilk otobüsü, suskun, oturdukları yerde sarsılıp duran işe gidenlerle nerdeyse dolmuştu.

Kahvaltıda, ateşin ilk işaretlerini duyumsuyordum, masada mektubunu buldum.

Vatinel, geceyi nerede geçirdiğimi sormadı. Bana mektup geldiği sürece, hesabını ödeyeceğime güveni var. Bana bir şey yollamak istersen, para gönder.

Alman savunma bakanı, Hıristiyanları, yaşama haddinden fazla bağlı olmakla suçluyor, diye yazıyorsun.

Profesyonel bir Aheron salcısından beklenmedik bir doğruculuk! Öfkelenmek değil, teşekkür etmek gerekir. Sinirleniyorsun, rezalet diyorsun ve sesini işitir gibi oluyorum: Bütün askerler hasta, ruhi bir rahatsızlıktan muzdarip. Bense, böylesine birbirine karıştırarak, gerçekten hasta olanları hor görmüş olmak istemem. Barış zamanları için niteliklerinin çok altında iş gören, böylesine yüksek performansa sahip bir ölüm zenaatkârı, çok uzun süren barış çabalarının ardından, çoktan vakti gelmiş bir dinlenme kürünü anımsatır gibi, dikkatimizi öbür dünyaya çekerse, sadece görevini yapıyordur. Eninde sonunda bu gerçekten dinlendirici diyar için, bir çeşit simsarlık bürosu işletiyor o.

Beniyse, onun mesleğinin ötesinde, başka bir şey ilgilendiriyor: Biraz aklı varsa - ve korkularımız gerçekleşirse, durumun ne olacağını, en iyi o bilir - kendisini tehcir programının dışında tutamayacağı ve Hristiyan olarak, işlenen suça öte dünyadaki yaşamı için olumsuz bir etki tanımak zorunda olduğu için, her türlü suçla ilişkisini vakitlice koparmaya çalışacaktır. Öte dünyada cehennemin kendisini beklediğine inandığından değil - onu çoktan bu dünyaya bize getirdi -, alnındaki Kabil lekesiyle öte dünyada, onun gibi önemli yerlere tırmanmış herkesin ayrılmaz biçimde bağlı olduğu özel bir makamın öbür dünyada kendisine verilmeyeceğinden korktuğu için. Bu tehlikeyi önlemek, öbür tarafa temizlenmiş olarak varmak istiyor. Bunu nasıl mı beceriyor? Bunun için bir tek şey gerekli:

Sonradan şunu söyleyebilmeli, hem de inandırıcı biçimde: Bütün verilerin denetlenmesinden sonra, hesap makinaları sinyalliyor: Programa giriş "Zivilisation-off"

Bu, nesnel matematiğin buyruğuydu.

İlk ateş krizinde yastıktan yanlamasına odada bir aynanın süzüldüğünü görüyorum. Ve aynada savunma bakanı kendini görüyor.

Neyi algılıyor?

Bir yüz görmesi, benim için olanaksız. Kim kendini suçlu duyumsuyorsa, yüzüne katlanamaz; ve doğru olmadığını bile bile kim kendini suçsuz ilân ediyorsa, aynada yalan söylediğini görür. Buna katlanamazdı bakan.

Öyleyse, neyi görüyor? Onun çehresini ödünç almış bir program! Aksi halde yolu üstündeki bütün aynaları parçalaması ve gelecekte yeni bir suç dinini vazetmesi gerekirdi. Ama dinler de tehditlerle çalışıyor, asıl kötülük eski dinler, dediğini duyar gibiyim: Bütün felaketler, nihayet suçun ortadan kaldırılması da Abraham'dan çıkıyor.

Hiç olmazsa o zaman bir tanrı bizi tehdit ediyordu ve isteyen sonsuz cehennem azabını seçmekte ya da seçmemekte serbestti. - Bugün böyle bir seçeneğimiz var mı?

Caddeye çıkıyoruz, başkalarını çağırıyoruz, birlikte korkumuzu pencerelere doğru bağırıyoruz, kollarımızı uzatıp çocukları kaldırıyoruz, onların yüzlerinin yapacağı etkiden medet umuyoruz: dokunulmaz dediğimiz suçsuzluk...

Bildiğimiz şeye niçin inanmıyoruz: suçun ortadan kaldırılmasından sonra, çocuk yüzlerinin de artık bir anlamı olmadığına?

IV

Birkaç gündür Claude burada.

İyi görünüyor, eski Citroën-Pallas arabasını yeni boyattı, siyaha. Kibar bir gangster gibi kuruluyor içinde. Ve ben, onun korkak kurbanı, küçük sahil köylerinden yıldırım gibi geçerken, yüksek çitler arasındaki daracık, kıvrımlı caddelerde önden tahrikli arabanın marifetleri karşısında, dikkatli ve yavaş olması ricamı, ölüm, yaşamı baştan sona fevkalade süratle ölçüp biçeni, birdenbire ve tastamam yakalar, sürünerek geçeniyse, sürüngüre çektire, diyerek baştan savarken, yanında sinmiş bulamaç gibi koltuk döşemesinde yüzüyorum. Hem de Camus'nün hızlı arabalara olan merağına ikidebir gönderme yapıyor- yaşam biçimi diyor buna. Yaşayan her şeye karşı saygısızlığını öğreniyorum. Yalnız taşlar, duvarlar ve deniz, dedi geçende, dikkate değer. Bitkiler, insanlar, hayvanlarsa: hepsi doğanın iğrenç yanılgıları.

Tebeşir Kayaları'nın kış renklerini yakalamak için gelmiş. Şimdiye dek en az otuz resim yapmış uçurum sahilinin kış görünümleriyle; renkler her yıl başkaymış.

Bu defa geçen yıla göre daha kuvvetli bir mor tonları varmış ve o zaman da, daha önceki yıla göre, ana ton kızıl kahverengi değil, yumuşak bir yeşilmiş.

İlk selâmlaşmamızdan bu yana beni nerdeyse yanından ayırmadı. Sabahın köründe onunla, koyların burada olduğundan daha dar ve kaya duvarlarının birbirine daha yakın olduğu Les-Petites Dalles ve Les-Grandes-Dalles'e gitmek zorunda kaldım. Çoğun öğleden sonra ilerleyen saatlerde dönerek, artık ısı vermeyen küçük, beyaz güneşin altında, rüzgarın korunan, rıh-

tımın aşağıdaki duvarına yaslandık. Claude, pastel boyalarla kâğıda ışık topluyor, katman katman kaya renklerini karıştırıyor ve bir kayalara, bir resim bloğuna baka baka, parlak Paris akşamlarıyla gecelerinden söz ediyordu, onu ya da bunu tanıyor muyum şeklinde sorularını sürekli olarak olumsuz yanıtlamama şaşıyordu. Kendimi taşralı görmeye başladım ve kendimi onun betimlediği ortamlarda tasarlamayı denerken, gövdesel sıkıntı duydum. Birkaç hafta Paris'ten sonra kendisinin de, kafasını açıp, ışıltıları ve patırtıları dışarıya salmak için, kırsala ya da sahile kaçmak zorunda kaldığını itiraf etti; aslında bütün tanıdıkları aynı durumdaymış- bunun nedeni herhalde, o çevrelerde kimsenin kimseyi çekememesi,birbirlerine en göze batıcı biçimde sarılıp öpüşenlerin, birbirlerini en derinden hor görmesiymiş. Ve belki şaşırtıcı kır evi kültürünün açıklaması da burada yatıyormuş.

Biliyorsun, bok resmi yapıyorum, dedi dün, ama bokun konjüktürü yüksek, hem de şu sıralar, neon çerçeveli doğa gerçekçiliği "in" olduğu için, sosyetik çevrelerden bir diş doktoru gibi kazanç sağlıyorum. Yine de hâlâ borçları varmış.

Öğleden sonra dört sularıydı, Claude, resim bloğunu köşeleme apış arasına sıkıştırarak, sırtını rıhtıma dayadı. Hemen onun yanında taşlara oturuyordum, dizlerim vücuduma yapışık. Son otobüse yetişmek için, taş toplayan kadın koydaki yürüyüşünü hemen kesecekti.

Günlerdir Claude'un onu keşfetmesini bekledim. Onu, benim gibi, her gün görüyordu, ama sanki onun bakışına girmiyordu kadın ve niçin onun koyda bir ressamın dikkatini çeken ilk figür olmadığı, benim için bir muamma.

Daha dün, onu hiç anmadan, birkaç kurşunkalem çizgisiyle desenledi. Kağıdı sana ilişikte gönderiyorum; senin için rica ettim, verdi. Bu birkaç çizgi, sana ondan betimlediğim her şeyi içeriyor.

Dikkatini çekiyor mu? diye sordum Claude'a.

Kim?

Veules-Les-Roses'teki yemek sırasında ona kadından söz açtım. Onun isteği üzerine, tanınmış bir lokantaya gitmiştik. Claude, ille de beni davet etmek istemişti.

Masada sessiz, ışıldayan çatal bıçak ve bardaklara, garip biçimde çirkin bu yerin duvarlarıyla tavanındaki mantar tabaklarına bakındım, garsonların yaltaklığının daha sonraki aşamada gelecek acılı eziyeti haber veren şık bir Araf'a değil de, gerçekten sahile yakın bir lokantaya vardığıma, kanaat getirdim.

Claude, tabağındaki kaz ciğeri ezmesi dilimini çatalla böldü.

Ölümü çok düşünüyorsun, dedi.

Haklıydı. Evet, yemek sırasında sürekli ölümü düşündüm. Tıpkı, Leleu'nun Bistro'sunda düşündüğüm gibi, ya da Vatinel'de...

Kırkıncı doğum günümü anımsıyor musun? Otoyolda arkadaşlara gidiyorduk, bir cenaze şirketinin kamyoneti bizi geçti, kapısında benim adım yazılıydı. Tesadüf, gülüştük. Ama sonra bir önceki gece gördüğün düşten söz ettin: Yabancı bir evin girişi, kuşlar koridora uçtu, her tarafa kan sıçrattı. Evet, Claude haklı. Ölümü çok düşünüyorum. Beklemiyorum, ama çocukken ilk kez, annemle babam birbirlerine rastlamasaydılar, ben şimdi nerede olurdum, diye düşündüğümden beri, kendimi ölüme alıştırıyorum. İnsan kendini çift düşünebilir, ama bir hiç olarak düşünemez.

Bir çok çocuğun, bu noktaya dayandığını, bunu anababalarından gizlediğini, bu yüzden de bir cennete ya da orada herkesin hazır bulunduğu ve çalışkan bir leylek tarafından alınıp götürülmeyi beklediği nilüfer göleti gibi bir cennet kalıntısına gereksinim duyduğunu, biliyorum; seni unutursa- olsun, nilüfer yaprağında salınmaya devam edersin... Ölüme karşı akıllıca bir masal. Biz bu masalı yok etmek zorunda kaldık.

Sıra tarhun sosunda kalkan balığına geldiği zaman, ne düşünüyorsun, diye sordu Claude.

Bir nilüfer havuzunu. Ve nasıl buharlaştığını.

Sen bir kaçıksın.

Tabii.

Sonra ördek göğsünden önce gelen domates şerbetine kadar sustuk, o an Claude, yalnız yemenin kendisi için daha ucuz olduğu görüşünü dile getirdi.

Bunda da ona hak vermek zorundaydım. Baskı yapmasını

iyi bilir ve ben onda, sözde ince dolambaçlı yollara sapmama özelliğini takdir ediyorum.

Taş toplayan kadından söz etmeye başladım; onu nasıl ilk gördüğümden, nasıl ona tutulduğumdan; antikacıdaki rol yapmamdan; nasıl onu gizlice izlediğimden; Secretville'den, Julien ve babasından, Heinz Ulrich'in mezarından.

Bunu bilmiş olamazsın, dedi Claude.

Evet, bilemezdim, ama öyleydi.

Saçma, parapsikoloji...

Hayır, hayal.

Ne demek hayal, mezarı gömütlükte var mıydı, yok muydu?

O zaman vardı.

Ne zaman?

Onu düşündüğüm zaman, orada olduğunu, biliyordum.

Hâlâ orada mı?

Evet.

Ben de görebilirim yani? Claude bunu öyle yüksek sesle sordu ki, diğer müşteriler konuşmalarını kestiler.

Evet, görebilirsin, orada duruyor, 1967'den beri.

Boynunu peynir tahtasının üstüne doğru gerdi, Pont l'Eveque, Roquefort ve küçük, sert bir Theuville keçi peynirini işaret etti. Garson, bakımlı bir Mefisto, onun arzularını yerine getirdi.

Yani, diye alçak sesle sordu Claude, sahilde bir kadını taş toplarken gördüğünü, onun öyküsünü bildiğini sandığını mı, demek istiyorsun, o öyküde bir Alman'ın adını uyduruyorsun-Buluyorum, diye kestim onun sözünü.

- sonra bu kadının oturduğu yere gidiyorsun ve orada, üstünde daha önce kendin düşündüğün isimle bir mezartaşı keşfediyorsun.

Aynı öyle. Yalnız o adı ben düşünmedim, onu anımsadım diyelim....

Allah Allah, dedi Claude.

Ardından sustu. Şampanya şerbeti sırasında. Kahve sırasında. Petits fours sırasında. Susarak bir kapak içinde sunulan faturayı açtı, ceket cebinden birkaç banknot çekti, gümüş tepsiye itti ve kalkıp lokantayı öylesine hızlı terketti ki, garson bizim masaya seyirtip saydı ve sonra güleryüzle bana teşekkür etti.

Claude'u koyda durur gördüm.

Burada, Veules'de, sahil kumsal; kayalık koylarda olduğundan değişik, daha sert bir koku.

Her şeyden önce benim için bir delisin sen, dedi Claude. Ama burada resim yapamam, öyleyse düşünemem. Gidelim.

Cany ile Fécamp arasındaki mavimsi aydınlanmış çevreden hayret edilecek bir uygar sürüşle döndü. Yanlamasına üstümüzde ince kış ayı bulvar ağaçları arasından seyrediyordu.

Etretat rıhtımındaki lambalar sönmüştü. Dalgalarda sayısız minik şimşekler. Ötede Cap d'Antifer'in zayıf gök şimşeklerini andıran, belli aralıklarla gelen, ince ışık göndermeleri.

Belki haklısın, dedi Claude.

Ne demek istediğini, tam anlamadım; bekledim ve koyun ortasında, köpükten parmaklarıyla yıldızlara uzanan suyun yanında dururken, şöyle dedi:

Demek istediğim, burada ölüme hazırlanmakla haklısın, kendi ölümüne olmasa bile, bizimkine, düşündüğün genel ölüme. Buna uygun bir manzara burası. Ressamlarla şairleri ışığın çektiğini sanırdım hep. Ama belki de karanlık, deniz dibi sezisi bu.

Rıhtımın ardındaki evlerin karanlık cephesine döndü. Belle Epoque ve daha önceki dönemlerin eski fotoğraflarını biliyor musun? Burası daha ünlü bir plaj yeriyken? Bir çoğu, buraya geldiğinde umutsuz hastaydı. Zenginlikle yaşam korkusunun içi çürük bir karışımı olmuş olmalı. Sahil yürüyüşleri, tenis, akşamları kumarhane, dans. Ve herhangi bir otel yatağında ani ölüm, son ses denizin hışırtısı. Ötede, Falaise d'Amont'un orada Hindu törenlerine göre bir ölü yakmanın düzenlediğini, biliyor musun?

Ben bilmiyordum, ateşte pek çok insan görüntüsünü kafamın içinde taşıyorum, bu yabancı törelere saygının, ölümle soğukkanlı, düşüncesiz ilikşimizin sonucu, ne kadar hasar gördüğümüzü, bilincime daha da kuvvetli işleyip işlemeyeceğinden çekindim.

Ama Claude, yanıtımı, beklemeden, anlatısına başlamıştı bile.

Henry Bacon ile Maupassant'ın notlarından, bir Hint prensinin maiyetiyle birlikte Nis'ten gelerek, buraya vardığını ve kısa

bir hastalık döneminden sonra -ikisi de sarayından olan bir Amerikan doktoruyla Nis'li bir doktorun, buralı meslektaşları Paul Fidelin'i de yanlarına katarak, yaptıkları tedaviye karşın- bir şirpençeden öldüğünü çıkarmıştı.

Prens, daha buraya varışında, yanındaki hizmetkâr ve nedimeler sürüsüyle heyecan uyandırmıştı- kaftanları ve rengarenk türbanları mevsimin sansasyonuydu. Ama Etretat'ın yaz yaşantısına şaşkınlığı onun ölümünü getirdi, zira Prensin yakınları kendi törelerince bir cenaze merasimi yapılmasını istediler: Cenazeyi bir odun yığınında yakmak için, o zaman belediye başkanı olan Mösyö Boissaye'nin iznini rica ettiler.

Boissaye, böyle bir yakım konusunda teredütü olduğu için, valiliğe başvurdu ve iş ivedi olduğundan, tersi bir emir gelmemesi halinde, yakımın aynı gece yapılacağını bildiren bir tel çekti...

Koşulların zoruyla- yoksa bu belediye başkanının bilgece öngörüsü müydü?-, telgraf valiliğe ancak akşamüstü gönderildi, böylece aynı gün bir yanıtın gelmesi mümkün olmadı.

Bu arada ilk hazırlıklara girişildi.

Yakılacak odunlar sahile getirildi ve Falaise d'Amont'un dibinde üstüste istiflendi- alanı meraklı bakışlardan saklayan bir çıkıntının korumasında. Odun yığını üç ayaktan yüksekti ve kuzey-güney yönünde dizilmişti.

Prensin yerleştiği Hotel-des-Bains'de cenaze yıkandı, kutsanmış pudra serpildi ve bir Hint merhemi sürüldü. Son olarak bir parça sandal tahtası göğsüne sıkıca bağlandı.

Sonra -tekrar giysileri içinde- onu bir sedye üzerinde uykudaki kentten taşıdılar. Önden bir hizmetkârı, içinde sandal tahtası yanan bir çömlek taşıyordu. Bu tahtayı bulmak kolay değildi, ne Beuriot ormanında bulunuyordu, ne de Vallois'de, bir İngiliz bayanın bir zamanlar Hindistan'dan getirip, şimdi teklif ettiği işlemeli bir kutudan alındı. Sahile varınca, cenaze odun yığınının üstüne konuldu, üzerine odunlar çatıldı ve gazyağı döküldü.

Saat sabaha karşı ikiydi, ay bulutların ardındaydı, kentin son ışıkları da sönmüştü. Dalgaların hafif hışırtısı dışında bir ses işitilmiyordu.

Giz öyle iyi korunmuştu ki, ancak yirmi kişi kadar gelmişti,

aralarında belediye başkanı, mösyö Boissaye, doktor Fidelin,Guy de Mauppassant ve olayın bir desenini L'Illustration dergisinde yayınlanan Henry Bacon vardı.

Çömlekte yanan sandal tahtalarıyla ateş tutuşturuldu. Yalımlar gece göğüne çalıyor, seyircilerin yüzlerini aydınlatıyor, dalga doruklarını ısıtıyor ve Hintli hizmetkarların dev gölgelerini kaya duvarlarına vuruyordu.

Bir süre sonra ateşte cenazenin kaburgaları görünüyordu: Çözülüyor ve bir elin parmaklarının açılışı gibi, yukarıya doğru bükülüyorlardı. Hemen ardından cenaze seyircilerin tarafına devrildi, odun yığınından kaydırarak taşların üzerinden suya doğru yuvarlandı.

Avrupalılar ellerindeki tahtalarla cenazeyi yanan odun yığınına kaldırmaya çalışıp, bunu sonunda başarırlarken, Hintliler, palalarını etrafa savuruyor ve bağrışıyorlardı.

Gün doğduğunda, geriye hizmetkarların denize atmak ya da Hindistan'a götürmek için, özenle eşeleyip toparladıkları küllerden ve birkaç kemik közünden başka bir şey kalmamıştı...

Saat altıda, Etretat'ın erkencileri sahile geldiklerinde, birkaç isli taştan başka bir şey bulamadılar.

Saat sekizde, telgrafhane açıldığında, belediye başkanı valilikten bir tel aldı:

"Yakım kesinlikle yasak."

Olayla ilgili notlarını daha sonra antikacıda okuyabildiğim Mauppassant, bir de prensin cenaze alayında bulunan, uzun boylu, gri pelerinli ve geniş şapkalı bir İngilizden söz ediyor ve şöyle yazıyor:

"Sisten kapalı soğuk göğün altında, kuzeyin bu avuçiçi kadar sahilinde, bir çeşit simgesel gösteriye katılıyormuşum gibi geldi bana... Öyle ki, işte şurda, önümde Hindistan'ın zaptedilmiş ruhu mezara götürülüyor ve cenaze alayında olduğu gibi, İngiltere'nin muzaffer ruhu, gri bir pardesüye bürünmüş, onu izliyordu."

Claude anlatırken, Falaise d'Amont'a kadar ilerlemiştik. Ayak uçlarımızdaki taşları işaret ederek:

Aşağı yukarı burası olmalı, dedi. Kayalığın çıkıntısı orada, bu duvarın üzerinde hizmetkarların gölgeleri seyirmiş olmalı...

Hem de bu saatlerde, saat iki buçuk.

Otel odasına dönmüş, üzerinde odun yığınının istiflendiği taşları bugün bulma olasılığını düşündüm.

O zamandan beri sayısız fırtına dalgası onları söküp denizin dibine çekmiş, yine üste püskürtmüş, karaye atmıştı.

Bahçelerindeki yolları ve tarhları çevrelemek için, sahili gezenler onları almış olabilirlerdi.

Jeologlar belki onları parçalamış ve içlerinde kristal aramışlardı.

Taş toplayan kadının, aradığı taşları bulma olasılığı da, yok denecek denli küçük değil miydi?

Salt olanaksıza yönelttiği umut, ne büyük olmalı!

Düşümde,iki tekerlekli ağır bir arabayı, bataklık bir arazide itmek zorunda kaldığımı gördüm. Yük konan kasasına yanlarında çuvallar ve bavullarla insanlar doluşmuştu. Onların ağırlığından tekerlekler nerdeyse dingile kadar batıyordu. Arabanın üstündeki insanlar, taşıtı insanüstü bir çabayla iterek, çekerek nasıl metre metre ilerlettiğimi, aldırmadan seyrediyorlardı.

Nihayet düz bir yola ulaştık. Orta yerinde Secretville'in Meçhul Asker Anıtı yükselen dörtyol ağzına kadar arabayı nerdeyse çabasız yuvarlayabildim. Arabayla geçemeyeceğim gibi kötü duruyordu yol üstünde ve açık renk, katı çakıl zeminin ötesinde, sulu, kabarcıklar yükselen bir bataklık yayıldığı için, dolanmam da olanaksızdı.

Arabadaki adamlardan biri kalktı o zaman ve bunun babam olduğunu gördüm. Anıta, anlamadığım bazı sözler söyledi ve anıt yanmaya başladı. Kalker taşı karardı. Sessiz ağzını açtı asker. Yalımların sıcaklığı bize çarpıyordu, babamın saçları tutuştu ve susarak oturan öbür insanlar da meşale oldular. Onları kurtarmak için, arabayı çevirip, bataklığa ittim, yanan insanlarla beraber yavaşça battı orada.

Asker kendi kendine çöktü. Yüzünü kimse tanıyamaz artık. Yol üstünde duruyor, ona ağlıyordum, ağlayarak uyandım ve giyinik olarak yatağımda uzanmış olduğumu gördüm. Tavandan sarkan lambanın dalgalı, sarımsı abajuruna gözlerimi diktim ve yine uykuya daldım. Sabahleyin üşüyerek uyandım.

Onunla Secretville'e gitmem için, Claude'un beni nasıl sıkıştırdığını düşünebilirsin. Bir sanatçı olarak hayal gücü gerçekten çok kıt; Heinz Ulrich'in mezartaşındaki yazının, benim söylediklerime uyup uymadığını denetlemek istedi yalnızca.

Gecikmiş kahvaltımız için otelin konuk odasında oturuyor ve taş toplayan kadının günlük yürüyüşüne başladığı aşağıdaki koya bakıyorduk.

Ona Secretville'i göstermek istememem, Claude'un canını sıktı. Yolu tek başına da bulurmuş..

Kuşkusuz. Çevreyi tanıyorsun.

Ama senin hayalini tanımıyorum. Ya öyle bir yer hiç yoksa?

Var.

İyi, buna bir oyun olarak bakalım. Onu bulacağım.

Böylelikle Claude'den bir boş gün kopardım. Otel terasındaki cam duvarların ardındaki demir sırada yerimi aldım, taş toplayan kadını gözetledim, Flaubert'in Trois Contes'ini okudum.

Biliyorsun, saatlerce pazar meydanlarındaki sokak kahvelerinde oturabilirim, etrafı seyrederek, hiç not almaksızın; çoğun yalnızca binaların, çeşmelerin, sandalyelerin gölgeden yollarını belleğimde tutuyorum- oysa şen, hep bir yerin geçmişteki işaretlerine doğru bir hedeften öbürüne sürüklenip durursun ve akşamleyin dolu izlenimlerini bana yüklersin. Seni -bağışla- Claude'le aynı görüyorum. Le Havre yolunda bütün yerlerin keşfine çıkacaktır ve her köyde bir asker anıtı olduğu için, paslanmış benzin istasyonu pompalarına bakınacaktır, bense, paltom ve iki kazakla ısınarak, rüzgârdan korunmuş oturup, Claude'un hiçbir zaman keşfedemeyeceğini seyredeceğim: çevresindeki her şey ileriye doğru akarken, bu kadının ısrarla geriye, kendi tarihine adım atışını, bütün savaşların sonuncusuna doğru. Claude'un algılayabileceğinden çok daha ağırbaşlı yürüyor: Bir yarışın tam ortasında bulunuyor. Son karış barış peşinden elden çıkarılmış. Kendi kendimizi yoksayarak elimizle hazırladığımız için, yakın olduğunu bildiğimiz apokalips üstümüzde sökün etmeden, taşları bulmalı. Taşları benim için bulmalı.

Heinz Ulrich'in ona teslim olduğu gibi, ben de onun elindeyim

Dışarda son düşman birlikleri alanı terkederken ve sadece birkaç saat arayla muzaffer birlikler, hâlâ ve yeniden tank paletleri altında titreyerek, rahat bir soluk almaya cesaret edemeyen ülkeyi ele geçirirken, o suskun bir onayla günlerini ve gecelerini evde geçirmiş olmalı.

Secretville'den geçmişlerse, kurtarıcılar, o zaman Heinz Ulrich odanın soğuk duvarına yaslanıp, barışın yeni uğultusunu vücudunda hissetmiştir. Sonra, bu andan itibaren hiçbir zaman, kimse tarafından bulunmadan kalkmak dışında, başka hiçbir dileğinin olmayacağını bilmiştir; o sırada evin önünde taş toplayan kadın, zafer kazananlara el sallıyordu- aslında aynı zamanda veda ediyordu, kapıyı kolluyordu. Böylece gizli korkuları, ikisini birbirine bağladı.

Biz -sen, ben, bizimle birlikte çok kişi- bu durumu biliyoruz, değil mi korku, bizi birbirimize kaynaştıran, ellerimizi uzatıp birbirine değdiren, dehşet zincirleriyle bağlayan, en küçük ortak paydamız olduğundan.

Yeni yabancı askerlerin, artık arama yapmak için değil de, kendilerine ikramda bulunulacağını umdukları için, evine girmek isteyecekleri, genç kadını huzura kavuşturan bir düşünce değildi. Evi, önceden olduğu gibi, tehlike altındaydı. Konuğu gelmişti bile.

Onun için sıcak su hazırladı, evin arkasındaki küçük odunluktan yıkanma teknesini arka kapıdan mutfağa sürükledi, sabun hazırladı, vücut fırçasıyla, havlu ve Alman içerde çıplakken, bahçeye çıkıp, bitkileriyle uğraştı.

Ortancaların ve defne çitinin mevsimi değildi. Patates ve pırasa, havuç ve soğan, domates ve mısır zamanıydı, evin arkasına bir tavşan kümesi yapma zamanıydı -martı çığlıkları altında cılız beyaz kahverengiler siniyordu. Martılar içerilere kadar gelip, köylülerin tarlalarını talan ediyor, tavuk yumurtalarını kırıyor, tel örgünün arasından tavşanların gözlerini gagalıyordu. Havada karga ve martı sürüleri, son kalan ürün artıkları yüzünden birbirleriye döğüşüyordu.

Genç kadın diz çöktü, değerli pırasa sıralarına baktı, asker tekneden çıkıp, havluyla sarınana değin, toprağı kabarttı, bastırdı.

Kapıyı çalmasından ve onun içeri, diye seslenmesinden

sonra, onu, titreyerek, ıslak örtüye sarılı dolu teknenin önünde durur gördü. Makineli tüfekleri yüklenmeyi ve dürbünle düşmanı gözetlemeyi öğrenmişti, ama yerinden oynamayan teknenin içindeki bulanık suyu ne yapacağını bilmiyordu.

Kadın öbür tarafında duruyordu, topraktan kara ellerini yana açtı, gülümsemek zorunda kaldı. Bu ona cesaret verdi.

Böylece ilk kez saf saf birbirlerinin yüzüne baktılar.

Violette, kollarını sıvadı, ellerini sıcak suya soktu, adamın kenardaki yivli çıkıntıya, sabunun yanına yerleştirdiği fırçayı yerinden aldı. Suyun içinde ellerini, tırnaklarındaki toprağı fırçaladı. Bunun için eğilmesi gerekti ve adam onun saç ayrımını, başını bölen beyaz çizgiyi gördü. Tekrar o yüz aklına geldi, siper çukurunda ölüler arasından yukarıya doğru sıyrılırken, kendisini gülümseyerek karşılayan ilk beyaz yüz. Bu yüzden, kadın, fırça hâlâ sol elinde, doğrulup, onun yüzünü yine saf ve rahatlamış bulacağını beklerken, ciddi ve ürkmüş bir yüzle karşılaştı. Hemen ona çok samimiyet gösterdiği sanısına kapıldı, suyun üstünde yüzen kirlerine samimiyet.

Ellerini önlüğüyle kuruladı, önce bükük dışlarını, sonra avuçiçlerini ve Alman'a sanki üstüne bir tüfek çevirmiş gibi bakakaldı.

Adam başını eğdi, yanlış anlamayı sezer gibi oldu. Bir siper çukurunun kenarında, genç, yabancı, ölü bir yüzü düşündüğünü, nasıl açıklayabilirdi. Sıkışınca kadının dilinde tek tük söz bilirdi, evet ya da hayır ya da lütfen gibi. Bu halde tekneyi işaret etti, omuzlarını kaldırdı ve başını yana eğdi - ve anlaşıldı.

Kadın ellerini çene altına kaldırdı, iki yana salarak konuştu: Pas des problemes. Alman, problem sözcüğünü biliyordu. Kadın, lavaobonun altından bir kova çıkardı, yeterince hafifleyinceye dek tekneyi boşalttı, sonra ikisi birlikte onu kırmızı-beyaz taş döşeli mutfaktan koridora ve uzun yer tahtaları üstünden çıkışa kadar ittiler.

Kadın, kapıyı açmadan, elini dümdüz uzatıp, onun saklandığı yere çekilmesini işaret etti. Sonra kapıyı itip, tekneyi eşikten çekerken, eğilip teknenin dibindeki tıpayı çıkararak pis suyu yola akıtırken, Alman da başını uzatarak mutfak kapısında duruyordu. Bulanık suyun ince darbeleri arasında guruldayıp hava alarak, küvet yola boşaldı. Genç kadın etrafa bakındı, güven

sağlayarak, yemlenirken ürkütülmüş bir hayvan gibi, köyün havasını kokladı, koridora geri çekilip, ardından kapıyı kapadı. Alman'ın üşüdüğünü gördü, kararını verdi, onun saklandığı odayı açtı, içerde dolabın üstünden bir anahtar aldı, açtı ve kıpırtısız kaldı. Heinz Ulrich arkasında tirtir titriyordu. Dolapta sivil yaşam, kamuflaj asılıydı; elbiseler, gömlekler, çamaşırlar. Üniformasının güzel karşıtları. Dolapta gelecek ve kurtuluş saklıydı. Hepsi bir yabancıya aitti, üstüne uyması gerekmezdi, şansı varsa belki uyardı.

Genç kadın önünde erkek kardeşini görüyordu. Tasarlanan gün, vaktinden önce geçen gelecek üzerine üzüntü, öfke, babanın oğlu için tasası, vakitlice yerine konmuş gömlekleri oğlan giyebilecek diye.

Baba, dolu dolabı, Vichy diye bir başka gelecek için gözden çıkarmıştı. Niçin? Belki, anne güldüğü için, beli yaşamını Normadiya yağmuru altında bir fidecilik kahramanlığına harcamak istemediği için. Cezayir'de, evlâdım, diye yazmıştı, savaş bile bir keyif.

Genç kadın kardeşine uzandı. Onun için düşünülmüş şeyleri,dönüp bakmadan, ardına fırlattı. Gömlek, pantolon, ceket, tuba ağacından düşer gibi, Alman'ın önüne dökülüyordu, aylak cennetinde geçerli beden ölçülerine göre yaratmıştı sanki.

Güzel, yaban bir yaşam kokuyordu çamaşır, çok uzun bir bekleyişten sonra, uzun yılların savaş terlerinden kurtuluş kokuyordu.

Herhangi bir an, diye düşünüyorum, kadın döndü ve kiyafet değiştirmiş düşmanı karşısında buldu.

O, üşüyen birinin telaşıyla eşyaları üstüne geçirmiş, sahiplenmişti, bağışlanmayı gülümseyerek. Kadın üzüntüsünden öldürebilirdi onu. Üstünde yeni donanımı olmasaydı: yani kardeşinin resmi. Şimdi Alman'ın sırtında taşıdığı, açık çizgili koyu renk ceket, o çekip giderken ve kızkardeşi onu tutmazken, henüz çok ağırbaşlı görünüyordu onun için... Şimdi onun yerinde Alman duruyor ve kendini yeni, kurtarılmış bir yaşama başlayabilecek gibi, bir kozaya girmiş hissediyordu. Sonunda derisinin üstünde yanmaya başlayan, yığınsal cinayetlerin onur giysisinden çıkıp dönüşerek, şimdi öyle durduğu yerde, kadının ona kin duyacağını, bilemezdi. Kimin elbisesinin onu koruduğunu

düşünmedi, teşekkür etmek istedi. Sert ve hüzünlü bakışı karşısında bir minik köpek gibi mutlu olduğunu, en iyi nasıl kavrayabilirdi.

Eğilerek, çocukken öğrendiği gibi, hafif dizini kırdı, özenli. Kadın dönüp, dolabı kapattı, anahtarı oymalı frontonun arkasına koydu yine.

Daha sonraki haftalarda Heinz Ulrich dolabı bütünüyle fethetmiş olacaktır, ev onun olmuş olacaktır, istemeksizin...

Koridorlar ve kapılar, odalar, pencerelerden görülmeyen köşeleri yavaş yavaş onun içine nakışlanmaya başlar; yakında gövdesi, bakmadan dolaşabilecektir. Aynı zamanda her adımda bir izin isteme duygusunu yitirir ve kısa bir süre sonra pencereden dışarıyı seyreder, dışarda atacağı birkaç adım, günün birinde kendisine verilecek büyük bir armağan olarak görünür.

Kadın bahçeden eve dönünceye kadar sabırsız bekler. Köye gittiğini kuşkuyla görür.

Mutfaktaki masada akşamları ona, parmağıyla işaret ederek, eşyaların adını öğretir. Tümceler aklında kalır: "Şimdi bahçeye gitmek zorundayım", "Kapıyı açmayın", "Yüklükte bir eşek arısı yuvası var, temizleyebilir misiniz?"

Alman, öğrenmeye hevesli, yeni sesleri diliyle tekrarlıyor, alaycı gülüş onu yanlışlarını düzeltmeye çağırıyor.

Çalışmak istiyorum, diyor bir akşam. Ve kadın yanıtlıyor: Savaşmak istiyorum, dedi kardeşim, gitmeden önce.

Dil, evi ve dünyayı ayırıyor.

Heinz Ulrich birkaç ayda evin dilini öğrendiğinden beri, dünyanın dilini tanımak istiyor. Tereddütle veriyor kadın ona bu dili; parça parça, yaptığı ilerlemelere daha önce duyduğu sevinci duymaksızın, ona gökyüzü ve yeryüzünden, caddelerden, kayalardan ve denizden bir kulis kuruyor ve orada yolunu bulmasına yarayacak sözcükleri, ondan gizlemeye çalışıyor.

Görmek, ne demek, diye soruyor, koşmak, sürmek?

Bırak, dışarıya çıkayım, geceleyin, kısacık, diye yalvarıyor.

Kadın, ricasını reddediyor, tehlikelerden söz ediyor ve artık ona ne isterse, betimlemeye hazır olduğunu bildiriyor. Adam akşamları ayrıntılarıyla sorabilir ona, kadın hararetle dünyayı

ballandıra ballandıra anlatıyor- bununla onu sakinleştirmiyor, onu daha da tutkun yapıyor.

Adam artık geceleyin yasak kapıyı açıyor, evin arka tarafındaki eşikte dineliyor, bahçeyi ve gökyüzünü bir pencerenin dörtgeniyle sınırlı görmekten kurtuluyor.

Direnişçi Maquisard'lar döndüler. Ekmekçi kadından öğrenir bunu. Akşamüstü omuzlarına bir örtü atıp, köy yolundan aşağıya, kahramanların kendilerini kutlattıkları bara koşar, kapıdan girince, gürleyen hikâyelerini keserler.

Yok, kardeşini kimse görmedi.

Ondan sonraki günlerde birlikte yemek yerken suskun oturur, Alman'ın yüzüne bakmaz, onun sırtındaki giysilere diker gözlerini.

Fidanlıkta çalışırken hareketleri şiddetlenir, kabalaşır. Yeni tarhlar düzenler.

Değiştirmemiz gerekecek, der. Çiçek, çalı, çeşitli otlar gereksinecek artık insanlar. Köylüler sebze getirmeye başladı, bizden ucuza.

Adam: Kalkerden figürler oyabilirdim ya da bahçeler için havuz çanağı.

Evet, der kadın. Ama daha vakit var.

Geceleri, ambarda kurtulmak üzere ot tutamları serilmiş iplerin altına açtığı yatağa uzanır, mum ışığında birinci ve ikinci sınıflar için hazırlanmış Fransızca ders kitabını okur.

Altında, kadının odasında, söylentiler taş toplayan kadının uykusunu kaçırır: Le Havre'de Almanlarla ilişki kuran kadınların saçları kesilmiş, boyunlarına "hain" yazılı yaftalar asılarak caddelerde dolaştırılmış, yüzlerine tükürülmüş, dövülmüş, taşlanmış ve tutuklanmışlar.

Kendisini Secretville'de koşar görüp, taş yağmurunu gövdesinde duyumsar gibi olunca, gece masasından küçük bir bronz haçı alarak, dudaklarına yapıştırır. Çocukluğundan beri, bu soğuk ve eziyetli gövdeye korkularını itimat etmiş, onun çektiği acılardan huzur bulmuş ve ana babasıyla konuşması mümkün olmadığı zaman, onunla söyleşiler yapmıştı.

Hiçbir zaman öyle hevesli bir kilise ziyaretçisi olmadı.

Ama ne zaman kiliseden içeriye adımını attıysa, hep bir baş

dönmesi duydu. Daha çocukken yaşamıştı bunu, ana babası onu ilk kez bir Noel gecesi ayini için Fécamp Katedraline götürdüğünde, gördüğü mumlar karşısında- sanki binlerceydi ve ışıkları org seslerine karışıyordu-, babasının yanında yere düşüp bayılacak denli kendinden geçmişti, açık havaya taşındığında, hemen kendine gelmiş, bütün bunları yalnızca düşlemiş olmaktan korkarak, hıçkırıklarla ağlamaya başlamıştı.

Günlük kokusuna dayanamıyor çocuklar, demişti annesi. Kendisi, gizemden pek hoşlanmıyordu, katolikliğini, çiçek satıp, Calvados içtiği ve pazar sonu peynir satıcılarıyla dans edebildiği, zira en iyi onlar dans ediyorlardı, kilisenin kuruluş şenlikleriyle sınırlı tuttu.

Bu yüzden, komünyondan sonra arada bir kiliseye giderken, kızının onun refakatine ihtiyaç duymamasına da fazla aldırmadı -her ne kadar köy yerinde, bu anne, böyle bir kızı gerçekten haketmedi, sözleri dolaşmaya başladıysa da. Annenin haspalığı karşısında, yeni yetme kız nerdeyse bir melek görünümünde göze batıyordu, küçük erkek kardeşini de kiliseye birlikte götürüyor, oğlanda nasıl dua edileceğini ablasına bakarak görüyordu, yine de ablasındaki derin heyecanı içinde duymuyordu.

Fidelikte kıt sözlü babasına yardım etmeyi daha çok seviyordu, güzün onunla bıldırcın ve tavşan avına çıkarak, filinta kullanmasını öğreniyordu; daha on üç yaşındayken tek başına vurduğu ilk sülünü eve getirdi. Annesi övdü onu. Ablasıysa, oğlanın elinde sallanan hayvanı seyretti ve dönüp gitti.

On beşine gelince ablasının boyunu geçmişti, kiliseye giderken ona refakat etmeye ve dönüşte onu almaya başladı.

O zaman savaş oldu.

O zaman anne alıp başını gitti güneye, bir peynir tüccarıyla belki; ve kısa bir süre sonra baba Fransız birliklerindedir, Pétain'le Vichy'e doğru. Elinden geldiğince, tedariğini yapmıştı, ama sınırlı tasarrufu çabucak tükenmişti.

Secretville'liler olanakları dahilinde yardım ettiler, kardeşlerden sebze ve mutfakları için yeşillik aldılar. Sütü ekmeği, barış gelince, ödersiniz! dediler.

Kız kardeş, bütün ihtimamını kardeşine yöneltti, müstamel elbiselerin, güzel kasketlerin ve yakalarıyla manşetleri ters yüz edilmiş gömleklerin satıldığı uzak pazarlara gitti. Belediye baş-

kanından kardeşine ayakkabı kopardı, papazdan bir palto. Kendisini soğuk ve yağışlı günlerde bile, yine örtülere sarınmış olarak, sokakta görmek mümkündü ve kardeşi ondan biraz da kendisini düşünmesini istediği zamanlar, hep kardeşinin acil bir ihtiyacı aklına gelirdi. Oğlan evde onarım işlerini yapıyor, fidanlıkta çalışıyor ve köylülere yardım ediyordu.

Arkadaşlarından ikisi bir gecede yok oldu. Nereye gittiklerini köylülerden hemen öğrendi: direnişe. Bu, kendisi için bir çağrı gibiydi. O günden sonra, yaptığı işten utanıyordu. Barda, direnişçilerin gelecek toplantısının nerede olduğunu, söylediler. Ve böylece,postalları, gocuğu ve babasının av pantolonunu giydi, kendisini bahçede gömülü av tüfeğini de almaktan vazgeçiren ablasına veda etti ve geceleyin bisikletle Criquot'a gitti.

O gece, artık insanları öldürüp, sonsuz cehennem azabına düşeceğine inandığından, kardeşinin ruhu için dua etti. İki gün sonra, tüfeğin gömülü olduğu yeri kazılmış buldu, deliği toprakla doldurdu, yeri tırmıkla düzledi.

Oğlan, geceleyin hareket etmeyi ve gündüzlerden korkmayı öğrendi. Patlayıcıları kullanmayı, araba lâstiklerini, hızla giderken patlayacak gibi jiletlemeyi öğrendi. Tabanca tutmayı öğrendi, sabotaj eylemlerine gönderildi, ama baskınlara hiç gönderilmedi. Planlamacılara bu iş için yeterince soğukkanlı görünmedi, düşmanla temas için hiçbir zaman öne atılmamasına karşın, pek coşkuluydu. Ve Alman işgalciler kaçınca, saklambaç oyunu bitmiş, gündüzler ona yine kavuşmuştu.

Yuvaya, Secretville'e dönüp, diğerleriyle birlikte kendisine kutlama törenleri yaptırabilirdi, bir kahramanlık eylemine girişmesi için, kendisine olanak tanınmasaydı.

Creuset'te, Erotonne ormanı yakınındaki bir köyde, aydınlık bir sabah yaşlı bir kadın onu caddeden kenara çekerek, köy polisinin bir Nazi olduğunu, kulağına fısıldadı, düşmanla işbirliği yapmış ve şimdi, herhalde kendi korunması için, kendisi de Nazi ve köylü olan kaynının samanlığında Alman askerlerini saklamış; kaynı, Alman birliklerinin yumurta ve et gereksinimlerini karşılamış. Kadın, ona evi ve samanlığı gösterdi.

Yanına birkaç adam alarak, samanlığı sardılar, Almanların teslim olmalarını, silahlarını bırakarak, dışarıya çıkmalarını, bağırdılar. Köy polisinin kaynı, bir yanağı traş sabunundan be-

yaz köpüklü olarak evden dışarıya fırladı, bağırıp çağırmak istediyse de, adamlardan biri tokadı patlatınca, köpükler havada uçuştu, samanlığın kapısı içerden itilerek açıldı.

Üç Alman askeri, havaya kaldırılmış altı el. Kamaşıp kapanmış gözler.

Köy polisinin kaynına sordu: Hepsi bunlar mı?

Evet, deyip ekledi öbürü: Haberim yok.

Tabancasını tutarak, direnişçi, üç Alman'ı gerisin geriye samanlığa sürdü, loşlukta yere çökmelerini, ellerini başlarında kavuşturmalarını buyurdu. Aşağı tarafta kuru saman yığınında silahlar duruyordu: iki ordu tabancasıyla bir bazuka.

Direnişçi gülümsedi. Son haftalarda bir bazukası olsaydı, o zaman bir şeyler yapabilirdi! Böyle bir şey demek, elinde tartıyordu şimdi. Bu Alman şeyinin nasıl işlediğini, anlamaya çalıştı.

Darbeyi, hışırtıyı ve patlamayı algılayabildi daha direnişçi. Hemen ardından samanlardan çıkan yalım dili onu ve her şeyi sarıverdi.

Merminin, samanlığın arka duvarında açtığı ışıktan deliğe, Almanların ulaşmaya çalıştıklarını da gördü ve ortasında kaldığı yalım kulesinin bu delikten uğultuyla soluduğunu da işitti.

Diğerleri, dışardakiler, patlamayı duymuşlardı. Aynı anda damın altından dumanlar püskürüyordu, biraz sonra dam yarıldı ve ateş kustu. Kurtarma hareketi için kararlı olanlar, sinerek geri çekildiler, köy polisinin kaynı eve koştu, evin yalımlara dönük duvarına dökmek için, dolu kovayla dışarıya çıktığında, bütün samanlık bir meşale gibi harlıyordu.

Birkaç adam, evin duvarını ıslatma işine yardım için harekete geçti. Diğerleriyse kıpırtısız duruyor, belki de, ateşin eve de sıçramasını bekliyorlardı.

Direnişçi, kalkerden bir heykel gibi duruyor ve kararıyordu, yanarak yığılıp kaldı. Kimsecikler yüzünü bir daha tanıyamazdı.

Çatı kalasları ateş halinde içe çöktü. Samanlığın sol duvarı eğildi. Kapı açıldı, rezelerinden söküldü ve dışarıya yattı. Sancılar içindeymişcesine yavaşça bina sol duvara doğru eğildi,

kartondan bir yapı gibi, evin aksi tarafındaki düzlüğe devrildi: Köy polisinin kaynı, hakketmediği bir talihe sahipti.

Ateşli saman saplarından bir bulut göğe dağıldı. Yalımlar yavaş yavaş en üstte yatan sağ duvarı yiyordu. Altında Almanlar. Altında direnişçi.

Çoktan koşup gelmişti insanlar, ölümden söz ediyor, fısılaşıyor, mırıldanıyorlardı.

O sırada genç bir kadın bahçesinde bir tarhı belliyordu. Beli ağır toprağa saplıyordu. Duruyor, çizmesinin tabanını belin kenarına dayıyordu.

Martılar başının üstünde çığrışıyordu, ve kadın, gözleri gagalanarak oyuluyormuş gibi bir acı duydu. Dizini gerip, beli körce toprağın içine sapladı. Ama toprağı alt üst etmedi, kenara kaldırdı. Birkaç saplamadan sonra, toprakta kazdığı deliğe baktı, isteksizce başını salladı, kenara yığılmış toprağı içine itti.

Akşam üstü, köy polisinin kaynının Creuset'teki samanlığı, yerle bir olmuş, hâlâ dumanı tüten külle kaplanmışken, kadın her zaman olduğu gibi, yine erkek kardeşi için dua etti, haçı öperek, gece masasındaki yerine bıraktı, ışığı söndürdü, Vichy'deki babasını, Cezayir'deki annesini andı.

Karanlıkta sırtını yastığa dayadı, kardeşi uzaklara direnişe gittiğinden beri, her gece olduğu gibi, odada uçan martılar yüreğini kolayca bulup içsinler diye, göğsünü açtı. Martıların, kardeşini koruması için, bu kurbanı vermesi gerektiğini düşledi.

Martılar cırnaklarını göğsüne geçirip, içtikten ve sonra onu bıraktıktan sonra, kendisine bir şey olmayacağının rahatlığıyla üstünü örttü.

Kadının düşünde oğlan beyaz bir atla tebeşir kayalarının üstünden gidiyordu, yüksekten balıkçıların üstünden. Ötede renkli sandallarında sallanıyor ve atlıya el sallıyorlardı. O da sallamak için, bir elini dizginlerden çekti. Kadın, atın kayaların ucunda sendelediğini görüyordu, çok uzakta, ufukta bir yerde görüyordu. Ve atlı, tam hayvanın boynundan aşağıya yuvarlanırken, kadın uyandı.

Pencerede yarasaların süzülen gölgeleri. Boğazının ortasın-

da bir yürek çırpındı, minik, göğsünden gümbürdeyen büyüğe karşı vuran, ivedi, titrek vuruşlarla ağzına çıkan, ordan kurtulup doğan: Minicik bir kuş odanın duvarları arasında sersem sepelek gibi geliyordu.

Işığı yaktı. Pencereyi açtı. Ve doymuş martılar sürüsünden kuştüylü, çalıkuşu büyüklüğündeki gölge, dışarıya fırladı, bahçenin üstüne çöreklenmiş kızılsarı aya doğru başka yöne çark eden martılar tarafından yalnız bırakılmış, sonunda bir noktacık, titrek.

Kadın, pencereyi kapattı. Yatağa uzandı. Annesinin eskiden Cany'de bir panayırdan aldığı dolaplı saatin sarkaç vuruşlarına kulak verdi.

Yeniden uykuya daldığında, sarkaç yükseldi, damı aşarak bir başka zaman ölçüsüne uzandı. Ve kadın, soluk alıp vermelerin arasında sürekliliği ve yenilenmeyi saklayan, uyku solumasının uyuşukluğuna kayan sarkacın ağır vuruşlarının uzaklığına daldı.

Böylesine korkunç ağır inancına sığınarak, o zaman olduğu gibi şimdi de gözlerimin önünde koyda sallanıp duruyordu.

Tıknefes oturuyor, ben gözlemci, camdan rüzgâr siperinin arkasından koyda onu seyrediyorum. Sarkaç, durup dalmasına, eğilip bir taşa bakmasına, onu sınamasına, fırlatıp atmasına fırsat veriyor. Daha iki adım sonra, maruz kaldığı harekete erişiyor ve yine ona uyuyor.

Claude, Secretville arayışından geç döndü. Vatinel, masama onun için de bir servis koydu, keyifli, Claude, bana bir şey söylemeden şu ana kadar benim hesabımı da ödediği için.

Şimdi sana yazarken -saat nerdeyse iki, fırtına eve çullanıyor, yüksek dalgalar parlak köpüklerini koya taşıyor-, Claude'in bana hediye ettiği, masa lâmbasına dayalı bir deseni görüyorum: Secrettville. Evet, buldu. Köyün girişini, Guerin'in benzin pompasını, anıtın bulunduğu kavşağa kadar caddeyi bütün bunlar gerçek dışı bir perspektifte bir araya getirilmiş.

Oranın görünümü böyle değil, dedim ona akşam yemeğinde.

Biliyorum, yanıtını verdi. Ama **böyledir** işte.

Resminde yine insan yok, ama o yerin terkedilmişliği, tüy-

ler ürpertici etki yaratmıyor, daha çok teskin edici ve avutucu bir etki yapıyor.

Claude, Heinz Ulrich'in mezarını da buldu. Yine bir dalla ismi örtmüştü Julien. Ama oğlanı görmemişti Claude. Mezarı keşfinden hemen sonra, arabasına atlayıp Etretat'a geri döndü. Yemek sırasında şaşkın görünüyordu. Bana defalarca, ısrarla, mezarın başına varmadan, Ulrich adını bildiğimi ileri sürerken, doğru konuşup konuşmadığımı sordu.

Evet. Sana niçin yalan söyleyeyim ki?

Anlaşılacak gibi değil, salt inanılmaz, dedi.

Niçin? Bosch, Breughel ve daha başkaları, çıkmalarından çok önce, dünya savaşlarının resmini yapmadılar mı? Henüz böyle bir kavram düşünülmemişken, Goya insanları toplama kamplarında yapmadı mı?

Öyle kesin değil.

Kesin. Tam tamına. Dikkatli bakman yeter. Oradaki bütün simaları, fotoğraflarda ve filmlerde yeniden bulursun. Bunun karşısında bir ismi önceden bilmek işten bile değil, taş toplayan kadına bakarken onun hikâyesini biliyor ve gittikçe artan biçimde ayrıntılarında rahatça hareket ediyorsam. Şimdi onaylıyorsam ne ki bu? Kafamızın içinde taşıdığımız gerçeğin ta kendisi, dışta çevremizdekilerse, onun kanıtları. Resmini yaptığın kayaların öyküsünü en ince ayrıntısına dek bilmiyor musun? Kenarlarını çizerken, o taşların öykülerini anlatmıyor musun?

Bu mümkün, dedi Claude, ama bu beni ürkütüyor.

Yaptığı buluş, diye sordum ona, çok önceden her bilim adamının kafasında değil midir, başarmadan önce, buluşunu ve sonuçlarını çoktan sezmiş değil midir? Her birimiz, bütün geçmişi bilip, geleceği göremez miydi, yeter ki, kendisini dinlesin?

Öyleyse, her şey önceden mi saptanmıştır? Korkunç. Gerici.

Hiç de değil. Sezgimiz bize gelecek zamanların olası biçimini gösteriyor. Oysa biz bugün, hangi biçimin gerçekleşeceğini, belgeleneceğini kararlaştırıyoruz. İşin kolayı doğallıkla, sonradan gelişmelerin bizi şaşırttığını söylemek için, bugün körmüş gibi davranmak, sağırmış gibi...

Niçin gönüllü kör olacakmışız?

Teskin ettiği için. Ve önümüzde kendi ölümümüz de olduğu için.

Şimdi fırtına pencereyi sarsıyor, saçaktan inen yağmur borusunda tıslıyor. Sahilin gümbürtüsü boğuk geliyor yukarıya, dalgalar dikiliyor, pek övüngen, tepetaklak devriliyor, taşların üstüne atılıyor ve takırtıyla onları da çekiyor.

Fırtına bizi kovmak, deniz bizi yiyip bitirmek istiyor. Ve benim direncim ufaldı.

Doğanın her parçası, bir yanıyla deverana hareket katıyor. Yalnız biz bütün gücümüzü, salt durgunluğu sağlamanın araçlarını üretmeye, bulmaya harcadık. Tehdit ettiğimiz doğanın, son bir savunma çabasıyla bizi tükürüp atmasını bekliyorum. Köleleştirilerek horlanan, iyi niyetli hizmetkârların, en sonunda efendilerine başkaldırmalarına ve egemenliğe son vermeleri gibi.

Ondan sonra ne gelirse gelsin: buzul dönemleri, tufan, kuraklık - bunların hepsi, bizim tasarlayıp, her gün harekete geçirebileceğimiz afet karşısında, merhametli afetler olacak.

Bunun nerede başladığını, soruyorum hep yeniden geriye doğru. Artık silolarda ve sığınaklarda düğmelerin ve tuşların önünde oturup, içinde insan görüntüsü taşıyan bir tek kişi kalmayıncaya dek, kendi görüntümüzü nerede yitirdiğimizi soruyorum - evet, görevi, ondan dönüp geriye bakmamasını istediğinden, içinde insan görüntüsü taşıması olanaksızlaşıncaya dek.

Tanrı suretleri yıkılınca, bizim de ardından devrilmek zorunda kalmamız, öyle gerçek ve gerekli miydi?

Şimdi yığınlarca suret yaratıyoruz, keyfe göre çoğaltılmış, onların bağımlısı oluyoruz, kaydedip yeniden yayınlıyoruz, bir köşeden bir köşeye, suret oldukları boşluğumuza düşüyor. İçimizi insan görüntüsü doldurmadığından beri, ne kadar da boş içimiz!

Suretleri açıyoruz, kapatıyoruz. Böylece silinebilir oluyoruz. Böylece suçsuz kalıyoruz, insanları öldürmüyor, düşman suretlerini öldürüyoruz; dost suretlerine hak tanıyoruz. Ve gelecek felâketin çağırdığımız vizyonları, bize artık tehdit altındaki gerçek olarak ulaşmıyor: Son anda çoğumuzun, göklere yükselen ateş sütunlarına dev yansımalar olarak, salt elyazmaları olarak, bakacaklarını biliyorum.

Benim direncim seninkinden güçlü değil, ben de suretler tarafından kemirildim, taş toplayan kadınla Heinz Ulrich'in bir-

birlerinde karşılıklı gördükleri düşman suretlerini nasıl aştıklarını, kendilerini bilmek, yorucu bir hareketle kendilerine dönmek için nasıl zaman ayırdıklarını, kendime dönüp düşünmem gerek.

Haydi bu devinmeyi yeniden öğrenelim. Çünkü, bizi yaşatacak ve belki de yaşamımızı kurtaracak şey, çoğaltılmaz, artı ve eksi, 1 ve 0, evet ve hayır, diye kaydedilemez.

Ama bunun için söylev, uyarı, şarkı söyleme yeterli mi? Kendi gövdeni silah yollarına koyma, yeterli mi? Bunu yaparken, umudumuzun sansüre uğramasından başka bir şey sağlıyor muyuz: yani görüntüden alınıp dışarıya taşınmamızdan, bir film parçası gibi gerçekten kesilip atılmamızdan başka? Belki, içimizde tasarlanmış, tarafımızdan kurulmuş ve bizimle birlikte oluşan dünyada, insanın yeni bir belirlenmesini aramalıyız, her üç dünyada da dokunulmazlığı geçerli olabilecek yeni bir belirlenmeyi. Belki bu arayış bir umuttur da...

Korkudan sonra şimdi de umut mu uyarmak? Yeniden kuşkuya düşüyorum şimdi. Korkumuzun nedenleri ikna edici. Umut içinse, bağlayıcı olabilecek bir gerekçe tanımıyorum "Şimdiye kadar pekalâ iyi gitti, niçin durup dururken yarın sarpa sarsın?" tehlikeli avuntusunun ve "Öyle de kötü olmayacaktır" demagoji yalanının ötesinde.

Kendimi, doktorların, daha ne kadar yaşayacak zamanı olduğunu söyledikleri hastanın durumunda görüyorum. Eskiden aldırmadan günleri geçirdi, şimdi saniyeleri sayıyor.

Taş toplayan kadının koydaki her adımını ben de yaşıyorum, hareketi, bana yeni bir zaman kotası ayrılıp ayrılmayacağı, sorusunu yanıtladığı için, sabırla onun adımlarının anlamını araştırıyorum.

Böylece, kafamda, ölümcül hasta, her gün kendisini kurtaracak yeni bir ilâcın bulunduğu haberini bekliyor; böylece çaresiz bir tılsımla bütün araştırmacı ve doktorlarla bağ kuruyor, düşlerinde onları en büyük gayrete zorluyor ve ancak durumu, en dahiyane buluşun bile artık onu kurtarmasına olanak vermediği kadar umutsuzlaştıktan sonra, peşlerini bırakıyor.

Bizim durumumuz böyle mi? Barış formülü için, böylesine çaresiz bir umut içinde miyiz?

Fazla vaktimiz yok artık, diyorsun sık sık. Bize kalan sani-

yeleri, ölüm tasarımına karşı çıkmak için kullanmazsak, zamanımız ne kadar daralırsa, her şeyin üzerine serpeceğimiz gecenin ötesinde o kadar çok uzayıp gidecektir.

Daha beklemekteyim. Pencereyi açmıyorum fırtınaya . Dalgalara atmıyorum kendimi. Daha direnç göstermekteyim doğadan ikinci kovuluşa karşı.

Bende kalan bu gücü, taş toplayan kadına borçluyum. Biliyorum: Yalnız kendisi için koyda bir oraya bir buraya sarkıyor. Ama suç ve cezadan bileşen ve tarihin devamını muştulayan işareti koymayı başarırsa, o zaman bunu aktarmak gerekir, o zaman bunun türkülerini yakmak gerekir. O zaman - ve ancak o zaman onun tarihi tamamlanacağı için, bizimkinin devam edeceğine inanacağım.

Bu yüzden, seni sırrıma ortak ediyorum bildirdiklerimi, sana şimdi gönderdiğim gibi, okuyup okumayacağını düşünmeksizin. Atlantik'in güzel kudretleri karşısında yazmam, seninse mektupları bir kentin dar uğrayacağı bu tehlikeyi önleyemeyiz. Bunu sineye çekmek zorundayız.

V

Bir hafta önce Claude gitti. Secretville'i keşfinden sonra yalnızca bir gün durdu.

Rüzgar dinmiş, deniz daha kabarıktı. Claude, sırada yanımda oturarak, taş toplayan kadını çizmeye çalıştı.

Sırf senin için, dedi. Bunu ondan rica etmemiştim.

O gün pek iyi bir eli yoktu, öfkeyle bloktan koparttığı her yaprakta Violette, kayaların arasında donmuş, cansız bir görünümdeydi; yalnız sığ kumsalın üstündeki dalga serpintisiyle, cezirde ortaya çıkan, yosunlar ve deniz otlarıyla kaplı deniz kayaları, onun resimlerinde canlı görünüyordu.

Resme uymuyor, dedi Claude. Senin için bir anlam taşıyabilir. Benim için zavallı bir deli. Belki, sahilde bir aşağı, bir yukarı yürüyüp durduğunu bile bilmiyordur.

Körsün sen, dedim.

Claude güldü, desenleri topladı.

Bunları istiyor musun?

Hayır.

Başını sallayıp, ayağa kalktı, birkaç adımda rıhtım korkuluğundaydı, kağıtları çöp kutusuna taktı. Yanında durdu, desenlere sessizce veda eder gibiydi.

Onu teselli etmeli miydim? Körlükten kastımın, taş toplayan kadının resmini yapamamanın ötesinde olduğunu biliyordu. Koyu, gideceği resimlerle karşılaştırıyordu: Paris, kendisinin de, kesin batışından kısa bir süre önce, ödünç ayakkabılarla dans edenlerin arasında olacağı yer. Ya da son olarak bir barda şampanya ısmarlayıp, içmeden önce parasını ödeyenlerin arasında. Ya da büyük meydanlardan birinin ortasında durup,

apokalips beklentisi içinde tövbekar başlarını eğenlerin arasında. Kaçanların,panik içinde korunma arayanların arasında olmayacak. Belki caddede durup, bir sigara yakacak ve üşüyen hayvanlar gibi birbirine sokulan iki çocuğu seyredecek.

En sonunda herkes kendi üslubunu bulur ve erkenden içinde taşıdığı ölümün resmini canlandırır.

Secrettville'deki ziyareti onu değiştirdi. Ondaki hem hayran olup, hem gülümsediğimiz rahatlık uçup gitti altından ne çıkacağıysa, henüz bilinmiyor. Hareketleri köşeli, nerdeyse hantal oldu. Ağırlaşmış gibi geldi bana, ellerini, sırtını artık rıhtım korkuluğuna dayaması gerekiyor: her şeyin üstünden dansetmesini sağlayan içindeki zemberek sanki kırılmış.

Bunu istemezdim. Ama sözlerine aşırı derecede güvenerek, onu uyarmadım, taş toplayan kadın ve secretville üzerine, sinemadan sonra ikinci kadeh şarapla birlikte unutulacak bir film hakkında konuşur gibi konuştu. Her zaman rahat bu, Claude'un belgisi. Ve şimdi dengesini arayan bir sarhoş gibi, korkuluğa dayanmış duruyordu.

Bir davranıp dineldi, sol eli hâlâ korkulukta, döndü, elini bırakıp, yavaş yavaş otele doğru yürüdü.

Aşağıda Violette sakin yürüyordu- önceki günün izi yanında, yalnız kendisinin görebildiği bir izden. Sanki adımlayıp durduğu bir tramı var koyun, kafasında.

Kavrayamadığım bir ilkeye göre, rıhtım duvarına olan mesafesini değiştiriyor ve bunu sarkacın bir vuruşu boyunca özenle koruyor.

Otele döndüğümde, Vatinel, Claude'un gittiğini söyledi. Bana bir haber bırakmamış.

Akşam yemeğinde Chiri, önlük cebinden çıkardığı bir kağıdı tabağımın yanına koydu, üzerinde mercan kırmızısı büyük bir yengeç, kıskaçlarını bana uzatıyordu.

Kağıtta yazılı nottan bir mösyö Louis Delamare'in benimle konuşmak istediğini öğrendim. Tırnak içinde kitaplık sözü eklenmişti, bundan adını şimdiye kadar bilmediğim antikacının kastedildiğini çıkardım; Delamare bugün saat sekizden itibaren Leleu'nün bistrosunda olacakmış.

Orada neon ışığı altında bir büyük çanak dolusu kaymaklı şarap soslu midyenin önünde oturuyordu. Sırtında bildiğim siyah elbisesiyle küçük, siyah bir şapka vardı başında.

Yanında, pencere tarafına sıkışmış, Duchemin oturuyordu, gövdesinin kalınığı yüzünden masaya daha uzak mesafede, önünde bir bardak beyaz şarap.

Bistroya girdiğimde Duchemin başıyla beni selamladı, Delamare başını kaldırmadı. Karşısında oturdum. Leleu, istemeden üç kalvados getirdi, belli ki bir şey tasarlanmıştı, ama henüz açıklanmıyor, sabrım sınanıyordu.

Delamare, midyelerini alışılmadık biçimde höpürdeterek içine çekiyordu. İçi boş bir midyeyle kabuğun içindeki midyeyi tutup koparmıyordu, boş kabuğu doludan ayırıyor, doluyu ağzına götürüp, dilini aniden uzatıyor ve bir bukalemun gibi, kapağın içindeki midye etini koparıp ağzına çekiyordu, Bu, hazırlıksız gözlemciyi şaşırtan yöntemin avantajı, içine çekerken şaraplı suyunda ağıza gelmesiydi: ama höpürdeterek içmenin estetik dezavatajı yanında bu sırada sıçrayan damlaların Delamare'nin çenesine bir parlaklık vererek, olduğundan da geniş ve yumuşak gösteriyordu çenesini.

Duchemin, gövdesinin toparlak ağırlığına göre, garip bir inceliği olan dar başını soluyarak yana çevirip, midye yemekten besbelli cinsi bir zevk alan kitapçının yanında oturmaktan duyduğu rahatsızlığı açığa vururken, Delamare'nin hızlı hızlı gidip gelen dil hareketlerini büyülenmişcesine izliyordum.

Leleu, barını nöbet tutan asker gibi koruyordu, ama her zamanki yerinde, sırtı patates kızartma aygıtına dönük duruyordu, masalımızın bir metre kadar yakınındaydı ve genelde kırmızı parlak yüzü soluktu, yorgunluktan değil, kanımca gerginlikten.

Puşuya düşmüş gibi, belli belirsiz bir duyguya kapıldım. Kesinlikle bir şiddetle karşılaşmaktan korkmuyordum.

Delamare son midyeyi de yakaladı, bir parça beyaz ekmeği kaymaklı şarapa batırıp döndürdü, su dolmuş sünger gibi, höpürdeterek ağzına tıktı. Sonra beyaz peçetesiyle dudaklarını ve çenesini, alının ve ensesini sildi. Duchemin rahatladı, bize döndü; Delamere'nin eli bu arada kalvados bardağının sapına yapışmıştı.

Sağlığınıza, Alman mösyü, dedi.

İçtik.

Yine beyaz uzun ekmeğe uzandı Delamare, bir parça koparıp, midye çanağına daldırdı, suyu dolu dolu emmiş duran beyaz ekmeği parmaklarıyla yakalayıp çıkardı ve Duchemin acıyla gözlerini kapatmışken, dudaklarının arasına itti; beyaz peçeteyle yine yüzünün yarısını sildi, ıslak bezi masanın kağıttan örtüsüne bırakıp, kolunu ve işaret parmağını buyurunca bara doğru kaldırdı, bunun üzerine, Leleu bir şişe Chablis ve üç bardakla masamıza seyirtti, ilk yudumu Duchemin'e tattırdı, kiralık arabacının hoşnut baş sallaması üzerine, bardaklarımızı doldurup, bir kuş hafifliğiyle çekildi.

Sordum: Benden ne istiyorsun, Delamare?

Duchemin bardağını kaldırdı. Ağzını büzdü, bir manyetik alandaki demir torna kıymıkları gibi, dudaklarının çevresinde birçok minik kırışık dizildi.

Almanlar, iyi bir şarabın değerini bilirler, dedi.

Özellikle askerleri, diye ekledi Delamare.

Hepsi geçer, dedi Duchemin. Kırışıklar göz kuyruğundan yukarıya çekildi. İçtik.

Birdenbire bana ait olmayan bir tarihe itildiğimi duyumsadım. Doğum yılıma mı çekseydim dikkatlerini acaba?

Bunu başkaları benim için yapıyorlar, yanlış yerlerde yapıyorlar. Belki de ulusunun tarihinden söz açıldığı zaman, insanın kendi yaşam öyküsünde direnmesi doğru değil. Bunu bilirsin. Bu yüzden, bir suçtan çıkıp, gelecek suçun zanlısıymışız gibi çalışıyorsun.

Delamare, kadehini sertçe benim bardağımla tokuşturdu, Duchemen'se, dikkatlice uyum arayarak.

Mesele şu, dedi Delamare yüksek sesle. Mesela, bizim sevgili Duchemin'in yıllardan beri çaba harcaması, bir golf sahası düzenlemek için, şeyde....

İşte o isim. Secretville için isim.

Barın arkasında büyüyordu Leleu. Ya kulakları büyüyordu, ya gözleri, bir şey onu aniden büyütüyordu.

Ve Vatinel, diye konuşmasını sürdürdü Delamare, kulüp binasını istiyor.

Leleu, başını indirdi. Duchemin elini uzatıp, Delamare'nin ıslak peçetesine koydu.

Yok, böyle denemez.

Ama öyle işte, dedi Delamare. Bu yüzden de buradayız. Leleu- antikacının yapay duraksamasında adı geçen soluk yüzünü kaldırmaya çalıştı, Leleu, kulübün barını işletsin tabii.

Duchemin de aniden sararmıştı. Delamare keyifli görünüyordu, anlamını pek kavrayamadığım isimleri ve faktları açık açık söyleyerek, benim için hâlâ şüpheli pazarlık girişimini başarısızlığa sürme niyetiyle içi ısınıyordu. Acımaklı şöyle dedi:

Violette'yi rahat bırakmazsanız, bu iş olmaz.

Şişeden doldurdu bardaklarımızın. Duchemin, yine başını pencereye çevirmişti. Delamare'nin bardağı tam dolmadığı için, Leleu ikinci şişeyle masamıza yanaştı. Violette'yi sahilde saçma hareketlerini yapması için, rahat bırakmazsanız, şeyde.... ne golf sahası olur, ne kulüp, ne de bar, anlıyor musunuz?

Bana doğru eğildi.

Benim için hava hoş, mösyö, golf oyuncuları nasıl olsa kitap almıyorlar benden. Ama bir aptallık edip, sizin benden kitap aldığınızı anlattım ve hemen aracı olmam istendi.

Ne diyecektim, Trois Contes'i okudunuz mu?

İkisini, diye yanıtladım.

Daha ne. Öyleyse,birincide köleliğin, ikincide de tövbekarlığın, nasıl dehşet dolu bir yaşama benzediğini biliyorsunuz. Ve böylesine aydınlanmış olarak sizi enfes ülkenize yolcu edebiliriz artık, aynı fikirde değil misiniz?

Duchemin ayağa kalkarak bana fısıldadı: Yarın bana gelin. Delamare'nin sandalyesinin ardından sabırla sıkışarak dar geçide çıktı, bara birkaç banknotu saydı, hızla yürüyüp, kapıyı ardından çarptı.

Leleu, camların şakırdamasından irkildi, Delamare kahkahalarla güldü. Voila, dediantikacı, işe yaramadım! Edebiyattan biraz anlıyorum diye, beni bir diplomat yerine koymanın cezası bu işte!

Violette'nin golf sahasıyla ne ilişkisi olabilir, anlamıyorum?

Tabii anlamazsınız. Violette'nin köyünde bir azize gibi sayıldığını bilmediğiniz için. Aslında hiç de aziz olmayan bir hikayesi olan azize. Ve kimse, anlıyor musunuz, mösyö, hiç kimse, hele hele hiçbir yabancı, bu işe burununu sokmamalı. Köy de hoşlanılmıyor bundan. Ve sanmayın ki, orda çoktan herkes

sizin hakkınızda bir şeyler bilmiyor, doğru ya da yanlış, hiç farketmez, hakkınızda çeşitli sanılara sahip değil...

Hâlâ anlamıyorum. Rol mü yapıyorsunuz?

Niçin yapayım ki?

Delamare, yüzümü sınadı. Bana hem bir şeyi bildirmek, hem de aynı zamanda aynı şeyi saklamak için, bir yol arıyordu. Kadehini boşalttı. Ohladı. Homurdandı. Sustu. Sonra karara vardı.

Şimdi. Diyelim. bu kadının bir sırrı var ve köy de onun sır ortağı. Sonra diyelim, sizin yorulmak bilmez araştırmalarınız bir şeyi ortaya çıkarsın.

Bir şey araştırmıyorum.

Ama öyle görünüyor. Yani bir şey ortaya çıkıyor, karanlıkta kalması daha akıllıca olan bir şey... Ve size imalar yoluyla yardımcı olduklarına dair, Vatinel ya da Duchemin hakkında en ufak bir kuşku doğarsa-

Kimse yardım etmedi bana.

Fantazi! Ben insanların kafalarındaki spekülasyondan söz ediyorum! Bana gerçeği anlatmayın! Bizde kırsal kesimde köylülere ters düşecek iş yapılmaz. Çok şey öğrendiler. İsterse, kalın kafalı cahiller olsunlar, karakter konusunda onların üstüne yoktur... Bu bir yana, işin Violette'nin onayı olmadan yapılamayacağının daha başka, somut nedenleri var.

Demek, haberim olmadan bir yatırımı tehlikeye düşürüyorum.

Tam üstüne bastınız, mösyö. Hem de öyle az uz bir yatırım değil. Yalnız golf sahası konusunda değil. Ben şahsen, burda bizim sahamızın yanında, bir de yukarda Falaise d'Aval'da yapmayı saçma bulurum. Ama bu işten pek anlamam ben, Duchemin, mevsim gelince, bizim on sekiz deliğimizin etrafına insanların yığıldığını, hatta insanların şikayete başladığını söylüyor. O ileriyi düşünüyor. Şatoyu almak mümkün. Tatil için dairelere ayırıp, kârla satmak, tenis sahaları, bir yüzme havuzu, sahile bir taşıma servisi, Duchemin'in arabalarıyla tabii, vesaire mümkün... Bu işin arkasında para yatıyor, mösyö. Tam bilmiyorum, kimin parası. Ama bizim çevrede para olunca, hep Paris'ten gelmiştir. Belki de Vatinel'le Duchemin buradaki arpaçılar sadece...

Bana ne tavsiye edersiniz?

Burdan gidin.

Gidemem, dedim. Taş toplayan kadına bağladığım umudu anladın mı, bilmem. Ama beni dikkatle dinledi, başını kuşkuyla salladı, korkularımızın gerekçelerini anlatırken beni onayladı. Suçun ortadan kaldırılmasından söz ederken, felsefik alıntılar attı önüme. İki kalvados daha söyledi.

Leleu, bizim konuşmamıza kulak kabartmaktan vazgeçti, esneyip, saate baktı.

Delamare, içkisini dikip, taş toplayan kadın hakkında benim pek çok şey bildiğimi, çoktandır tahmin ettiğini söyledi, kadının öyküsünün kalan kısmından beni uzak tutmaya değmeyecek kadar çok.

Ama, diye ekledi, sizin burada kalmanız yine de hoşa gitmez. İnanın bana, hiç hoşa gitmez.

Dışardaki serin geceye çıktık. Delamare, koluma tutundu. Kardeş kardeş Victor Hugo Meydanına sallandık. Antikacı elini bırakıp durdu, çerçeveyi gösterdi. Büyük hareketlerden hoşlanıyordu, kollarını savururken nerdeyse sendeliyordu.

Bunu görüyor musunuz, mösyö! diye bağırdı. Burada nelerin olduğunu, biliyor musunuz? Sizinkilerin neler yaptıklarını? 1940 haziranında bir çekirge ordusu gibi buraya daldıklarında, nasıl oturup kalktıklarını? Otellere ve villalara nasıl yerleştiklerini? Dört yıl boyunca! Ve bizi gömleğimize dek nasıl soyup soğana çevirdiklerini, talan ettiklerini?

Birkaç adım geriye çekildim.

Evet mösyö Delamare, dedim, evet, biliyorum.

Yüzünü damlara doğru kaldırdı.

Öyle mi? Biliyor musunuz? Siz bir şey bilmiyorsunuz, bayım! Unutuldu! Herkes unuttu! Tanrı bile unuttu! Burada kutlanan taştan cümbüşü! Barış için yapılmış, savaşa yaramayan her şey tahkim edildi. Ve tahkim edilemeyecek ne varsa, hepsi imha edildi! Öbür yanda, Petit Val'de, köprünün altındaki istasyonla Benouville'e giden cadde arasındaki köprü, biliyorsunuz değil mi? Aklınıza ne geldi onunla ilgili olarak? Kazamatlar!- Ve Damilaville yolundaki küçük tepeye bir top yerleştirildi ve atış için önü açılsın diye, yirmi bir ev yerle bir edildi... Biliyor

musunuz bunu?!

Hayır. Ben yoktum o zaman.

Duyun bakın, yokmuş o zaman burada! Bu yüzden, gerçek değil mi? Her tarafta çukurlar, mayın tarlaları, tank siperleri- Frefosse parkında mayınlar! Deniz tarafındaki pencereler duvarla örüldü, Gazino , Hotel Roches blanches! Sahili mayınladılar! Falaise d'Aval'dan Falaise d'Amont'a kadar dikenli tel örgü ve yukarda kayalıkların orada topları gizlediler... Şirin bir tatil yeri, mösyö! Müttefikler, Etretat'ın silüetini tanıyamasınlar diye, tepedeki kiliseyi yıktınız ve Nungesser et Coli anıtını. Temiz iş, mösyö. Nasıl diyordunuz siz- zak- zak! İşte öyle yürüdü. Bugün bile hâlâ iliklerime oturuyor, sizin zak- zak. -Yalnız, kaya duvarlarını siyaha boyamayı başaramadınız. Ama onu bile gerçekten denediniz...

Ben denemedim.

Tabii siz değil, siz bir bebektiniz, hı? Burada da çocuklar vardı. Korkuyorlardı. Ve anababalarına saygı duymuyorlardı, onların yüreksiz olduklarını sandıkları için... Bir Alman askerine- bununla hoşnut olup çeker gider, umuduyla-, bir bardak şarap sundu diye, küçük kardeşimin, annemin karşısına dikilip, ona orospu diye bağırdığını, unutamam...

Üzgünüm.

Size inanıyorum. Üzgünlük bugün ceplerinizde bozuk para gibi dolu...- Oo, bağışlayın, mösyö, şahsen sizi kastetmek istemedim.

Suskun, geçmişi düşündü, gülümseyip, konuştu:

Sonra da canilerin geri çekilmek için topladıkları ve nihayet elli birinci Nazi tümeninin ilk kafilesinin Criquetot'a doğru yola çıktığı müjdesini bizim çocuklarımız evden eve götürdüler. Bugün gibi biliyorum. İki eylül 1944'tü, ikindileyin beş sularında. Yaşamımın en mutlu anı, mösyö...

Kendi seslerini dinledi ve onlardan bir yanıt beklercesine, çevredeki evlere baktı.

Sonra şapkasını çıkardı, iyice eğilip, iyi geceler diledi, döndü ve bir sokağın karanlığına daldı. Üşüyorum. Rıhtım merdivenlerinden çıktım. Deniz kayalıklar arasında dümdüz ve siyah uzanıyordu, gece göğüne karışıyordu.

Koyun yay görünümünde, Atlantik, üstündeki boşluğu sey-

reden karanlık göz gibi duruyordu.

Bakışını izledim. Başımın üstünde, dalga tepelerinde duran sayısız keskin ışık keşfettim. Ve aşağıya bakıp, sakin hışırtıyla karaya çıkan gece göğünü gördüm önümde.

Bu akşamdan beri Etretat caddelerinde ve kaldırımlarında adımımı güvensiz atıyorum. İstenmeyen bir kişinin serbest gidişi olamaz, ancak gözlenen bir çıkışı vardır. Buradan hareketi için, hazırlık yapıp yapmadığı, sabırsızlıkla bilinmek istenir.

Vatinel, bana karşı tavrını açıkça değiştirdi. Sormuyor artık, mektupları götürebilir mi diye. Kahvaltıda Chablis bardağı yok artık. Katherine ve Chiri ile birlikte kendi akşam yemeğine çağrı da yok.

Onun ihmalini iki kadın telâfiye çabalıyorlar sanki. Katherine, yemekten sonra dondurma porsiyonumu daha büyük koyuyor, Chiri, gazeteyi bandajından çıkarıp, açık biçimde koyuyor kahve fincanımın yanına. Katherine, ütülü gömleklerimi artık yatağın üstüne atmayıp, dolaba asıyor. Taş toplayan kadını seyretmekten dönünce. Chiri otelin kapısını açıp beni karşılıyor. Vatinel bundan hoşlanmıyor. Onunla kadınlar arasındaki tatsız havaya katkıda bulunuyorum.

Dün de akşam yemeğinden sonra, "artık" çek kabul edemeyeceğini, vaktinde tedarikli olmam için, bunu şimdiden bildirildiğini, söyledi.

Kuşkusuz, beni başından atmak istiyor, ne kadar tez olursa, o kadar iyi onun için. Dün elim gitti geldi, nerdeyse bavulumu hazırlayıp, Etretat'ı terkediyordum, başka hiçbir söz etmeden, saçma bir umudun anısıyla.

Gazeteyi bu sabah şöyle bir göz gezdirdikten sonra, kalmaya karar verdim -direncimi denemek için değil, hayır, birkaç haber bile, kalkıp gidebileceğim bir yerimin olmadığını bana öğrettiği için: Bireysel mutluluğumuz da, tasarlanmış kollektif mutsuzluk tarafından parçalanıyor.

Duchemin'i aradım, işyerinin avlusunda, bir arabanın içine eğilmiş olarak buldum. Elektrikli süpürgeyle uğraşıyordu. Söverek çıktı. Yanında çalışanlar ya gangaster, ya ahmakmış.

Şuna bakın, mösyö! Sözde temizlendi bu araba, kül tablası taşıyor!

Bürosunda sakinleşti, o günün postasını sanki içinde konuşmamızı ilgilendiren bir haberin olması gerekirmiş gibi, elden geçirdi.

Söze girdim: Sizi aramamı istemiştiniz. Ama bugün sizin için uygun değilse, başka bir zaman gelirim.

Yok, yok, iyi oldu da geldiniz. Delamare, size konuyu anlattı mı? Tabii anlattı.

Yöredeki turizmin durumu, işsizlik ve hükümetin işe yaramadığı üzerine yorumlarla çok dolambaçlı bir biçimde, onun ve Vatinel'in durumuna anlayış göstermem dileğine geldi ve ikisinin tasasını, Almanlara karşı bir duygu olarak görmemi istedi. Bu işe para yatırılmış ve şimdi de, gerçek olmuş olmamış, Violette'nin köyünde, bu iş için görüşmeleri yokuşa sürebilecek söylentilerin ortaya çıkmasından tedirginlik duyuyorlarmış.

Beni, kısa sürede başarıyla sonuçlanmasını beklediği görüşmeler için, rahatsız edici son etken olarak nitelemesine karşı çıkmadım ve onu rahatlatmak için ne yapabileceğimi sordum; oradan da, Delamare'in verdiği öğüdü dinledim: Yalnızca benim buradan gitmem, taş toplayan kadının huzursuzluk duymasını, dolayısıyla işi başarısız kılacak etkisini kullanmasını önlermiş. Bu işi başarısız kılacak etkisini kullanmasını önlermiş. Bu işi bozmak, benim amacım olamazmış.

Kadının öyküsünü bilip bilmediğini, sordum.

Duchemin, omuzlarını kaldırdı. Hey Tanrım, böyle zavallı, aklı karışmış bir kadının ne öyküsü olurmuş!

Ama savaştan sonra bir Alman'la birlikte yaşadığı doğru, değil mi?

Evet, öyle deniyor.

Biliyorum. Adını da biliyorum.

Öyleyse, gereğinden fazla şey biliyorsunuz, mösyö, dedi Duchemin. Size bir öneride bulunmak istiyorum. Benim arabalarımdan birini alın, tabii bedava, birkaç gün etrafta gezin, Calvados'ta dolanın. Ve etrafı yeterince gördükten sonra, sizi aralıkta, düşündüğümüz gibi, Le Havre'ye götüreyim ve Paris'e giden ilk trene bindireyim. Cömert bir öneri değil mi?

Bayıldım.

Biliyordum! Ayağa kalkıp, elini uzattı.

Yok, yanlış anlıyorsunuz beni. Durumum - ya da hepimizin

durumu - şimdi içinde bulunduğumuz durum olmasaydı, önerinizi seve seve kabul ederdim. Ama içinde bulunduğumuz durumu, sizden daha değişik değerlendirdiğim için, üzgünüm.

Tatmin olmadığımı anladı yalnızca. Kolu masaya düştü. Alçak sesle konuştu: Almanları hep zorla mı ikna etmek lâzım?

Bürosunun camekânlarından çıktım, parlak arabalar arasından avluyu geçtim ve büyük kapıdan, sinik, gizlenme arzusuyla caddeyi boyladım.

Otelin terasındaki sıra sanki beni bekliyordu. Koyda Violette salınıyordu. Onun ve benim bir gücümüz yoktu ve olmasını da istemiyorduk. Turizmden bize neydi, paralarını değil, içine tatil evleri doldurmak istedikleri yeryüzünün, tehlikede olduğunu kafalarına hâlâ dank etmemiş insanların işlerinden bize neydi? Girişimcilerin, artık bize verilmeyen bir zamanı hesaba kattıkları için, peşinen başarısızlığa yargılı değilmiş gibi, bütün tasarılar, artık çoktandır gününü gün etmenin, günü doldurmanın yatırım yapmanın yetmediğini anlamışların işlerinden bize neydi?

Niçin gidemediğimi Duchemin'e anlatma fırsatını kaçırdım mı? Sanki sonsuz bir gelecek varmış da, işte bu düşünceyle yaşadıkları için, o geleceği mahvettiklerini bilmeyen, hep ileriye doğru yaşayan insanlar karşısındaki ikna gücümden kuşkuluyum. Duchemin gibi biri, diyelim, beni dinlese bile, Vidette'nin taşları aramasını anlamadığı gibi, beni de hiç anlamayacaktır. Belki kadının niçin aradığını, o benden de iyi bilmektedir. Ama bu bilgisini kullanmıyor. Aptal olduğu için değil. Bildiği şeyi benimsemek istemiyor. Yaşam tasarımına uymuyor bu, namuslu ve başarılı kendi mesafesini yürümenin, ardından iyi bir insan olarak yaşadı, diyecek çocuklar bırakmanın yettiği yaşam tasarımına uymuyor. Ardında kimse kalmayacağı düşüncesi, bu yaşam tasarımının sınırlarını öylesine aşıyor ki, orada böyle düşünceye yer yoktur - onunla birlikte, böyle bir düşünceden söz edene de.

Yok, Duchemin beni anlamaz ve bana süre tanımazdı. Tıpkı, o ve onun gibilerin, Heinz Ulrich'i de saklamayacakları - daha da kötüsü - onu ele geçirip, ihbar etmek için evlerine sokacakları gibi, resmi makamlarca uzaklaştırılsın ve dünya tekrar-

dan bir parça daha huzura kavuşsun diye.

Etretat içinde "Plaj" yazılı tabelaları izlerken, Duchemin'e kin duydum. Rıhtım korkuluğu boyunca sırama doğru yürüyüp, ötede Falaise d'Aval'ın gölgesinde taş toplayan kadını görünce, kinin yerini, Duchemin'lerin bizim ikimize hiçbir zaman erişemeyecekleri, kibirli inancı aldı -bizi, ileriye dönük tasarımlarından söküp atmak için, hangi yöntemlere başvururlarsa vursunlar. Tahayyülün yerini sonra, Heinz Ulrich'in burada Duchemin'lerden birine değil de, Violette'ye rastlama talihi için duyduğum gönülborcu aldı.

Talih? Yoksa, sevgilileri düşman ailelerine ayırmak, savaşta baba ile oğulu rakip cephelere bölmek, çocukları ellerinde olmadan ana babalarının katili yapmak, kendimizi güvende duyumsadığımız yerlerde bize tuzaklar kurmak gibi oyunlardan zevk alan rastlantının özel bir laneti mi?

Alman askeri Heinz Ulrich'in esenliği hemen, daha bunun kendi geleceğini belirleyecek bir duygu olup olmadığını anlamadan, tutuklu olma duygusuna dönüştü. Tedirginliği büyüdükçe, kalıbının içinde çalkalanıp durdukça, bir yemek için bile iskemlesinde rahat oturamayacak duruma gelinceye dek ve kendisini saklayan kadına dışarıyı anlatmasını yasaklayacak, birkaç hafta önce ne kadar ısrarla dışarıyı anlatmasını istediyse, aynı şiddetle bunu yasaklayacak duruma geldikçe, kadın da adamın, ikisini tehlikeye atacağını, aynı açıklıkla görmeye başladı.

Bu konuda konuşmak zorundaydı. Bu zorlu bilgiyi birisiyle paylaşmak gerekiyordu. Her defasında yeniden bir gün daha zaman tanıyordu kendisine kardeşinin dönüşü için. Ve Alman hep uyarılarının dışına çıkıyordu, geceleyin bahçeye, tarlalara; bir yerde bir köpek uluyunca, kendini yere atarak; sanki hâlâ savaş varmış gibi, arazide siper arayarak.

Bir pazar ayinden sonra, papazı mutadı üzre bara gidip köyün erkekleriyle bir bardak kırmızı şarap içmekten alıkoydu ve konuşma ricasında bulundu. Yok, günah çıkartmak değil, salt konuşmak istiyormuş.

Kilisenin nemli levazım odasında adamın karşısına oturdu, ruhaninin köylü yüzüne sınayan bakışını dikerek, anlamaya çalıştı, acaba sol şakağından başlayıp özenle saçının kalan tek tu-

tamını kelinin üzerinden geçirdiği yuvarlak beyaz başının içinde, insanın düşmanlarını da sevmesi düşüncesine yer var mıydı, yoksa nemli, açık gri gözlerinin ardında "düşmanla işbirliği" yargısına mı varacaktı.

Papaz, saygılı bir beklenti içindeki ardında sınırsız bir talaşı gizliyordu. Genç kadını hakkında söylenenleri biliyordu. Onunla baş başa görüşmek istediğine göre, günah çıkartmaktan çekindiği ve belki de papazı dayanılmaz sıkıntıya sokacak bir durumla ilgiliydi bu.

Kadın, başını eğmeksizin, papazın tırmanan bakışına dayandı. Konuştu: Bir Alman'ı evimde saklıyorum.

Tümceyi bir çırpıda salıvermişti. En iyisi, olduğu gibi geriye çekmek isterdi, öylesine derin içini çekti. Dört sözcük duvara çarpıp kırılmış, ayin cübbesinde yitmiş, gümüş kupanın içinde toplanmıştı.

Papaz, sanki ilk kez buraya girmiş gibi, levazım odasında etrafına bakındı ve duvardan çıkacak bir suratın kendisine şunu söylemesini bekledi: Burada, tümceleri sündürüp, anlamlarını değiştiren garip bir yankı var.

- Evinde bir Alman mı var?

Violette başıyla onayladı.

Ruhani, kendisine iki kez söylenenin doğruluğuna karar verdi, ellerini masanın üzerinde kavuşturup sordu:

- Hangi mezhepten?

Violette yanıtladı: Kendisine sormadım.

- Herhalde Yahudi olamaz, dedi papaz ve bir dertten kurtulmuş göründü.

Yumuşak sesli bir "kızım"la başlayan, Alman'la günahkârane bir birleşmeye gidip gitmediği sorusuyla horlanmayı da sessizce sineye çekti.

Ne Alman istemiş bunu, ne de papazın söylemek istediği şeyi, ona kendiliğinden sunmuş.

Ruhani ikinci büyük dertten kurtulmuştu. Artık yüreği rahatlamış olarak, kilisenin akıl veremeyeceği yaşam durumlarının olamayacağını, anımsadı. Heinz Ulrich hakkında bilgi aldı ve Violette'nin, ne Alman'ı ne de kendisini tehlikeye sokmak istediğini söyleyip, resmi makamların işe karıştırılmaması koşulunu sessiz kabul etti.

Kadın yine, bilmeksizin, güç dengeleri oluşturdu. Papaz, içinden Alman'ın hiç olmazsa bir katolik olmasını umdu, o zaman bildirim mecburiyetinden bazı istisnalar yapabileceğini düşündü.

Hayır, bu durumda ne yapmak gerektiğini, kadına söyleyemezmiş. Önce piskoposla görüşmesi gerekirmiş. Yalnız ondan, evinde bir adam bulunduğunu, bir asker, hem de Alman ve bunun da onun için özel bir sınav olduğunu aklından çıkarmamasını rica edermiş.

Bu ricayla kadını saldı ve kilisenin kapısında durup, kadının arkasından baktı, sırtından bir yük alınmış gibi değil de, yenisi yüklenmişcesine nasıl zorla köyün çıkışına yöneldiğini seyretti.

Karşıdaki bara gitmek için vakit geçmişti. Bu yüzden, papaz kilisesine döndü, kapıyı kapattı, baş kısma gidip diz çöktü ve bir ışık çakması için dua etti. Ama kemerli ön bölümün kurşun geçmeli camlarında çarmıha gerilen, kendi adına yazılanları yinelemeye yanaşmadı. Tanrı'nın soluk benizli hizmetkârı başını ona kaldırdı. Karmakarışık kafasının içinde dört savaş yılı, düşman askerlerini öldürdükleri için, kolay tövbelerle yükümlendirdiği direnişçilerin sayısız günah çıkartmaları vardı. İşgal güçlerinin dehşet ve mezalimi kafasının içindeydi ve yeniden oluşturulan yerel yönetimlerin bir Alman'a ne edeceklerini biliyordu. Makam odalarında, her biri sonsuzca eziyet çekmiş insanlar oturuyordu; şimdi acı ve horlanmışlıklarını hafifletmek istiyorlardı; bunca yılın eziyetinden sonra henüz hoşgörü ve bağışlamaya hiç yer vermeyen bir zafer duygusu içinde yüzüyorlardı; bu duygu öç almaya ayarlanmıştı - en acımasızı da, cani Alman beylerine hizmetlerini sunmuş kendi vatandaşlarına karşı... ve çok, pek çok kişi o beylerle birlikte yönetmiş, birlikte egemenlik kurmuştu.

Şimdi kalkıp, Alman'ı ele verse, kimse onu bu yüzden suçlamazdı. Ona yurtsever derlerdi. Çarmıhtaki ama şimdi papazın kafasından geçen bu onaya karşı çıkmıyor muydu? Pencereden aşağıya bakıp, ihanet ödülünden söz etmiyor muydu? Tanrı korusun! Hem de bir Alman'ı, Tanrı adına, takibe uğrayan biriyle aynı görmek ve onu, Tanrı'nın hizmetkârını, hainlik zanni altına sokmak, günahtı. Konu, gümüş lira ödülleri değil, Fransız ulusuydu. Ve şimdi Tanrı adına Alman'ı korusa, Violette bunu

kendisinden istese bile, asıl bu gerçek ihanet, daha büyük ihanet olmaz mıydı?

Secretville papazı, başaramamaktan korktuğu bir sınav karşısında duyumsadı kendisini. Her türlü spekülasyon, içinde boşanıverdi, birbirleriyle kesişti, düğümlendi, hiçbir dua onları bir düzene sokamadı. Sürüsünün iyi çobanı olmak istiyordu ve şimdi aralarında kurdun yaşadığını ondan gizlemeli miydi? En sevdiği kuzucuğu, kurdu korumasını istiyordu. Böyle bir duruma kimse hazırlamamıştı onu.

Sonunda doğruldu, dizlerini ovuşturdu, malzeme odasında bir bardak ayin şarabı içti ve sorunun daha çok dünya ile ilgili olduğuna ve işi belediye başkanının yetkisine bırakmak gerektiğine karar verdi. Günah çıkartma sırrıyla kendisine açıklanmadığına göre, istediği herkesle bu konuyu konuşabilirdi... Aynı zamanda belediye başkanına, kendisini akşam yemeğine çağırabilirdi, bunun iyi tarafı, belediye başkanıyla yemeğin ardından hafif çakırkeyif olmuşken konuşabilirdi, bu durumda da, Secretville başkanının sert kararlara hazır başını, yumuşak ve sabırlı davranışa kaydırabilirdi.

Kadın ve çocuklar odadan çıkarılıp da, adamlar masada başbaşa kalınca, papaz dolambaçlı biçimde, fidecideki genç kadına son derece nazik bir konuda yardım etmek gerektiğini açtı ve ancak belediye başkanı, kadının hamile olduğunu tahmin ettikten sonra, baklayı ağzından çıkardı.

Köyde, bir Alman'a hoşgörü göstermek? Hem de resmi makamların bilgisi dahilinde? Resmen gizlemek yani? İmkânsız!

Sözü hep Violette'ye ve bu yazgısına getirerek, Alman'ın sözcülüğünü yaptığına papaz kendisi de şaştı. Alman, yasal olarak ihbar edilirse, kadının akla gelmez, belki çaresiz bir harekette bulunabileceği uyarısına kadar götürdü cüretini. Kadına hiç değilse, biraz zaman bırakmalıymış. Bir zaman kadın da, kendisini ve bütün köyü berbat, saygın olmayan bir açmaza soktuğu, tek kurtuluşun Alman'ın tutuklanması olduğunu, anlarmış.

Zaman? Papazın zaman tanıma ricasını kırmak istemedi belediye başkanı. Bununla birlikte ondan son derece gizli tutmasını ve Alman'la konuşup, oğlanın kimin nesi olduğunu, yanında kâğıtları olup olmadığını ve gerçekten sıradan bir asker mi,

yoksa sonunda bir SS mi olduğunu, anlamasını bekliyormuş.

Tanrının hizmetkârını, gecenin karanlığında Violette'nin evine süzülürken ve ürkmüş kadından içeriye alınmasını isterken, kimse görmedi.

Sonra mutfak masasının baş tarafına oturup, Violette'nin Alman'ı içeriye ittiği kapı kasnağına gözlerini dikti, eliyle masanın köşesinde ona yer gösterdi ve uzun süren bir tereddütten sonra konuşmaya "oğlum" sözüyle başlamaya zorladı kendisini.

Heinz Ulrich, bakışını papazdan, karşısında oturan Violette'ye çevirdi. Kadının, bu bakıştan kaçmak için bir nedeni yoktu. Adam başını indirdi, kadınla arasındaki birlikteliğin bittiğini, bir üçüncü kişinin bilgisiyle parçalandığını biliyordu, yakında bir dördüncü kişinin - ve böyle devam edip gidecekti, tutuklanmasına kadar.

Papazın soruları karşısında direnmedi, künyesini uzattı ve maaş defteriyle kâğıtlarının yanında olmamasından duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Evet, katolikmiş ve mesleği de taşçılıkmış, babasının işliğinde.

İyi bir meslek, diye övdü papaz.Heinz Ulrich ne zaman tutuklanacak? Bu henüz sözkonusu değil. Ama kendisinin de düşünebileceği gibi, Secretville'de varlığı arzulanmıyormuş.

Pek tabii bunu anlayışla karşılıyordu. Ama kendiliğinden çekip gitmeyecekti, kaçmayacaktı, isterlerse gelip onu götürebilirlerdi. Direnişçilerin keyfine değil de, resmi makamların sorumluluğuna teslim edileceğinden emin olmak istiyordu.

Papaz güldü. Direnme örgütü çözülmüş. Kargaşanın ardından en hızlı düzene giren şeyin yönetim olduğunu bilmiyorsa, Alman Fransa'yı tanımıyor demekmiş ve onun hakkındaki karar zaten daha yüksek bir katta, sonunda Paris'te verilecekmiş başkenti anarken, ruhani, mutfağın tavanını işaret etti.

- Hiçbir karar verilmeyecek, dedi Violette.

İki erkek, kadına şaşkın şaşkın baktı. Kadın ayağa kalktı.

Onun evinde, ondan başka kimse bir karar veremezmiş. Kim isterse gelsinmiş Paris'ten, kapıyı kilitli bulurmuş.

Papazın karşı gelmeleri, en babacan sesini kullanması hep boşuna. Kız bu oyunda yoktu, yüzünde kenarları keskin kırmızı lekeler vardı, açık seçik biçimde, piskopos bile gelse, gerçi onu

kabul edeceğini ve kendisi için dua etmesini isteyeceğini, ama piskoposun evi yine tek başına terkedeceğini, söyledi.

Günaha girmemesi için uyardı papaz.

Violette, bir günah işlediğini sanmadığını, söyledi karşılık olarak.

Ne de olsa bir katolik olan ve mesleği icabı kiliseye pek de uzak sayılmayacak bir askerin, künyesini avucunun içinde tutmasına karşın, dışarıya çıktığında papaz, başarısızlık duygusu içindeydi.

Bu gece Violette kendini elma şırası ve kalvadosla uyuşturdu. Alman'ı ambara bırakmadı. Kendi odasına çekti.

Ertesi sabah kilisede günah çıkarttı.

Papaz, durumun elinden kaymakta olduğunu anladı; Violette'nin pişmanlık duymadığını, hatta evlenmekten söz ettiğini, ürpertiyle dinledi. Evet, uzun vadede bunu düşünüyormuş bütün dualarına karşın, erkek kardeşi dönmez ve babası bir daha ortaya çıkmazsa. Uzun vadede fidanlık için bir erkeğe gerek varmış ve o zaman Alman'ı şimdiye kadar tanıdığı herkese yeğlermiş. Dün akşam adam kadını değil, kadın kendisi onu odasına götürmüş.

Papaz şaşkın, düşünmek için zaman istedi: Tövbesini iyice tartması gerekiyormuş. Violette kendisini Alman'a böylesine bağlanmış hissediyorsa, o zaman aslında yeni bir durum meydana gelmişmiş.

Bağlanmış hissetmiyormuş kendini, diye itiraz etti kadın.

Hamile kalabileceğini düşünmüş mü, diye sordu.

Evet, bunu biliyormuş.

Yine de kendisini bağlanmış hissetmiyor muymuş?

Bu, ufkunu artık aşıyordu ve kadını her halde üç kez Ave Maria duasını okuması ödeviyle saldıktan sonra, tekrardan Tarı'sının önünde diz çöktü, kadının gururunu kırmak için kendisine güç versin diye, yüksek sesle duaya başladı. İçindeki ses ona cesaret vermiyordu. İçine mavi ve gri, kurşun geçmeli parçalardan yapılmış çarmıhtaki gövdenin yerleştirildiği yüksek pencerede yağmur patırdıyordu. Kilise damındaki bir delikten yerdeki taş başamağa damlalar düşüyordu.

Eski tahta sıralar gıcırdıyordu. Papaz, kilisesinde kendisini yabancı hissediyordu.

Papaz ve belediye başkanı, Violette'ye bir hafta süre tanımak için, bir kez daha anlaştılar; bir kez daha karşılıklı kesin gizlilik kararlaştırdılar.

Ama şarap içerken belediye başkanı, karısına karşı, onun aklının ermeyeceği politik bir sırra sahip olduğunu söyleyerek kurum sattı; ama uzun sürmedi, karısı öğrendi ve bir mezar gibi suskun kalacağına söz verdi.

Oysa ertesi gün fırıncı kadın rahatsızlandı. Ve belediye başkanının karısı, koşup ona bacaklarında toplanan suya kesinlikle çok iyi gelen bir merhem götürürdü. Böylece, haber tezgâhın üstünden börek, çörek, ekmekle birlikte bozuk parayla satıldı ve el ağza siper edilerek, kısa zamanda sırdaşların sayısı, Secretville'in nüfusunu buluncaya dek, herkese emanet edildi. Violette'nin evinde bir SS saklanıyormuş, sarışın ve eski Normanlar gibi, iri yarıymış, kadının her gün arzularına teslim olmak zorunda kaldığı, kaba bir herifmiş.

Sebze almaya kimsenin gelmemesine, raslantı diye aldırmadı. İki gün hiç müşteri uğramadı. Üçüncü gün, traktörleri, at arabalarını ve bisikletleri tamir eden genç demirci Guerin'in anası kapıyı çaldı ve eve daldı, köyde nelerin konuşulduğunu anlattı, satın aldığı pırasaları torbasında saklayıp, Violette'nin evini arka kapıdan terketti.

Ekmek almaya gidince, ekmekçi kadın güleryüzlüydü, savaş günlerinden kalan borçların yazılı olduğu bir kâğıdı uzattı ve yaşamak için kendilerinin ihtiyacı olduğunu söyleyip, lütfen lütfen bir an önce kapatmasını istedi.

Böylece Violette, henüz sağlanmış barışta, yeni bir düşmanlığa hazır olma zamanının geldiğini anladı.

Birlikte geçirdikleri geceden sonra, ilk kucaklaşmalarının arkasının geleceğine dair kadından hiçbir işaret almadığı için, yeniden ambarda yatan Heinz Ulrich'e olan biteni açma cesareti yoktu. O gecenin sabahı ondan çok önce kalkmış ve adam uyanıncaya dek bahçede epey çalışmıştı. Sonra mutfakta çamaşır kazanını ocağa koyup, kahvaltıdan kalan tabak ve fincanları yıkamak isteyen Heinz Ulrich'i bulaşık yerinden uzaklaştırmıştı. Adam onun yanında durmuş ve yüzüne bakmasını beklemişti. İçinden kadına dokunmak istiyordu. Ama kadın öyle gergin ve bulaşığa dalmış duruyordu ki, geceleyin kadının sarhoşluğun-

dan yararlandığını sanmasından korkuyordu ve şimdi de, adamı kendisine çekip gövdesine sarılmasını ve kendi yüzünü bu gövdeye gömmesini unutmak için, zamana ihtiyacı olduğunu düşünmesinden çekiniyordu. Gece kadının ışığı söndürmemesine şaşmıştı; ama soyunurken, kadının kendisine değil de, çıkarıp koyduğu giysilere baktığını ayrımsamamıştı. Kardeşinin giysilerine.

Söylenti, Secretville'de dolanıp durmak, sarmal sarmal yükselmek, Alman'dan bir canavar, Violette'den de annesinin tam bir kopyasını çıkarmak için, bir hafta yetti.

Pazar ayininde papaz, en iyi niyetle, İsa ile günahkâr Maria Magdalena üzerine vaız verdi.

Her zaman yanında oturanlar yine ayine gelmelerine karşın, Violette sağındaki ve solundaki yerlerin boş kaldığını gördü.

Sonra kapıda, selam verdiği bazı kadınlar başlarını çevirdiler. Adamların bakışları üstünden aşağıya kayıyordu.

Evine gelip, caddeyle evin kapısı arasındaki ara yola saptığında, düşmanlığın zafer kazanmış olduğunu biliyordu.

Birkaç delikanlı ayin sırasında, söylentiyi saptamak ve gerçekten varsa, Alman'ı köylerinin tarihinden uzaklaştırmak için, yola koyulmuştu.

Alman askerleri tarafından kendisine işkence edilen ve geri çekilme karışıklığı içinde kurtulup kaçan bir direnmeci, başı çekiyordu.

Heinz Ulrich, Violette'nin evde olmadığı zamanlarda hep yaptığı gibi, mutfak penceresindeki yerini almıştı - buradan ta aşağılardaki otele kadar caddeyi gözlemek mümkündü ve adamları görmüştü. Kararlı adımları hiçbir kuşkuya yer bırakmıyordu: Hedefleri oydu. Evdeki olası saklanma yerlerini beğenmeyerek, arka kapıdan bahçeye koşmuş, bir an oradaki kulübeyi aklından geçirmiş, ama sonra evin duvarındaki tavşan kümesinin altına, yere sinerek, önüne birkaç tutam yem samanı çekmiş ve adamlar evi arayıp kulübenin altını üstüne getirinceye ve bu arada birkaç kez saklandığı yerin önünden geçip gidinceye kadar orada kalmıştı. Sonunda, ardındaki evde nasıl öfkeyle gürültü patırtı ettikleri ve sonra vazgeçip söve söve caddeye doğru uzaklaştıklarını işitmişti.

Violette eve girdiği zaman, yalnız olduğunu duyumsadı.

Dolaplı saat yere devrilmiş, sarkacı kırık camından dışarıya fırlamıştı.

Geçip bahçeye çıktı, etrafına bakındıktan sonra eve döndü, dar merdivenden ambarlığa gitti, bıçakla yarılmış yatakları gördü. Tekrar girişte darmadağın edilmiş odasını, kopartılmış perdeleri, yana yatırılmış tuvalet masasını ve devrilmiş yatağını seyretti.

Alman'ın saklandığı odadaki dolap açık duruyordu.

Mutfaktaki masada, Heinz Ulrich'in çalıştığı ders kitabı açık kalmıştı.

Aramayı bıraktı, ortalığı topladı, mutfak masasına oturup günün bitişini seyretti.

Daha sonra bir bardakla kendisine kalan yarım şişe kalvadosu aldı. İçti, kendi sağlığına kaldırarak içti, ısınıncaya, evden gecenin karanlığına çıkarken yün örtüyü sırtına almayı unutacak denli ısınıncaya kadar içti, ağır, sonra hızlı, koşarak köy yolundan aşağıya gitti ve havanın yıprattığı gri çizgileri parlar görünen anıtın yanında durdu. Eliyle taşı yokladı ve sırtını askerin geniş paltosuna vererek, önce mırıldanıp, sonra yüksek sesle ve sözlerin üstüne basa basa Marseillaise'yi söylemeye başladı.

Sesi, evlerin ıslak parlayan arduvaz duvarlarına, kapalı pencerelerine vuruyor, marşın kan kokan bütün koşukları, meraklı ve hiddetli yüzlerin kaldırdıkları perdelerin altından dışarıya baktıkları pencerelere, yatak odalarına sızıyordu. İnsanlar birbirlerine, annenin huyunun kızına da geçtiğini fısıldıyorlardı, annesinden de kötü, her zaman tahmin ettiklerinden de kötü, bu paçavra, bu karı tutup, vicdanı rahat herkesin kutsal uyku saatine, şimdi, özgürlük marşını, suskun yıllardan sonra yeniden kazanılan bu şarkıyı, pisliğe batırıyordu, dayanılmaz biçimde yüksek sesle, bütün ezgilerini doğru okuyarak; malum orospuların müzik damarı kuvvetlidir.

Violette, yay gibi keskin ayın şarkı söylediğini duydu, onun sesiyle kendi sesinin nasıl buluştuğunu duydu, ikisinin Marseillaise'yi söylemeye hakları vardı, barış vardı şimdi ve barış, dört yıl sustuktan sonra yeniden şarkı söylenebilir demekti, yatak odalarında dinlesinlerdi işte. SS'den değil de, kimden öğrenmişlerdi, evleri basmayı, yatakların kutsallığını kirletmeyi, in-

sanları yok etmeyi.

Bu, Violette'nin saatiydi. Marşın koşuklarıyla kendinden geçiyordu. Şarkı söyleyen kadın, anıtın kaidesinde oturuyordu, perdeler sallanıyordu, pencerelerin arkasında uykular kaçmıştı artık. Erkekler sigara içiyor, kadınlar söyleniyorladı: Bir şey yapsana.

Boş alanda yükselen anıtın dibinde Violette küçük kalıyordu.

Kardeşim geri dönmeyecek, dedi. Kendi kendini, kardeşinin geri gelmeyeceğini söylediğini işittiği yerden fırladı. Başını askere doğru kaldırdı, yukarda ayın taç gibi üzerine konduğu miğferin altında yabancı, yatıştırıcı bir yüz gördü.

Caddeden yukarıya koştu, anababa evinin önünden geçip, tarlalar, inekler ve dikenli çit arasında, bir zaman önce Alman askerine ilk kez rastladığı ve elindeki taşları düşünmediği yere geldi.

Şimdi karşısında kimse yoktu. Önünde düz, yokuş yukarı giden cadde uzuyordu, çayırlarda elma ağaçları dallarını sessiz uzatıyordu. Kardeşinin adını bağırdı. Kayınların uzak uğultusunda denizi duyduğunu düşündü.

Ama kendisi gibi, sahile yakın yerlerde yaşayan çok kişiye avuntu veren deniz, ötelerde, sarp kayaların yamacındaydı, daha sonra, bu gece tekrar ayakları evi bulduktan sonra, yatağını yapıp düşünde sarıldığı Heinz Ulrich'in izinden gideceği yerde. Ve onun sarmalamasıyla gece masasında duran haçı unuttu ve onun ağırlığı altında martılardan gizlendi. Sabahleyin kardeşinin artık geri gelmeyeceğinden emin olarak uyandı.

Heinz Ulrich, sanırım, bildiği birazcık Fransızcayla dört haftada ancak sınıra bitkin varmıştır, sonra Almanya'daki evine.

Yurdu, yıkılmış, harap bir kentti. Bir uçtan öbür ucu görülebilen. Moloz yığınları arasındaki sokaklar, bisikletiyle arabalardan kaçtığı caddeleri ona anımsattı. Tuğla tümsekleri ardında duvarlar, oyuncak evler gibi açılmış konutlar yükseliyordu. Hepsinin üstünde de ilk yazın sıcağı tozuyordu.

Yanmış evi buldu. Moloz yığınların yanında taş testeresiyle kesilmiş taşlar.

Anababasının molozlar altında kaldığını sanıp, iki gün boyunca kazdı, geceleri artık alışık olduğu gibi, yıkıntının ardındaki bahçede açık havada yatıyor, kilerde bulduğu konservelerle besleniyorken, tanınarak Amerikan polisi tarafından tutuklanıp ifadesi alındı. Sonunda kâğıtları verildi, hatta iş: Amiler, Hessen eyaletinde çıkan kumtaşından yaptığı küçük heykelcikleri beğeniyorlar, ondan Hitler başı yapmasını istiyorlardı, ama Hitler'in başını yapmak ona zor geliyordu; bu yüzden, ona kendi büstlerini yaptırma düşüncesi akıllarına geldi,o da bunu iyi kötü becerdi.

Durum iyiydi Arsayı toparlayabildi, aletlerini düzene sokup, direnişçi kadın ve erkekler adına, belediye binasının ayakta kalan tek duvarına asılan bir anma tabelası oyabildi. Ellili yıların sonunda tabelayı oradan indirdiler. Gömülecek kişi çoktu. Ama genelde tahta haçlar yapılıyordu. Ondan mezar taşı yapmasını isteyenlerse, bunu tereyağıyla ödemek zorunda kalıyordu, sigarayla, kahveyle. Alçakgönüllü bir refaha kavuştu, evi yapmayı düşünmeye başladı, para reformundan sonra kısa zamanda bir barakayla bir işliğe kavuşmuştu, MEZAR TAŞLARI, ANI LEVHALARI- ULRİCH.

CaddEler yine belirmeye başladı. Kent eski temellerinin üstünde yeniden büyüyor, gürültü artıyordu.

Ama oyma, kesme, bileme ve parlatma işlerini yaparken, kafasının içinde yayılan, zamanla geceleri uykusunu kaçıran, gürültü saçan bir sessizlik dikkatini çekmeye başladı.

Bu sessizlikte resimler ortaya çıkıyordu: Elma bahçesi, inekler, yukarda göz kamaştıran bir gök, Secretville'in göğe batan iğne gibi sivri kilise kulesi.

Fransa ile Almanya'nın ebedi düşmanlıklarını gömmek istediklerini, haberlerden öğrendi. D. kentinde yüksek bunker havaya uçuruldu. Luisenplatz'daki Ludwing Sütunu onarıldı. Heniz Ulrich, üç tekerlekli kamyonetiyle mezar taşlarını Orman Kabristanına taşıdı. Berlin'de işçiler parke taşlarını tanklara fırlattılar. İlk naylon çorap güzeli seçildi. Ve hâlâ taşçı, içinde bu tedirgin edici sessizliği duyuyordu.

Maden Birliğinin ne anlama geldiğini bilmiyordu, yeni parola olan Avrupa, kafasında bir imge yaratmıyordu, düşlerinden gecenin sessizliğinde bir tasarımın oluşmaya başladığını ve bu-

nun gündüz de devam ettiğini ayrımsayınca, ürktü, ülkenin yeniden yapılanmasında kendi katkısının zorunluğu olmadığı düşüncesine alışmaya başladı. Sonunda arsa, işlik ve evin getireceği parayı saptadı.

Sonra bir alıcı çıktı, artık taşçı, mermerci işliğinde bir cenaze levazımatçısı iş görecekti. Alıcı meraklıydı, Heinz Ulrich'in tasarılarını öğrenmek istedi, ona Fransa'ya DM ile gitmemesi öğüdünü verdi, İsviçre üzerinden dolanıp, parasını Frank'a çevirmesinin, Fransa'da daha çok işine yarayacağını söyledi.

Heinz Ulrich bu öneri için teşekkür etti. Deri bavullar, elbiseler edinebiliyordu, sınırdan geçerken doğru dürüst bir kimliği, parası ve eşyalarının arasında içi jambonlu ekmekleri vardı. Çıkış vizesi sormayı çoktan bırakmış olan Alman gümrükçüleri bakmadan geçirdiler, İsviçreliler onu bir iş adamı sayıp vize verdiler, Zürih'te parasını değiştirip, Fransa'ya devam etti, Paris'te Gare de Lyon'da indi, Saint-Lazare'e gitti, istasyonlarda ve çeşitli bankalarda İsviçre Frank'larını Fransız Frankına çevirdi, Le Havre'e geçti, oradan bir taksiye binerek, Secretville köy yolunun şoseye bağlandığı yere geldi. Büyük bir benzin deposunu yerleştirmek için çukur kazan bir küme işçinin çalıştığı Guerin'in işyerinden geçti, Meçhul Asker Anıtından geçip, köyün sonuna yöneldi, kapalı bulduğu fideliğe kadar yürüdü: Pancurlar sürgülenmiş, bahçede bel yüksekliğinde daladiken tarlaları, üzerlerinde beyaz kelebeklerden bir bulut uçuşmakta.

Auberge Loup méchant, diye güzel bir adı olan, ama bugün okul olarak kullanılan otelde, Violette'in Rouen hastanesinde olduğunu öğrendi. Yok, papaz bir yıl önce yukarda Manş sahillerinde bir yere atanmış. Hayır, fidelik çoktan beri kapalıymış.

Rouen'a kadar bir gün sürdü, bir yere yerleşti ve iki özel klinikte boşuna sorduktan sonra, nihayet bir kilise bakımevinin kapıcısı, Violette'nin adını duyunca, onayla başını salladı. Gelecek hafta, dedi kapıcı, Fécamp hastanesine nakledilecekmiş. Yoksa Heinz Ulrich, bir akrabası mı? Yadsımak istemediği için, başını salladı. Bir hemşire çağrıldı. Heinz Ulrich'in beklemesini rica etti hemşire.

Ve Violette- bir akrabasının onu ziyaret etmek istediği haberiyle ateşli yorgunluğundan sıyrılıp- hemşireden yatağın baş tarafını kaldırmasını rica etti; saçlarını kaldırmasının daha mı

iyi görüneceğini sordu; benzi çok mu soluktu, kardeşini korkutacak her şeyi önlemeliydi. Ve hemşire ruj sürüp, tüberkülozlu kadının dudaklarını belirgenleştirdi. Violette, gülümsemeyi denedi, yarı doğrulup oturdu ve yorganı düzledi. Şimdi gelebilirdi. Violette'nin heyecanı kendisine de geçen hemşire, kapıcı dairesine seyirtip, Heinz Ulrich'e genç kadının onu beklediğini bildirdi, ama yanında çok kalmamasını rica etti, hasta ateşli ve takatsizmiş, yakında Fécemp'a nakledilecekmiş- deniz havası son umut demişmiş doktorlar.

Birbirlerini tanımadılar.

Kadının gözleri pek parlak, pek koyu, pek büyüktü.

Adamın saç kesimi pek özenli, suratı pek dolgun. Pek kendinden emin davranıyordu.

Yavaş yavaş kardeşinin resminden kurtuldu, yavaş yavaş Alman'ı keşfetti.

Umut kırıklığı yavaş yavaş adamın bilincine işledi.

Fécamp'ta kendine geldi kadın.

Adam günlerce, kapaklı su savağının önünde bekleyen büyük balıkçı teknelerini seyretti. Düdük çalışlarının uzunluğundan, hamullerinin büyüklüğünü kestirmeyi öğrendi.

Violette, ona evin anahtarını verdi. Bir araba aldı, Fécamp'ta boyalar, hasırlar, tahta, harç malzemesi satın alıp hemen hemen her gün Secretville'e gitti.

Evi örümcek ve hamamböceklerinden temizledi, damı içten kapladı, dışta bozuk yerleri örttü, yağmur saçaklarının paslanmış yerlerini yeniledi, şömineyi sızmaz hale getirdi, pencere çerçevelerini boyadı. Çökmüş tavşan kümesini bahçede yaktı, daladikenlerini söktü, toprağı belledi, evin arkasındaki yer yer çökmüş yoldaki kırık tuğlaları yeniledi, çiti onardı. Bahar geçti. Yazın Fécamp limanında yine tek tük yatlar görülmeye başladı.

Ağustosta Secretville'deki evin önünde ortancalar açtılar, Heinz Ulrich, Violette'yi Citroen kamyonetine bindirip, birlikte eve gidebildi. Kadın, yol boyunca sustu. Evleri, çayırları, tarlaları seyretti, çavdar olgunlaşmış, kahverengiye dönmüştü. Bazen onayla başını sallıyordu. Mavi ve beyaz ortanca saplarına gülümsedi, Heinz Ulrich'in gelip kapısını açmasını bekledi.

Violette, boya kokan eve girdi, koridordan geçip arka kapıyı açtı, uzun uzun arıklanmış, bitki bitmemiş bahçeyi seyretti.

Mutfak masasını kurmuş, yerini almış, üstlenmeden geri çevirmek istediği bir övgüyü bekliyordu. Kadın odasına baktı, düzeltilmişti; küçük merdivenden ambarlığa çıktı, eskisi gibi kendi eşyalarını orada yerleştirmişti, yalnız sıkı sıkı kaplanmış, elektrik kablosu çekilmişti. Güvensiz adımlarla merdivenden indi, o zaman saklandığı odaya baktı, başını sallayıp, mutfağa döndü, oturup konuştu: Sağol. Hemen ardından da: Niçin?

Adam, olan biteni anlatmaya çalıştı. Almanya'yı, anababasını. Kadın, moloz yığını haline gelmiş bir kenti düşünemiyordu. Geçmiş aylar boyunca, ikisinin de artlarında kalan yıllardan söz açmamışlardı. Adam, bir kez D. Kentini anlatmayı denemişti. Kadın, onun sözünü kesmişti: Şimdi buradasın. Adam, kendisinin kaçmasından sonra nelerin olduğunu sormuştu. Kadın elini belli belirsiz havada sallayıp şöyle demişti: Ne mümkünse.

Şimdiyse, adam kararını ve bunun kolay olmayan gerçekleşmesini anlatıyordu. Biliyor musun, dedi, üzerinde mezar taşları yapılan bir arsayı kimse almak istemiyor?

Kadın güldü.

Burada, evde çalıştığı sırada, bazen kadınlar duruyorlarmış caddede. Onu seyrediyorlar, ama o selam verince, başlarını çevirip gidiyorlarmış. Yalnız Guerin ona yardımcı olmuş, araç gereçle ve sözlerin doğrusunu öğreterek. Bir banyo odası yapsak dedi.

Violette sustu.

Kilerden kırmızı şarap getirdi, masaya çörek koydu. Rouen'den dedi.

Önünde ekmek, bir topak domuzyağı, bir sürahi elma şırası, Alman askerini masada oturur gördü.

Adam, tabak çanağı özenle yerleştirdi, kendi beğenisine göre her şeyin tamam olduğuna karar verip, şarap bardaklarını ışığa karşı tuttu, bir gözünü denetlerce kıstı ve başını salladı.

Violette biraz süt rica etti, sütü getirip, üstte yüzen yağ tabakasını bir ufak kaba aktardı, şömine rafından bir fincan aldı. Viollette, dudağını sivriltip tavşan çöreğinden minicik bir lokma yedi.

Ayağa kalkıp, pencereye gitti, elini parlak sarı boyanın üstünde kaydırdı, Heinz Ulrich'e döndü. Neşeli bir renk, dedi. Tekrar pencereye dönüp, cama doğru konuşmaya başladı: Cad-

deye uzanan yola doğru, onun kaçışından sonraki yılları anlattı.

Köyde nasıl soyutlandığını, kilisede görmezden gelindiğini. Kadınların, onun da duyabileceği gibi, birbirleriyle fısıldaştıklarını, kardeşi her halde onun namussuzluğunu duyup, geri dönmüyormuş. Babasının ölüm haberini nasıl aldığını fırıncı kadının yorumuyla birlikte, işte şimdi ettiğini bulmuşmuş, öyle değil mi? Marsilya'da bir hastanede ölmüş, pek tabii kızının "ahlaksızlığından" tamamen habersiz, herhalde bir gemi bekliyordu, annelerini arayacaktı. Ondan da çok uzun zamandır mektup gelmiyordu. Ama Secretville'dekilere göre, babası Violette yüzünden ölmüştü.

Heinz Ulrich, onun yılları dışarıya, köye havale eden konuşmasını dinliyordu. Yvetot'a, ta Valmont'a kadar, sebze ve çiçek satmak için gitmek zorunda kaldığı uzun yolları anlattı.

Erkekleri anlattı. Pazaryerlerindeki kasaplar, kazançlarıyla içip sarhoş olduktan sonra, alış verişe yanaşıyorlardı, bazen bir çuval soğan ya da bir demet pırasa alıyorlardı.

Ticarete yatkınlığı, ona Secretville'de dost kazandırmadı. Anasına çekmiş, diyorlardı - ve onun hakkında söylenenler kızının da üstünde kalıyordu.

Ona mesafe koyuyorlardı, sıkıştırmıyor, kovalamıyorlardı. Secretville'de yaşama özgürlüğü vardı - hiç dokunmadan bir insanı ölü sayan bu modern özgürlük.

Evdeki eşyalarla konuşmaya alışmıştı. Akşamları şömine-deki ateşle konuşuyor ve yalımlardan, kardeşinin geri gelmesini istiyordu. Onunla ilgili olarak resmi makamlar yalnızca, son kez nerede savaştığını, hangi birliğe bağlı olduğunu bilmediklerini söylediler. Fideliğin tek mirasçısı olarak kayda geçebilmesi için, onun öldüğünü ilan etmeyi öneren mektubu yaktı.

Evin arkasındaki tavşanlarla, bitkilerle konuşuyordu. Delikanlıların baskınından ve Heinz Ulrich'in kaçmasından sonra, bir daha işlemeyen dolaplı saatle konuşuyordu.

Komik bir yaşlı kadın oldum, dedi ve ellerini arkasında pencere pervazına dayayarak, tekrar ona döndü.

Evimde insanlarla konuşmaya alışık değilim artık.

Elleriyle iterek, güvensiz üç adımda sandalyaya varıp çöktü. Yüzü terden parlıyordu, adamın kırmızı şarabına uzandı, bir yudumda hepsini içti.

- Uyumalısın, dedi adam.

Çiçeklerle süslediği odasına getirdi kadını. Kadın, vazoları dışarıya götürmesini rica etti. Ona hemen hastaneyi anımsatıyorlardı. İsteğini yerine getirdi, kadın yatağına oturdu.

Başka bir şeye ihtiyacın var mı? diye sordu. Kadın başını salladı. Dışarıya çıkıp, kapıyı kapattı.

Mutfakta kırmızı şarabın başına oturdu, sabahleyin Violette, onu masaya abanmış, başı iki boş şişenin yanına düşmüş halde buldu. Pencereden yakasına ışık düşüyordu.

Böylece günden güne birlikte yaşamayı, yavaş yavaş yağlı boya kokusunu yitiren evde daha iyi öğrenmiş olmalılar.

Heinz Ulrich'in odası ambarlıktaydı. Violette, çarmıha kardeşini soruyordu. Köyde dedikodu yavaş yavaş sustu. Alman paralı ve sevimliydi. Paris ve Bonn barışmak istiyordu. Ümitsiz başlayan bir şey, niçin iyi bir sona ermesin? Niçin Secretville'e barış olmasın? La guerre est finie, savaş bitti, her şey iyi olacak, her şey iyi olacak...

Taş toplayan kadını seyrederken, huzur bulmadığını biliyorum.

Nasıl güçlükle yürüdüğünü görüyorum ve içimde Heinz Ulrich'le ikinci karşılaşmasında, arzuladığım iyi, müşfik muratla, taş aramasının nedeni olan karanlık son arasındaki kör lekeyle karşılaşıyorum.

Bu öyküyü ne kadar iyi bildiğimi sanıyorsam, gelecek tasarımıyla bunun boşa çıkması arasında olması gereken çatlağı bulmaya çalışırken, hayalgücüm korkunç direniyor.

Violette, kayalıklar arasındaki bir düşün peşinde değil. Hoş bir kendinden geçmişlik içinde yürümüyor. Yüklenmiş olması gereken bir suçu güçlükle taşıyor. İçindeki yükün ağırlığıyla, gururuna sarınmış ve bu örtünün desteğiyle gidiyor.

Kalıbı her defasında bir taşa eğilip, onu inceledikten sonra, dalga doruklarının önündeki yüksek bir gölgeye karşı doğrulan belli belirsiz onuru, teknokrat peremecilerin şimdi işgal ettikleri yerleri, onun daha önceden adım adım geçmiş olması gerektiğini düşündürüyor; yeraltı nehri Aheron'u görmüş, yaşam sahilinde tekneye binmemek için karar vermiş olması gerekir, unutmamaya, tersine bu yanda taşların arasında kendisini sahile kadar sürükleyen nedenleri aramaya karar vermiş olması. Taşları

geri taşısa bile, olmamış kılamayacağı bir ölümün nedenleri. Ama Chiri, Falaise d'Amont'un tepesindeki Notre-Dame-de-la-Garde kilisesinin sunağı altınaki taşı gösterdiği zaman yalan söylememişse, Violette suçunun nedenlerini Tanrısına geri götürmek istiyor. O zaman taşların ağırlığının bağışlama yoluyla kalkmasını istiyor.

Falaise d'Aval'ın ucundaki sığınağın yanında durup kendini dinlediğini, görüyorum. Bu, hâlâ gözlerini batıya dikmiş duruyor. Bu Alman yapısını havaya uçurmak ne mümkün, betonun kalınlığı ebedi savaş için hesaplanmış, yukarda kayalıkların üstünde zeminleri biraz eğik kurulmuş dinamit tahmilleri gibi, hâlâ birer utanç anıtı.

Bizim orda memlekette yeni istihkâmlar kuruldu bile, dağların üstüne değil, içlerine şimdi.

Violette'nin taşları gözden geçirdiği gibi, Ahrtal'daki koruganı görebilmeyi isterdim. Belki de betonarme, kendisini tarihin yargısına sokan bir bakışı, insanların, taş odaların yaşamı değil de, ölümü korumaya yaradığını anlamalarından daha kolay kavrıyor. Füze rampalarının arazileri yerine, niçin yaklaşık üç bin seçilmiş hayasız için yapılmış bu azmanı işgal etmiyoruz, daha tasarlarken yitirmeyi kabullendikleri bir uygarlığı kurtarmak için büyük savaştan yaşayarak çıkacak hayasızlar için yapılmış.

Marienthal'e çılgınlığın ana kapısının önüne gidelim! İçeriye girip, loş ışıklarını, dayanıklı konservelerin bulunduğu stok odalarını, cenaze imha tesislerini görelim; asansörlerde katlardan aşağıya kayalım, küresel son imhadan canlı çıkılacak katlardan. Dışarda ateş fırtınaları uğuldarken, burada, akıllarının son ve en büyük kurbanı olan, kendilerinin son derece demokratik biçimde hazırladıkları apokalipsten kurtulmak için, son üstün insanlar toplanmış olacaklar.

Kendini beğenmişlikle sayrılıktan oluşan bu yapıya Violette'nin bir bakışı, korkunç bir kahkahayla bütün dağı sarsardı.

Hiç kimse, umutlarını buraya taşıyanlar tarafından kurtarılmayı istemez. Başka türlü hareket edemeyeceklerini konuşacakları bu yeri, biz ölecekler, bırakalım onlara, yavaş yavaş kızgınlaşacak duvarların arasında bırakalım birbirlerini karşılıklı beraat ettirsinler, affetsinler. Ve çocuklarının bakışlarını.

Bırakalım boşu boşuna dönengesinde dolaşan uyduları hakkında sinyallerini göndersinler, alo dostlar, alo düşmanlar, var mısınız daha, Mayday, hey Mayday, Mayday am Doomsday, cevap veren var mı?

- Okey, öyleyse artık hiçbir şey yok.

Bunların hepsi çoktan hesaba katılmıştır. Ve biz protesto ediyoruz... Belki ikna edeceğimiz herkesin ardında, suçsuzlar lejyonu duruyor. Betonun gücüne olan arsız bir inançla.

VI

İki aydan fazla yazmadım sana. Artık orada kalmadığım ve Vatinel'in de gelen postayı hemen geri çevirip çevirmediğini bilmediğim için, otele senden mektup geldi mi, onu da bilmiyorum.

Elma çiçeklenmesi bitti bitiyor. Şiddetli rüzgârda Calvados güneşli bir kar tipisi altında kalıyor. Caddelerde beyaz çiçekler solup, kenarlarından başlayarak pas rengine dönüyorlardı; rüzgâr, onları oluk taşlarının köşelerinde topluyor.

Vatinel'in benden alacağı kalmadı. Kalan çeklerle de idare etmem gerekiyor. Bazen, rıhtım kaidesinin dibinde, taşların üzerine çömeldiğim zaman, Chiri bana sokulup, bir paket sigara tutuşturuyor.

Şimdi tatilci olarak gelsen, ilk bakışta beni tanımazsın.

Bahar fırtınaları cilde hoş geliyor, sıcaklık veriyor. Sarp sahil yavaş yavaş, yaz ilerledikçe solacak olan, topraksarısı rengini alıyor.

Delamare, yağmurlu günlerde, onun kitapçı dükkânında yalanmama bir şey demiyor. Sanırım, burada benden nefret etmeyen tek kişi o.

Başımın üstünde bir çatının olmasını da ona borçluyum. Yeğeni, Maurice Quissonaille adında kırk yaşlarında bir adam, köyün üst tarafındaki rutubetli köy evinde bana bedava bir yer veriyor. Koyu görmüyorum, bununla birlikte, kocaman çiçekli mavi-kırmızı duvar kâğıtları, bir kaç parça eşyayı bastırır görünen bu küçük odada mutsuz değilim. Maurice, kartonlar içinde, yengeç, ıstakoz, langust ve büyük midye kabuklarını saklıyor, bunları boyayıp yapıştırıp yaz mevsiminde turistlere satıyor. Kışın rastgele işlerle geçimini sağlıyor, Duchemin'in arabalarını yıkıyor, kıyı tahkimat çalışmalarında yardım ediyor, küçük onarım işlerini üsteleniyor. Geçinip gidiyor ve yaşamından hoşnut görünüyor: Bu kuru herifte tek çekindiğim şey, sanki bir iç zorlamayla durmadan hareket halindeki çenesi.

Akşamları mutfakta Duchemin'in şoför okulu Peugeot'sunun boyasındaki çizikler, madam P.'nin evindeki tıkalı yağmur oluğu, Yport rıhtımında, dipten suların yükseldiği taşlar hakkında her türlü havadisi öğreniyorum.

Alman gazetesini de kestikten sonra, bundan kalan boşluk ıvır zıvır haberlerle doluyor. Yavaş yavaş Avrupa'yla, Almanya'yla, ya da senin dünya durumu dediğin şeyle ilişkim yok oluyor ve bunun yerini bir mikrokozmos alıyor. Maurice, benim kasaba gazetem. Sözlerine enseden gelen bir güçle hız vermek istercesine, yaşamında ne geçmişe ne geleceğe yer veren bu adamın, kendisi için daha mutlu bir ilkeyi keşfetmiş olup olmadığını soruyorum kendi kendime: Gününü gün eden, bilinçsiz, ama üstümüze abanan tehdit karşısında haklı olarak, bağışlanan her sabaha yeniden, en baştan başlayıp, her akşam sonuna gelen bu varlık.

Ben yanında yokken, kiminle konuştuğunu merak ediyorum.Küçük mutfağında bir çeşit düzen kurmaya çalışmamdan önce, evindeki bu pasaklılığın içinde nasıl yaşadığını da; getirmeye çalıştığım düzene karşı çıkmıyor, ama buna iyi bir şey gözüyle de bakmıyor. Kendi odasında büyük yengeç parçaları ve çağanozlar arasında, boya ve vernik buharı içinde, buruşturulup yatağın altına atılmış, katılaşmış çoraplar, yere fırlatılmış pis giysilerin ortasında bir mağarada gibi yaşıyor. O, her boş alanın üstüne bir şeyler koyması için kışkırtıcı etki yaptığı yığıcılar cinsine ait biri; bense, bildiğin gibi, bu yığıcılarla birlikte yaşarken, hep boş ve belirgin alanları savunmak için savaş veren, nerdeyse zorunlu sistemcilerden biriyim...

Evin, mutfak ve tuvalet dışında, tahtadan iki odası var, böylece Maurice ve ben birbirimizi fazla rahatsız etmiyoruz.

Odam tertipli, az eşyalı ve devamlı kartonlardaki kaynatılmış yengeç kabuklarından yükselen küf kokusuyla dolu.

Penceremden perişan bahçeyi görüyorum. Çalı çırpı arasında, Maurice'nin değerlendirmek için getirip, biraz parçaladığı, sonra unuttuğu paslanmış iki mofa duruyor.

O erken kalkanlardan, ben mutfağın bulaşık taşında yüzümü yıkarken, çoğunlukla ekmek almak için yolda oluyor.

İşte böyle nerdeyse iki aydan beri aramızda büyük bir kavga çıkmadan yaşayıp gidiyoruz. Yalnız yazı yazarken, beni seyretmesinden vazgeçirmem gerekti, o da benim günlerce yıkanma-

dan bekleyen bulaşık karşısındaki iğrentimi defetti.

Çok tutumlu yaşıyoruz. Oldukça az olan masraflarımızın yarısını hâlâ karşılayabiliyorum.

Günlerimi çoğunlukla sahilde geçiriyor, Violette'yi bekliyorum. Haftalardır görmedim onu. Mevsim başlıyor. Ve Violette, önceleri korktuğum, şimdi de kesin olarak bildiğim gibi, koy gezintilerinden vazgeçti. Yine de bekliyorum.

Violette'yi aramak ve öyküsünün bir türlü hayal edemediğim son kısmını sormak amacıyla bir kez daha Secretville'e gitmiştim.

Yine öğle sessizliğinde oraya vardım.

Anıt, mart güneşinde göz kamaştırıyordu. Kısa gölgesi, mezarlığa dönük basamaklara düşmüştü.

Julien'in orda olmaması, düş kırıklığı uyandırdı. Heinz Ulrich'in mezarında dal da yoktu. Çite gidip, birkaç çalı koparttım ve ismin üzerine örttüm.

Fidelik kapalı, pencerelerin önündeki pancurlar sürgülüydü.

Tütün Bar'da kimseye rastlamadım. Sahibine seslenişim yanıtsız kaldı.

Bunu öğle saati olmasıyla açıkladım. Yine de içimde belirsiz bir korku büyüyüp, eskiden Secretville'deki sessizliğin avuntu veren deneyimini bastırdı. Katılık ve yabancılık duyumsadım. Burada zaman geçmiyordu artık - sarkaç durdurulmuştu.

Köyün çıkışına doğru yokuşlaşan yolu metal gibi parlatan göz kamaştırıcı ışıkta, düşlemimde doğan ve canlanan Secretville sanki tekrar elimden alınıyormuş ve artık yalnızca yazılarda yaşayan geçmişin deposuna katılıyormuş gibi göründü.

Önce insanlar solmuş gibi.

Onlardan sonra, cansız maddeler görünümlerini yitirecek, sonunda bir serap gibi yok oluncaya, Secretville'i tanımış herkes tarafından unutuluncaya kadar gittikçe saydamlaşacak hiçbir haritada olmayan bir yer gibi. Tarih tarafından yadsınmış.

Guerin'in kulübesine gittim. Kendisini bulamayınca, onun için getirdiğim kalvados şişesini masaya koydum. Tam ona bir not yazmaya hazırlanırken, gölgesi kapıya düştü.

Ne istiyorsunuz, mösyö?

Armağanıma gözü ilişince, sesinin sevimsiz tonu hemen değişti.

Yine de bana bir iskemle sunmadı.

- Size o zaman da söylemiştim, bizi rahat bırakın, diye. Niçin uymuyorsunuz buna?

Violette ile konuşmak için geldim, dedim.

- O zaman Le Havre'e gitmeniz gerek. Belki kendisini orada bulursunuz, poliste...

- Tutukladılar mı?

Guerin güldü. Madam Ulrich'i tutuklamazlar, mösyö. Korkarım, madam Ulrich kendisi teslim oldu. Başka neyi bilmek istiyorsunuz?

Bütün cesaretimi toplayıp konuştum: Her şeyi.

Kalvados şişesini işaret etti. Bedeli bu mu?

- Hayır.

Kapıya gidip, dışarıyı gözetledi, loş odaya geri dönüp, bir iskemle verdi, durulama lavabosundan iki su bardağı alıp, mendiliyle kuruladı, masaya koyup ikisini de doldurdu. Sonra kendisi de oturdu.

- İnatçının tekisiniz, mösyö. Vo ilà, kendiniz böylè istiyorsunuz.

Yavaş konuşuyor, anılarındaki kırıntıları arayıp bir araya getiriyordu.

Dışarıda elma ağaçlarının gölgeleri büzülüp, ters yönde yeniden gövdelerinden çıkıyordu. Bazen anlatmasını kesen Guerin, kapıya gidiyor, emin olmak için caddeye bakıyordu.

Bitince, bardağını boşaltıp, parmakları arasında döndürmeye başladı.

Şimdi gidin artık, dedi. Ve bir daha gelmeyin. Burada köyde hoş görülmediğinizi, düşünebilirsiniz. Benim kapımdan çıktığınızın görülmemesine dikkat edersiniz, memnun olurum. Adım zaten yeterince kötüye çıkmış.

Öğleden sonranın ılıman ışığı havaya doluyordu, bal sarısı bir ışıltıyla.

Caddenin ortasından anıta doğru yürüdüm.

Bakkaldan çıkan bir kadın, beni görünce, durdu. İçinden yanlamasına uzun beyaz ekmeğin fırladığı çantası sallanıyordu.

Barın önünde iki adam duruyordu. Birinin eli kapı tokmağındaydı. Çekip cebine soktu. İkisi de bana doğru baktı.

Julien, sallanan telörgü kapıdan atladı, en alt basamağa oturup, dirseklerini dizine dayayıp, başını da elleri arasına aldı.

Yoluma devam etmek zor geliyordu.

Meçhul Askere vardım. Etrafında döndüm. İsimler ve tarihler oyulmuş kaidesine baktım. Aradığımı, kaidenin köyün çıkışına bakan yüzünde buldum.

Rüzgârın vurduğu tozdan birkaç otun bittiği yerin hemen üstünde taşta HU harflerini okudum. Ve yanında 1967 tarihini.

Guerin doğruyu söylemişti.

Birden Julien karşıma dikildi, bacaklarını ayırıp, ellerini beline dayadı ve yüzüme bağırdı: Defol! Casus! defol!

Etrafıma baktım.

Kilisenin karşısına gelen cadde ve kaldırımda toplananlar sadece birkaç kişi olsa da, bütün köy ayaklanmış gibi geldi bana. Beni düşmanca gözetleyenler belki otuz kişi vardı - yüzlerce kişinin bakışları üstüme yönelmiş gibi göründü.

Ünlü Alman- Fransız barışmadan eser yoktu. Düşman bendim. Sayıları çoktu ve benden gelen tehdidi defetmeye kararlıydılar.

Sakin ve yavaş yürümeye gayret ettim.

Arkamda Julien'in hafif adımları.

Guerin'in benzin sütununun yanından geçerken, yine bağırdı: Casus, defol. İnce çocuk sesi, kahramanlık pozuna uymuyordu. Ama bu deneyin, yaşam boyu anısında kalacağını düşündüm: Başkası karşısında egemenlik duygusu.

Şosede fazla beklemem gerekmedi. İçinde gençler bulunan pas tutmuş bir Peugeut 404 durup, beni Etretat'a aldı. Yolda onlarla ne konuştuğumu unuttum. Yalnızca Rouen'li oldukları aklımda kaldı.

O zamandan beri koydaki taşlarda günlük yürüyüşlerimde çocuklar peşimden koşup, herhalde perişan giysilerim yüzünden, anlamadığım alaycı sözlerle seslendikleri zaman, hâlâ Julien'in bağırışını işitiyorum.

Kafamın içinde sahili dar şeritlere böldüm, mümkünse her gün bunlardan birini baştan sona yürümeye çalışıyorum.

Güneşli günlerde, hasır, havlu ve şişme yataklarını, işgalci bir biçimde yayan ve soğutucu kapları, torbaları ve yazlık iskemleleriyle taşları bakışıma kapatan turistler rahatsız ediyorlar. Çok azı, havlularının ucunu kaldırıp altındaki taşlara bakmama anlayış gösteriyor. Nazik olanlar, bir şey mi kaybettim, diye soruyorlar. Evet, diyorum o zaman.

Soğuğun gelip, sahili yine boşaltacağı güze kadar, elimde avcumda olanın yeteceğini umuyorum.

Violette'nin koya döneceği umudunu yitirdim.

Guerin'le konuştuktan sonra, onun buradan gitme nedeninin kendim olduğunu bilmem gerekmesine karşın, onu yine buraya çekmek için, törenlerime yeniden başlamıştım. Taşların üzerindeki yürüyüş çizgilerini, durağa gidişini izlemiş ve antikacıda beklemiştim.

Böylece, yaklaşık bir ay geçirdim. Bilincinde olmadan, üstümü başımı ihmal ettim, ta ki bir akşam otel mutfağının önünden geçerken Vatinel'in karısı Katherine'ye, zemin kattaki lokanta açılmadan Alman'ın burdan yok olması lazım, diye seslendiğini duyana kadar. Müşterileri ürkütüyormuşum.

Traşsız ve uzun saçla kendimi daha sağlıklı duyumsamama karşın, gerçekte yalnız yüzüm değişmedi. Bütün vücudum eski halini yitirmiş görünüyor ve herhalde başkalarına hasta biri etkisini yapıyor. Tabii bu, otel lokantası için hoş bir şey değil.

Yalnız Leleu'nun dar uzun bistrosunda rahatsız etmiyorum. Ama onun ucuz midye yemeği bile, artık tasarruf önlemlerime giriyor.

Delamare, ayda bir yeğeniyle beni yemeğe çağırıyor. Maurice'i nerdeyse suskun gördüğüm ender fırsatlar bunlar; amcası, köy üzerine daha çok öykü biliyor ve çok daha hızlı konuşuyor.

Bu davetlerin ilkinde- o zaman daha otelde kalıyordum ve Delamare'in tanıştığı Maurice Quisonaille'in yanına yakında sığınacağımdan haberim yoktu-, yalnız Secretville'de değil, bu arada aynı zamanda Etretat'ta da tatil projesini yürütenler arasında yaygın bir kuşkuyu dağıtabildim: Heinz Ulrich'in kardeşiymişim de, olası bir mirasla ilgileniyormuşum.

Guerin'den bu mirasın, yine de birkaç tarla, çayır ve bir parça ormanı kapsadığını biliyorum, Heinz Ulrich'le Violette bunları ellili yılların sonunda, altmışlı yılların başlarında parça parça edinmişler.

Ama- böyle bir sınırlama yapıyordu Guerin- hepsi kadının adınaymış. Yine de, Violette'den sonra, eğer varsa, Alman'ın bir akrabası miras hakkına sahipmiş.

Bir başka söylenti, araştırmalarımın amacı, Heinz Ulrich'in ölümüne yol açan durumları açığa çıkarmakmış, Guerin ilk söylediğinde buna şaşmıştım. Alman'ın ölümü üzerine düşünce,

kavrayamadığım bir biçimde, Violette'nin taşlarla bir suçu taşımaya çalıştığı izlenimiyle birleşiyordu bende. Ta ki Guerin, Heinz Ulrich'in nasıl öldüğünü anlatınca, taş toplayan kadının hangi suçun kefaretini taşımaya çalıştığını, kavradım.

Önce, Alman'ın nasıl şaşırtıcı bir hızla Secretville'de sempati toplandığını, en azından eski kin duygularını yok ettiğini, uzun uzun anlatmıştı. Köyün günlük yaşamına dikkatlice girmeye çalışmasının ve parasıyla gösteriş yapmaya yeltenmemesinin mutlaka bunda yardımı olmuş.

Fidelik genişletilmiş, Violette, tohumluk, gübre ve kimyasal madde ticaretine de başlamıştı.

Paris'liler için ilk tatil evleri yapılmıştı. Hepsi de bahçeli.

Kısa sürede Violette ve Alman, yanlarında işçi çalıştırmaya başlamış, ikinci bir araba edinmişlerdi. Kilise damının onarımı için cömert bağışları saygınlık kazandırmıştı. Nihayet fidelik, şatoya ait birkaç tarla ve bir bölüm ormanla, önce kiralanarak, sonra yavaş yavaş satın alınarak genişletilmişti. Şifalı bitkiler yetiştiriliyor ve Lyon'da bir firmaya satılıyordu.

Böylece, küçük fidelik yıldan yıla büyüyen ve birkaç kişiye iş verip, köye para getiren bir işletme oldu.

Bu ışıltının bir parçası Almanın da üzerine vuruyordu tabii. Ve nihayet Violette, madam Ulrich olunca, birlikteliklerinin üstündeki son kusur da giderilmişti.

İkisinin gerçek bir evliliği sürdürmediğini, köyde bazılarının ileri sürmesi de, kesinlikle olumsuz etki yaratmıyordu. Alman hâlâ onarılan ambarlıkta kalıyor, kardeşinin odasına dokunulmuyor, diyorlardı. Violette gerçi kilisede kocasının yanında oturuyordu, ama adının iffetliye çıkması, Alman gelmeden önce, genç kızken kendisine gösterilen saygıyı kendisine yeniden sağladı.

Heinz Ulrich, gerçi bazı adamların acıyan bakışlarıyla karşılaşıyordu, ama ticari başarısı kendisini alay edilmekten koruyordu.

1961 yılında De Gaulle ile Adenauer, Fransa ile Almanya arasında barışı mühürleyince, Secretville'in De Gaulle'cü belediye başkanı, sonradan okul olan otelde yaptığı bir konuşmada, alkışlar arasında, Secretville'in devlet adamlarından çok önce, zamanın gereğini görüp, henüz güç yıllarda barışı denediğini, haykırabildi.

Heinz Ulrich ayağa kalkıp, selamla eğilmişti.

Anlatısının bu noktasında Guerin, kendi durumlarını geniş bir şekilde anlatmaya geçmişti. Kaç hektolitre içki sattığını, hangi arabaları tamir ettiğini ve hatta mütevazi ölçülerde kullanılmış araba ticaretine başladığını, ancak kısa sürede bunu yine bıraktığını, söyledi.

O yıllardan hayranlıkla söz ediyordu, bu nerdeyse, aynı yerlerde uzun zaman önce büyük acılara ve korkunç sıkıntılara yol açan Alman becerisine hayranlık gibi geliyordu kulağa.

Yok, asker Heinz Ulrich'i kimsecikler düşünmez olmuş. O artık mösyö Ulrich olmuştu. Ve, diye eklemişti Guerin, herkesin durumu iyi olduğu sürece, insanın nerede doğmuş olduğunu önemli değil, değil mi? Durumlar öylesine iyiydi ki, 1966 yılında bir köylü, traktörüne takılı kartukla, köyün orta yerindeki asker anıtının kaidesini zedeleyince, önce kaideyi yenilemeyi düşünürken, artık sosyalistlerden olan belediye başkanı, bütün anıtı yeniden yapma fikrini ileri sürdü; eski meçhul askerlerin yüzü eksikmiş.

Barış zamanlarında hem yitirilmiş, hem kazanılmış savaşların ölüleri soyut törenlerle anıldıkları için Secretville'de yepyeni ve tamamen kendilerine özgü bir yolla, savaşta düşenlerin anılması konusunda genel ve şiddetli bir tartışma çıktı.

En pervasız öneri, anıtın yerine bir trafik adacığı kurup, her iki savaşta düşen askerlerin adlarını da kilisede bir tabelaya işlemek biçimindeydi.

Doğallıkla bu fikir için çoğunluk sağlama olanağı yoktu. Köyün ortasında bir anıttan vazgeçmek, çoğu kişi için, kendi tarihini yadsımakla aynı anlama geliyordu.

Ama yeni bir Meçhul Asker Anıtı için, beklenen devlet yardımına karşın, masraflar, başka önemli yerel yönetim tasarılarını ertelemeyi gerektirecek denli yüksek olacaktı.

Bu durumda, Alman'ın taş ustası olduğu anımsandı ve gerçekten de o, bedava yeni bir anıt yapmaya hazır olduğunu bildirdi.

İşbilir bir sosyalist olarak belediye başkanı, bu çok elverişli teklifi, ilerici bir politik tasarımla birleştirdi: Bu karşılıklı barışmanın genel havasında, kendi asker anıtını bir Alman'a yaptırmak Secretville'e yaraşmaz mıydı? Bununla yine Avrupa'daki gelişmenin öncüsü olunmaz mıydı? Ve büyük Fransız ulusu,

Avrupa'da alışılmamış olanı her zaman ilk önce gerçekleştirmemiş miydi?

Böylece, Secretville nerdeyse Fransa'nın düşün başkentliğine yüceltilince, sipariş Alman'a verildi. Ve kısa sürede fidelikte boşaltılan depoya dev kalker taşı getirildi, Heinz Ulrich ölçü almak ve kesim çizgilerini çekmek için buna merdivenleri dayadı. Yaşamı önemli bir noktasına varıyormuş ve bu büyük sınavın sonunda kendisini en büyük ödül bekliyormuş gibi, işine büyük bir coşku ve inançla girişmiş olmalı.

Bütün bölgeyi dolaşmış, diğer anıtların fotoğrafını çekmiş ve bu örneklere göre, daha değişik bir biçim tasarlamıştı.

Kahramanca olmayacaktı. Savaş deneyimleri, her türlü güzellemeyi ona yasaklıyordu.

Düşlemi, gerçekçi bir benzetmeyi aşamasa bile, her türlü, kahramanlık görünümünden kaçınmak istiyordu. Yüz ifadesi, her savaşın son amacını yansıtmalıydı: Ölüm.

Düşlerinde yıkıntılar altına gömülmüş yüzler çıkıyordu, çarpıtılmış, parçalanmış masklar, yarılmış kafa tasları, paramparça yok olmuş çenenin üstünde çocuk bakışı ve her defasında, siperden dışarıya tırmanırken onu gülümseyerek karşılayan yüz, çıkıp hemen çayırda yuvarlanmıştı.

Oysa taşı oyarken, kalem keskisinden başka bir yüz oluşuyordu. Gülümsemeyen. Ölüm aniden geldiği için, ürküye bile zaman bulmayan, son derece şaşkın, genç bir yüz.

Bu yüze karşı savunmaya geçti. Önüne çıkardığı suçlamaya karşı. Ama elleri sanki kendi kurallarına uyuyordu.

Keskisine inen inen her çekiçle birlikte genç direnişçiye benzerlik artıyordu. Heinz Ulrich ne kadar şiddetle onun yüz çizgilerinden kaçınmak istediyse, o kadar belirgin ortaya çıkıyorlardı.

Sonunda kendisini saldı. Ama işini saklıyordu, ortaya çıkan şekli örtüyor, aslında kalker tasının içinde oluşmuş olup da, kendisinin sadece açığa çıkardığı şeyi, herkesten gizliyor, Violette'ye bile göstermiyordu. İsteminin tersine, bir karara, bir eyleme doğru sürüklendiğini ayrımsayınca, her birimizin içine düşebileceği bu durum üzerine konuşmuştuk, önce akılla, sonra hileyle ve en sonunda zorla önlemeye çalışıp, ne kadar çok direnilirse, o kadar daha kararlı biçimde yönelinen bir eylem.

Sonunda ne çıkacağını önceden bildiğimiz bu çaresizlik

içinde, kendi kendimizin avcundan kayıp gidermiş gibi oluyoruz. İşte tam o sırada, aslında kendimizde olduğumuzu, sanıyorum -dışardan gelen bir etkiyle yönlendirilmeksizin, içimizden gelen bir gücün bizi belirlediği, direnme gücümüz kırıldığı zaman, na yaparsak yapalım - korktuğumuz şeyden kendimizi görünüşte korumaya yarasa bile -, her şeyin işte şaşmadan bu hedefe doğru bizi sürüklediği, anlayışına zorlar.

O zamanlar ölümden söz ettiğimi ileri sürmüştün, Jean Paul'un imgelendirdiği o kaçınılmazlıktan, doğumu anında her insana bir ok fırlatılır ve bu ok, yaşam boyu, öngörüldüğü insana doğru, sonunda onu vurmak için, uçar ve hiçbir yönde, hiçbir hareket ondan kaçınmaya yetmez.

Ama ben, bize yönelen ve her saniye yaklaştığımız bu tek imgeyi demek istemedim yalnızca. Bilmeden verdiğimiz gizli kararlardan korkuyorum; bu kararları içimizde verdiğimiz, aynı derin ve gizli yerde hemen düzeltemezsek, bütün iyi niyetimize ve en iyi aklımıza karşın, kaçınılmaz biçimde eyleme dönüştürdüğümüz kararlardan korkuyorum.

Savaş korkumun nedenlerinden biri bu. Savaşı kendi kendimize buyurduğumuzdan, korkuyorum tıpkı, Birinci Dünya Savaşı öncesinde bizimkiyle karşılaştırılamayacak bir barış harekâtının ortasında, ilk dünya çapındaki yığınsal kıyımın koptnası gibi.

Bunun için bazı buyrukların ya da rastlantıların olması gerekir, diyorsun. Ama ancak belli sayıda rastlantının olabileceği çerçeveyi bizden başka kim koyuyor? Kimsenin arzulamayacağı buryruklara doğru yönelen ne var içimizde?

Samanlıkta yanan genç direnişçiyle bu figür arasındaki benzerliğin, yalnızca Heinz Ulrich'in gözünden kaçan bir benzerlik olduğuna inanabimek, bir avuntu olurdu. Ya da bir suçluluk bilincinin, ellerindeki sinirleri ve kasları hareket ettirdiğini. Onu bunaltan şeyin, bir itiraf olarak dışa vurmuş, yıllarca gövdemizde kistleşmiş bir kurşun parçasının birdenbire, görülen bir neden olmaksızın, yürümeye başlayıp, derimizden çıkabileceği gibi, yolunu bulmuş olması.

Ama Heinz Ulrich, - bu suç itirafı dışında - o tanıdığı askerin görünümüyle, nelere yol açacağını bilebilir miydi? Bilseydi bile -ellerini başka türlü yönlendirebilir miydi? Keskiyi daha dik tutup, çekici daha hafif ya da daha kuvvetli vurabilir miydi,

bütün her şey kendiliğinden bir hedefe yönelmişken: Ölümden alıp, Secretville'in şimdiki zamanına geri getirdiği bu yüze? Belki çalışmasını yarıda kesmeyi deneyebilirdi, belki kaldırma makinalarının gelip, anıtı ve kaidesini almalarını, eski anıtın çoktan kaldırıldığı köy alanına taşımalarını, engelleyebilirdi.

Ama buna izin verdi, - bilmeksizin - kararını kendisine karşı vermişti. Sabah alacasında Meçhul Askerinin naklini ve yerine konulmasını özenle denetlemiş, büyük bir bayrakla örtülüp, kaidenin etrafında bağlanmadan önce, son bir kez figürünün tanıdık yüzüne bakmıştı.

Onun için öngörülen okun çoktan doruğu aşıp, yörüngesi üzerinde saniyeden saniyeye daha büyük bir hızla kendi üstüne doğru düştüğünü, o zaman sezmiş olabilir mi?

Normandiya giysileriyle bando mızıkacılar, aletlerini ovup parlatıyorlardı. Belediye başkanı, şarap kırmızısı papyonunun iyi durup durmadığına baktı, siyah elbisenin iç cebindeki dört sayfalık konuşmasına dokundu. Mezarlığın duvarı önüne yerleştirilen sıralar temizlendi, sallanan kürsünün ayağına destek konuldu. İki polis, köy caddesini trafiğe kapattı. Otelde masalar kurulmuş, mutfakta bıldırcınlar, tavşanlar ve tavuklar hazırlanmıştı. Çevre köylerin belediye başkaları, haranın ziyaretçileri ve kont soyunun şişman, kırmızı yanaklı, tören için üç kasa şampanya bağışlayan, yaşı kırkların ortalarında görünen son üyesi hazır bulunuyorlardı.

Alan yavaş yavaş doldu. Birkaç adam eski üniforma ve nişanlarını giymişti, naftalin kokusu havaya yayılmıştı. Saat onda sıralar ve getirilen iskemleler dolmuştu. Arkada ayakta duran seyirciler sıkışıyordu. Çocuklar öne salınmıştı.

Kilisede dua ettikten sonra, - açık havaya çıkınca - omzundan çektiği beyaz yün atkıyı, yine omuzlarına örtmüş ve kocasının yanına oturmuştu. Heinz Ulrich, kirpiklerini oynatarak, gökyüzüne baktı. İnce bulut dizileri görülüyordu. Hava iyi olacaktı.

Belediye başkanı, kürsüye çıkıp, hafif bir baş hareketiyle bando mızıkaya işaret verince, oturacak yer bulan herkes ayağa kalkmış ve Marseillaise'i söylemişti. Heinz Ulrich'in de kendileriyle birlikte söylemesi, kimseyi rahatsız etmedi.

Violette, savaş ve barıştan, kin ve bağışlamadan, karanlık geçmişle aydınlık ilerlemeden söz eden belediye başkanını, sesi

çok uzaklardan geliyormuş gibi dinedi.

Düşleminde kendini eski anıtta geceleyin dururken, tek başına Marseillaise'i söylerken, yukarıya, uykularında rahatsız edilen sakinlerin kendisini, bu evinin kapısı kırılarak, içersi darmadağın edilebilen, adı her türlü spekülasyona karıştırılan işbirlikçi kadını, izledikleri pencerelere bakıyordu.

Şimdi hepsi birden onunla ve o zaman kovdukları Alman'la birlikte Fransa'nın şanı için marş söylemişlerdi.

Violette, bir özür bulmadı. Ama Heinz Ulrich'in yanında suskun, tahammül gösterdi.

Belediye başkanı, alışılmış Vive la France! çağrısına bir de coşkun bir Vive l'Allemagne! ekleyerek, konuşmasını bitirdi. Alkışlar Violette'yi, herkesin düşmanı ilan edildiği o geceden söküp, bugüne, 1967 yılından temmuz sabahına geri getirdi.

Bir askeri marşın tınıları arasında belediye başkanı anıta yürüdü, beyaz kordona yapıştı ve törensel bir tavırla bayrağı aşağıya çekti, bayrak askerin başından kayıp, hışırdayarak yere yığıldı.

Seyirciler yan taraflardan öne doğru sokuldular. Violette, oturduğu yerden, figürün profilini nerdeyse hiç göremiyordu. Ayağa kalkıp, öbürlerinin arasında kaideye kadar sürüklendi, çizmelerden, tüfekten, önü açık asker kaputundan yukarıya, göz kamaştıran gökyüzünün altındaki yüze baktı.

Gözlerini kapattı. Sallandı. Etrafında kendisini sıkıştıran vücutlar, onu ayakta tutuyorlardı. Kulağına yargılar doluyordu. Kimileri, askerin duruşunu, muhteşem buluyordu. Başkaları, askerin başında miğfer olmamasını eleştiriyordu, bu her hangi bir asker olabilirdi, Fransız askeri neresinden belli olacaktı?

Violette gözlerini açtı. Ağan bulut dizileri altındaki yüz ona yaklaşıyordu. Yine başı döndü.

Taştan meçhul askerde kendi kardeşini buldu. İnce, keskin bir acı, göğsünden çıkıp, ensesine, başına ve gözlerine batıyordu.

Döndü. Yukarıya kalkmış yüzlere doğru. Kendini korumak için, ellerini kaldırdı, kalabalığın arasından yalvarıp sıyrıldı, kiliseye koştu, anıtı kutsamak için tam o an tören cübbesine bürünmüş, peşinde çömezleriyle kapıdan çıkan papazla nerdeyse çarpışıyordu. Uçuşan oyalı, beyaz gömleklerin yanından kendisini serin, koygun kiliseye attı. Acı çekildi. Parmaklarını kutsa-

ma suyu kabına soktu ve ıstavroz çıkardı, güvensiz adımlarla yerine yürüdü ve sırada diz çöktü.

İçinde bastırmak istediği resimlerin, sanıların ve korkuların yükseldiğini duydu. Alnını, önünde kavuşturduğu ellerine indirdi ve kardeşinin dönüşü için Tanrı'ya şükranını bildirdi.

Dışarda Heinz Ulrich tebrikleri kabul ediyordu. Kimse kalmamış gibi, bir Alman'ın, yeni savaş anıtını oymasını benimsemeyen az sayıdaki kişi bile, takdirlerini gizleyemedi, bu eser saygı duymalarını mucip oluyormuş, hele Heinz Ulrich'in yontucu değil de, bir taş işçisi olduğu düşünülürseymiş.

Violette'nin gittiğini farketmemişti. Mutlu gururu içinde, ancak otelde belediye başkanının masasında yeri boş kalınca, karısının eksikliğini farketti. Ama belediye başkanının karısı onu yatıştırdı: Violette, üstünü değiştirmek için gitmiş olmalı, mavi ipek giysisi mevsim için pek ince sayılırmış.

Kontun torununun torunu tarfından bağışlanan şampanya ilk yemekle, bir ördek ezmesi Pâtè de Canard ile, içildi.

Çeşitli nedenlerden yemeğe katılmayan bazı kişiler, madam Ulrich'i kiliseden çıkarken gördüler. Daha sonra bunu şöyle anlattılar:

Yavaş yavaş yokuş aşağı anıta doğru yürümüş, hemen önde duran sandalyalardan birine oturmuş ve gözlerini, etrafında çocuklar oynayan Meçhul Askere dikmiş.

Sonra kocası, otelden çıkarak, ona doğru yürümüş ve onu iknaya çalışmış. Kadınsa, yanıt vermemiş. Adam, onun elini tutmuş, kadınsa, elini çekmiş, ama hiddetle değil, görüldüğü kadarıyla, tam bir samimiyetle. Adam, bir süre kararsız yanında durmuş, sonunda otele dönmüş.

Orada, davetli konukların anlattığına göre, belediye başkanının karısından, Violette'ye bakmasını rica etmiş. Ve kadın, biraz sonra Violette'yle birlikte kutlama salonuna geri gelmiş. Madam Ulrich, sessizce öbürlerinin yanında yerini almış ve kendisini iyi hissetmiyor mu, biçimindeki endişeli soruları, anıtın kaidesinde bir ad eksik - kardeşininki, diye yanıtlamış.

Ama o, diye yanıtlamış belediye başkanı, onun öldüğü henüz onaylanmadı.

Madam Ulrich, şimdi bunun için gerekli dilekçeyi vermeye hazır olduğu, karşılığını vermiş. Bugünden beri François'nın yani kardeşinin yaşamadığını biliyormuş.

Sonra kalkıp, -bugün jimnastik salonu olarak kullanılan otelin salonunu terketmiş. Ve diğer konuklar, kocasının da onun ardından gitmesini engellemişler. Belki, demişler, Violette'yi şimdi yalnız bırakmak daha iyi olur. Sonunda onu ikna etmek mümkün olmuş. Tekrar oluşan neşeli hava içinde bol bol kırmızı şarap içmiş.

Ancak öğleden sonra, hafif sallanarak, fideliğe doğru yokuşu çıktığı görülmüş.

Çoktandır bu onun için alışılmış bir yoldu, pencere dörtgeninin bakışını sınırladığı günlerde atfettiğiki gibi seyrek değildi artık. Fideliğin daracık ön avlusuna açılan kapıda dönüp, üzerinde eserinin, o beyaz yontunun yükseldiği alana baktı ve hoşnut başını salladı.

Violette, mutfak penceresinden onu gözetliyordu.

Eve girince, kadın masada birlikte oturdukları her zamanki yerini almıştı. Adam, kapıda durdu. Şöyle dedi: Ardından gelmememin daha iyi olacağını, söylediler.

- İyi oldu,dedi Violette.

Kadının tavrında bir şey, mutfağı ona yabancı bir oda gibi gösteriyordu.

- Şampanya soğuttum, dedi Violette. Buz dolabından şişeyi getirip, masaya iki şampanya bardağı koydu.

- Anıtı kutluyorsun?

- Evet, seni kutluyorum- ve kardeşimin geri dönüşünü kutluyorum. Heinz Ulrich, kırmızı şaraptan hâlâ sarhoştu. Şişedeki telli başlığı çözüp, mantarı gevşetirken, Violette'nin sözleriyle yavaş yavaş ayıldı.

Ama anlamını kavramadı. Bardakları doldurdu, köpükler sönünce, üstüne ekledi ve Violette'nin karşısına oturdu.

Violette kadehini kaldırdı.

- Fronçois'e, dedi.

Onun sürekli olarak kardeşini düşündüğünü, biliyordu. Çok seyrek François'ten söz etmişti, ama onun yazgısı üzerine her hangi bir bilgi edinmek için, durmaksızın uğraştığını, seziyordu.

- Françoise mi? diye sordu.

Violette, kadehini bir yudumda boşalttı.

- Ne zaman tanıştın onunla? diye sordu.

- François'le?

Onu tanıdıysan eğer! diye yineledi. Bir ricaya benzemiyordu.

Hâlâ Violette'nin ne demek istediğini anlamaya çalışıyordu- onun içinde arıyordu bunu hâlâ, kendi içinde değil.

Violette konuştu: Onunla tanışmış olmalısın. Sen, onu bana geri verdin. Onu bana armağan ettin. Bunun için sana teşekkür ederim. Ama onun hayattaykenki durumundan sözet bana. Düşman da olmuş olsanız. Anlat, görünümü nasıldı, ne dedi, ne yaptı. Bu yalnızca bir an bile sürmüş olsa.

-Onu öldükten sonra görmüş olsan bile. Yalvarırım sana, anlat!

Kafasındaki resimler, sanki uzak bir davulun vuruşlarıyla değişiyordu.

Kalem keskinin çelikten keskinliği altındaki taştan yüz - Creuset'teki direnişçinin yanan yüzü.

Değişen resimlerin temposu hızlandı, davulun tokmağı daha sık inmeye başladı, taş ve ateş birbirinin üstüne bindi, davulcu, içinden yanan bir taş yüzün yükseldiği vuruşlarının fırtınasından coşuyordu, yüz genişliyor, bütün gökyüzüne yayılıyor. Bütün gövdesini dolduran bir sessizlik duyuyordu şimdi.

Kıpırdamıyordu.

Violette, kadehini uzattı, o da doldurdu.

Direnişçinin adı François'di, dedi.

Bunları sana yazarken, Maurice Quissonaille'nin odasında, siyah pencerenin önündeki, kahverengi-beyaz karolu muşambalı örtü serili masada oturuyorum. Muşambanın ufak çatlakları, üzerinde Maurice'in içinde yengeç kabuklarını kaynatıp masaya koyduğu kızgın tencerelerden meydana gelmiş kenarları dalgalı halkalar var. Yerdeki kartonlardan zırh ve makasların çürük kokusu yükseliyor- denizin gel-git sırasında koktuğu gibi. Pencereden bahçeye çıkıp, çitler, çukurlar ve caddeleri aşarak dosdoğru şaşmadan gitsem, sahile gelirim. Sahile inen uçurumun kıyısına, Heinz Ulrich o gece onun da ötesine varmayı arzulamış olacağı uçurumun, önce kendisini coşkuyla dolduran, sonra dehşetli bir korkuya salan ve sonunda lütufkârane salıvermiş olan bir savaşın etrafında dönüp durduğunu anladığı o gece şimdi, artık daire tamamlanınca, kendisini imha etmek için.

Hem de tam güvenli barışın Secretville'de onun adıyla birleştiği, barışmanın mükemmel ve geçmişin kesinlikle aşılmış göründüğü bir anda.

Mutfak- onarıma ve modern takıma karşın- birdenbire yine eskiden olduğu gibiydi. Yine masada oturuyordu ve Violette, istediği açıklamadan korkuyormuşçasına, yine kapıya çekilmişti. Creuset'teki olaylar, parça parça, kırıntılar halinde ondan çıkıyordu. Şömineye, küle konuşuyordu. Verdiği haberi Violette'nin, kardeşinin tutuştuğu ateşten nasıl aldığını görmüyordu.

Omzunu kapı kasnağına dayamış sakin duruyor, kendi masasında oturan yabancı askeri seyrediyor ve bazukanın Fransızcasını arayışını ve kendisi için yabancı bir işlem olan silahı atışa hazır hale getirmeyi betimlemesini dinliyordu.

O Alman demir şey kardeşinin eliyle birleşiyordu.

Kardeşi avdan eve döndü, on üç yaşında bir oğlan. Elinde ilk kez vurduğu sülün sallanıyordu.

Violette başını çevirdi.

Alman asker, direnişçiyi yalımların içinden kurtarmayı denemediğini söyledi. Kurtaracak bir durum kalmamış. Yalnızca samanlığın duvarında açılmış aydınlık deliği görmüş, delikten içeriye doğru bir fırtına uğulduyormuş ve fırtınaya karşı delikten kendini dışarıya fırlatmış, tarlada yuvarlanmış, üstünde yeniden savaşı, savaşın sonsuz gümbürtüsünü duymuş, yüzünü toprağa bastırmış, ellerini başının üstüne koymuş, korkmuş, Yalnız kendisi için dua etmiş. Ne olursa olsun, yaşamak istemiş.

Evet, düşmanın ölümünü istemiş, Evet, bazukayı kurup, emniyet tetiğini açmış, düşmanı öldürmek için, bir sıçrayışta ulaşmayı umarak, evet, o genç herifi uyarmamış, daha ziyade, bazukayı öyle sakar kaldırıp, tuttuğunu ve onunla oynadığını görünce, kendi kendini öldürmesini ummuş.

Niçin? İki gün boyunca niçin onu da yanında sürüklediğini, kendisi de biliyormuş- belki ona tutunabilmek için. Creauset'te köyün dışında, kendilerine samanlıkta yer veren birini bulmuşlar. Creuset, hattın önünde mi, ardında mıydı, bunu kimse bilmiyormuş.

Ama Françoise'ı öldürmek istemediğini,söyledi Alman asker. François'ı değil.

Ve sonra taştan, ad bulamadığı yüz çıkmış. Ellerini zorlamış o yüz kendisini yapmaları için. Önce işi ne iyi başardım diye, mutlu da olmuş. Taş işleyicisi olarak mezartaşı dışında başka bir şeyi hemen hemen hiç yapmamış, olsa olsa arada bir taştan bir melek. Evet, kalem keskiden bir yüz ortaya çıkınca sevinmiş. Ta ki bu yüz hatlarını tanıyıncaya kadar. Değiştirmeyi denemiş. Ama çalışmasının başarısızlıkla sonuçlanmasından korktuğu için, yüzü bozmamış, tersine, sanki içten gelen bir zorlamayla beleğindeki resimle örtüşünceye dek üzerinde daha da çalışmış, ta ki, kendisini ürtükütecek denli direnişçiye benzeyinceye kadar.

Evet, alçı ya da kil olsaymış. Baş parmağını bir batırıp, onu tanınmaz hale getirebilirmiş. Ama taş... Taş, bir kez indirilen her vuruşu tutuyormuş.

Heinz Ulrich, şöminenin rafında duran tabaklar arasındaki gümüş çerçeveli resmi işaret etti.

- Anlıyor musun! François'ı sana geri vermedim, onu tanımıyorum! Beni mi çin François bu! Elinden tuttuğun bir çocuk! bir çocuk! Bir çocuğu öldürdüğümü, nerden bilebilirdim!

Boş mutfakta etrafına bakındı, koridora çıktı. Bahçeye çıkan kapı açık duruyordu. Kendisi için bunca zaman yasak olan kapı.

Dışarıya, ayın aydınlattığı geceye çıktı.

Violette, tarhlar arasındaki yolda duruyordu. Çitin arkasında rüzgâr dalgaları, mısır tarlalarında yollar açıyordu.

Violette, caddeden askerin kendisine doğru geldiğini gördü. Görülmemek istemiyordu. Kadının kendisini kabul etmesini istiyordu. Suç duygusunu hafifletmeliydi.

Kadını tehlikeye soktu.

Kadın tarlalar arasından ötelere açıldı ve -sanki savaş yokmuş, birlikler yolda değilmiş gibi- bulutların yürüyüşünü seyretmek istedi.

Violette, Alman'a baktı. Kafasından hızla düşman imgeleri geçiyordu.

Hepsi birer birer cinayet anlamına geliyordu.

Bu imgelere egemenlik sağlayamadı. Resimler, onun üstünde baskı oluşturdu.

Asker yakındaydı, kadına sarıldı. Adam, kadının bildiği şe-

yi, salt unutmasını istiyordu. Söylentiler, gerçekle buluşuyordu.

Kadın, onun ellerini kendi kollarında duydu. Kıpırdamadı.

Adam, kadından aşağı doğru yola kaydı.

Ülkesinde Alman savaşı adına yaptığı her şey için Almanca sözcüklerle özür dilemesini anlamadı.

Dizi üstünde bıraktı. Adam, kadının ayakları dibinde büzüldü. Ağlaması, kadını da sürükleyecek bir buyruktu. Kadın buna karşı direnç gösterdi.

Mavi ipek giysisinde üşüyordu.

Titreyerek, diz çökmüş adamı itti, dizi onun kafasına vurdu.

Sırt üstü yol kenarındaki taşların üstüne düştü.

Adam ofladı, dayanarak kalktı. Ellerini uzatarak, kadının kalçasına sarıldı: Özür dilerim.

Kadın, onu bileklerinden yakaldı. Kollarını, kendi gövdesinden kıvırarak uzaklaşırdı. Adamın arkasında taşlardan beyaz diziyi gördü. Bir eliyle onu kendinden uzak tutuyordu. Heinz Ulrich gözlerini yummuştu, yüzünün sağ tarafı kandan parlıyordu. Kadının eline yapışıyordu.

Kadın onu bıraktı. Adam arkaya devrildi, düşerken dönüp yanlamasına yere çarptı.

Sessiz gülmeye başladı, başını salladı, bir şey arıyormuş gibi sağ elini çakılın içinde dolaştırdı.

- iki büklüm oldu. Dayanıp doğruldu, ayaklarının üstünde durdu. Ağzını açtı.

- François, kendisini tanıtmalıydı, değil mi? Ama insan düşmanına adını söylemez ki...

Güldü. Kadına dayandı. Başını, onun omzuna koydu.

Kadın, kollarını gerip, onu kendinden itti.

Geri çekilip, adamın dimdik durmakta olduğunu gördü.

Yer çekimi sanki ne tarafa çekeceğine karar vermemiş gibi, tepesi üstüne konmuş sallanan bir çomak.

Adamın başı dönüyordu.

Kadın bir adım yana çekildi, ayağı tarha batmaya başlayınca ürktü. Omuzlarının arasına bir ok saplanmışçasına, kollarını yukarıya fırlattı adam, ayakkabıların ucunda ön tarafa doğru devrildi, aya arkasını dönerek sol şakağıyla yol kenarındaki taşlardan birine çarptı.

Violette, ondan öteye eve baktı. Şimdi yine gelip, her şeyi

arayacaklardı. Ve bu kez Alman'ı bulacaklardı.

Gerçekten ne olduğunu, kim bilebilir ki, demişti Guerin.

Madam Ulrich inatla susuyordu ve sonunda konuşmaya başlayınca, ağzından yalnızca saçma sapan şeyler çıktı. Hatta onu vurarak öldürdüğünü iddia etti, ölü yerde yatarken bile taşlamaya devam etmiş. Ama onun bu sözlerine kim inanacaktı.

Guerin gülmüştü.

Düşünün, mösyö, polisi inandırmaya çalıştı, daha aynı gece kanlı taşları arabaya atıp, Eetretat'a götürmüş ve gel-gitle yükselen suların içine sahile atmış. Öylè olsaydı, geceleyin bir araba sesi duyulurdu! dedi. Peki, köyün yarısı sarhoştu ve arka taraftan tarla yollarından gittiğini söyledi... Çok karışıktı, bunu da anlamak gerekir. Polis ve burada köyde bizim için bir kazaydı. Çok içmiş birinin ters bir biçimde düşmesi görülmemiş bir şey değil... Ve böylece, yeni anıtın açılış töreninden hemen sonra, bir de cenaze töreni yaptık. Ve kimse bizi, mösyö Ulrich'e yaraşır bir törenle son görevimizi yerine getirmemekle suçlayamaz.

Taş toplayan kadın durmadan, kardeşini öldürdüğü için, Almanı taşladığını iddia etmiş. Cezalandırılmayı istemiş. Sonunda resmi daireler onu, dilekçeleri, rica ve tehditleri yorumsuz olarak dosyaya kaldırılan "akli dengesi bozuk kişiler" sınıfına koymuş.

Ama Violette köyde aynı ısrarla "taşlama" işini anlatıyormuş; sonunda bazı kişiler ona inanmaya başlamışlar. Kim bilir, dedi Guerin, beki de gerçekten bir "taşlama" vardı bu işte. Ulu orta kimse söylemiyor ama bunu.

Mösyö Ulrich gerçekten öldürülmüş olsa, bu köyümüze nasıl bir gölge düşürürdü? Bakın, gerçeğin kimseye bir yararı yoksa, o zaman yalanda kalınır, yoksa? Bir de, insan bundan emin değilse?

Ne yazık, madam Ulrich yabancılara da sözde işlediği cinayeti anlatmış.

Alışverişe gelen müşterilerine, bahçede "taşlamanın olduğu yeri göstermiş. Tabii bazı insanların ona duydukları takdiri dile getirdikleri ve çok iyi etmiş, dedikleri de oluyor- o zaman Violette'nin kendilerini kaba saba sövgü ve ilenmelerle fidelikten kovmasını da göze almaları gerekiyor.

Başkaları da, öldürülmüş bir Alman askerinin mezarı başında, garip bir tatmin duygusunun zevkini çıkarmak için, merakla mezarlığa gitmişler.

Guerin sarsılmıştı: Gerçekten, içi bozuk insanlar var, mösyö. Tanrı biliyor ya, yabancıların gelip, bir şato gezintisinde işkence odasını arar gibi, kilisemizin avlusunda dolaşmalarını hoş karşılamadık. Bu yüzden, mezarın üstünü yeşillerle örttük. Fideliğin de hızla sonu geldiği için, yavaş yavaş yabancıların ayağı kesildi. Madam Ulrich işi göz göre göre batırdı. İflas ettiğinden haberimiz bile olmadı. İşini düzene koymak, tarlayı ve ormanı ortağa vermek için, kendisine yardım edildi. Bir şeyini satmadı. Yok, aptal değil ve şatonun çevresinde onun izni olmadan hiçbir şey yapılmıyor. Fazla bir ortaklık kirası almayacak, ama ona yeter. O zamandan batmaya başladı Secretville - benim işim de, gördüğünüz gibi. Hiç olmazsa, huzura kavuşmuştuk, on yıldan fazla... Siz gelinceye kadar, mösyö ve her şeyi yeniden karıştırmaya başlayıncaya kadar... Biliyor musunuz, ne olur, şimdi Le Havre'de genç, acemi rastgele bir polis madam Ulrich'i ciddiye alsa? O zaman buraya dolarlar, Alman'ın toprağını kazarlar ve kafatasındaki delikleri sayarlar. Ve gazeteler yeniden bizim hakkımızda yazılar yazarlar, ama iyi şeyler değil ve olasılıkla televizyon gelir. Ve hepimiz teker teker sorguya çekiliriz, bu işlerin nasıl olduğunu herkes biliyor... Ve sonuçta ne çıkacak? Bütün köy pisliğe batırılacak, mösyö. Hayır, tabii siz bunu istemediniz! Ama öyleyse, ne istiyordunuz?

Tanrı aşkına, tencerelerimize burnunuzu sokma hakkını nerden buluyorsuzunuz? Yine de, taş toplayan kadının, geri geleceği umudumu yitirmedim, onun için yetkili olmayan adliye tarafından reddedilip, "akli dengesi bozuk" bir kadın olarak evine gönderilir ve belki sahildeki yürüyüşlerine yeniden başlar, sarkaçın vuruşlarını izler umudunu yitirmedim, çünkü kendinden başka kimse adaleti geriye getiremez.

Bilmiyorum, gerçekten Le Havre'de adliyeye teslim oldu mu, orada ciddiye alındı mı, yoksa çoktan Secretville'e geri mi döndü. O zamandan beri bir daha gitmedim oraya.

Onu -şimdi biliyorum bunu - istismar ettim, onun görünümünde kendi umudumu gördüğüm ve ona bizim adımıza tarih içinde hareket etme görevini yüklediğim ilk andan itibaren;

dünyanın ölümünü olası kılan, birlikte karar verilmiş suçsuzluktan kurtulabilmenin bir işaretini onun hareketlerinde gördüğümden, ona bu önemi verdiğimden itibaren.

Onun, kendisi için, yalnız kendisi için bulduğu yolu kestim.

Taşlardaki yollarını keşfetmek için, bir son deneye girişmek dışında ne kalıyor bana, onu izini sürüp, sarkaçın hareketini içime çekmek ve bir zaman direnç göstermeden kendimi onun ritmine bırakabilmek için? Yıllarca gözüne perde inmiş birinin, güçlükle yeniden görmeyi öğrenmesi ve ona karanlık görünen bir arazide tanımlamaya gereksinim duyması gibi; çizgileri tanıyıp, korkusunu atıncaya ve kendi yolunu buluncaya kadar.

Böylece, taş toplayan kadının çırağı olarak işe başlıyorum.

Aramaya başlıyorum. Nasıl tanıyacağımı bilmeksizin, taşları bulma umudunun ağırlığı kalmamış artığıyla. Belirsiz, belki hâlâ olası bir geleceğin titrek çizgilerine umut bağlamak kimsenin hakkı değildir - yaşamsaymazların, bizi tehdit ettikleri kör edici, umarsız aydınlıktan vaktinde sıyrılabileceğimiz umudu. Yakarını duyuyorum: Böylesine saçma, ele avuca gelmez bir şansa sarılma!

Senin ve benim ussal diye adlandırmak istediğimiz her şey çılgınlığa çarptırılır ve çılgınlıktan başka bir şey değil diyeceğimiz her şey, ussal diye ilan edilirse, saçmadan değil de nereden medet umacağım tarihin devamı için?

Koyda yürüyüşümü görebilseydin, taşları nasıl alıp sorguladığımı, yadsıyıp attığımı görseydin, beni zavallı ve acınası bulmaz, varsıl, mutlaka gözle görüneni yapmak zorunda olmadığımız idrakine ermiş biri kabul ederdin. Boşunaymış gibi görünen bir şeyi, anlamı ortaya çıkıncaya dek yapacağım için, kendimi mutlu sayıyorum.

Caddelerde oturma eylemi yapmak, canilere çaresizliğimi gösterip, kendimi hoşgörülü istihzalarına teslim etmek için, geri döneceğimi bekleme. Suçlarının her türlü tarihsel ölçüden taşmış olduğunu bilmiyorlar onlar.

Gülsün isterse Atlantik. İsterse taşları götürsün, İsterse önüme getirsin, İsterse onları tanınmayacak denli yıkasın - deneyeceğim - daha vakit varken - adaleti geri getirmeyi öğrenmeyi.

Senden ayrılmış değilim. Biz aynı korkuyu paylaşıyoruz. Ama artık sana umutlu görünen yollardan gidemem.

Normandiya sahilindeki bir tatil köyünde anlatıcı, koyu giysiler içinde bir kadının, taşlar arıyormuşcasına, kumsalda yürüdüğünü görür. Önce sezgiyle, sonra kesin bir biçimde, onun İkinci Dünya Savaşına uzanan öyküsünü öğrenir. Suç ve ceza sorunsalı, artık "Taş toplayan kadın"ın gözlemcisinin yakasını bırakmayacaktır. Günümüz Alman edebiyatının genç kuşak yazarları arasında (doğ. 1944) önemli bir konumu olan Gert Heidenreich'in yayınladığımız bu yapıtı, **Frankfurter Allgemeine Zeitung** gazetesinde yer alan bir değerlendirmede şu sözlerle niteliyor: "Heidenreich'in romanındaki yazınsal biçimin saydamlığı, onun içtenlik ve doğruluğunun da güvencesidir. Bu yazar, önemsenmeyi hak etmektedir." Yüksel Pazarkaya'nın çevirisiyle sunduğumuz "Taş Toplayan Kadın", Gert Heidenreich'in Türkçe ilk yapıtıdır.

ISBN 975-7408-26-3

SİMAV YAYINLARI